T.C
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE 1980 SONRASI UYGULANAN IMF PROGRAMLARININ PARA POLİTİKALARI VE FİYAT İSTİKRARI ÜZERİNE ETKİSİ

EKONOMİ VE FİNANS ANABİLİM DALI
EKONOMİ VE FİNANS BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Havva AKCISAK

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Emre ERGÜVEN

İSTANBUL - 2019

TEZ TANITIM FORMU

ADI SOYADI	:	Havva AKCISAK
TEZİN DİLİ	:	Türkçe
TEZİN ADI	:	Türkiye'de 1980 Sonrası Uygulanan IMF Programlarının Para Politikaları ve Fiyat İstikrarı Üzerine Etkisi
ENSTİTÜ	:	İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
ANABİLİM DALI	:	Ekonomi ve Finans
TEZİN TÜRÜ	:	Yüksek Lisans
TEZİN TARİHİ	:	20/06/2019
SAYFA SAYISI	:	102
TEZ DANIŞMANI	:	Dr. Öğr. Üyesi Emre ERGÜVEN
DİZİN TERİMLERİ	:	IMF Programları, Enflasyon, Fiyat İstikrarı, Para Politikası
TÜRKÇE ÖZET	:	Bu tez,Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Uygulanan IMF Programlarının Para Politikaları ve Fiyat İstikrarına Etkisine yönelik bir çalışmadır.
DAĞITIM LİSTESİ	:	1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2. Tez Danışmanı

Havva AKCISAK

T.C
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE 1980 SONRASI UYGULANANIMF PROGRAMLARININ PARA POLİTİKALARI VE FİYAT İSTİKRARI ÜZERİNE ETKİSİ

EKONOMİ VE FİNANS ANABİLİM DALI
EKONOMİ VE FİNANS BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Havva AKCISAK

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Emre ERGÜVEN

İSTANBUL - 2019

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Havva AKCISAK

…/…/2019

JÜRİ ÜYELERİNİN KABUL VE ONAY SAYFASI

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Havva AKCISAK'In, "Türkiye'de 1980 Sonrası IMF Programlarının Para Politikaları ve Fiyat İstikrarı Üzerine Etkisi" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Ekonomi ve Finans Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan *Dr. Öğr. Üyesi Emre ERGÜVEN*
(Danışman)

Üye *Dr. Öğr. Üyesi Kemal ERKİŞİ*

Üye *Dr. Öğr. Üyesi İsmail Cem AY*

ONAY
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.
... / … / 2019

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Türkiye ekonomisi uzun yıllar yüksek enflasyon, ödemeler dengesi sorunu ve finansal problemlerle yaşamış, bunun neticesinde kuruluşu itibari ile üye olduğu IMF tarafından desteklenen programlar uygulanmıştır.Uygulanan bu programlar temelde, yüksek enflasyon oranlarını ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kamu mali açıklarını azaltmayı hedefleyen önlemleri kapsamaktadır.Bu çalışmada özellikle 1980' den sonra IMF desteği ile uygulamaya alınan programların para politikaları ve fiyat istikrarına etkisi üzerinde durulmuştur.Ekonomide uzun yıllar gözlenen yüksek enflasyon neticesinde uygulamaya alınan para politikaları enflasyona düşürmeye yönelik olmuştur.

1980 yılı itibari ile başlayan dışa dönük progrmların para politikası uygulamaları ve zaman içerisindeki değişimi ele alınmıştır. Yıllarca fiyatlar genel düzeyinde istikrar sağlanamamış ve IMF'den bu sorunu çözebilmek için destek istenmiştir. 1999 yılında Enflasyon ile Mücadele Programı kapsamında enflasyon oranının düşürülmesi üzerine kararlar alınmış ve enflasyon oranında düşüş gözlenmiş fakat ciddi anlamda döviz sıkıntısı yaşanmış, Türk lirası aşırı değerlenmiştir. Bunun neticesinde IMF destekli programın uygulandığı dönemde Türkiye krize sürüklenmiştir. Mevcut program daha fazla sürdürülememiş ve sonlandırılmıştır. Fiyat istikrarını sağlamada 2002 yılı öncesi uygulamaya alınan istikrar programlarında başarı sağlanamamıştır. Fiyat istikrarını sağlamada parasal ve döviz kuru hedeflemeleri gibi uygulanan politikalarının başarısızlıkla sonuçlanması modern ekonomilerin uyguladığı yöntem olan enflasyon hedeflemesi rejimine geçişe neden olmuştur. Türkiye ekonomisinde fiyat istikrarını sağlamada 2002-2006 yılları arasında örtük, 2006 yılı itibari ile de açık enflasyon hedeflemesi uygulamasına geçilmiş ve bu uygulamaya devam edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: IMF Programları, Para Politikası, Enflasyon Hedeflemesi, Fiyat İstikrarı.

SUMMARY

Turkey's economy for many years of high inflation, balance of payments problems and financial problems experienced with, programs supported by the IMF as a result of which it is a member since the organization was applied. These programs mainly cover measures aimed at reducing high inflation rates and related public financial deficits. In this study, the effects of the programs implemented with IMF support on monetary policies and price stability are emphasized. As a result of the high inflation observed in the economy for many years, the monetary policies implemented were aimed at reducing inflation.

Monetary policy applications of extroverted programs beginning in 1980 and the change in time have been discussed. For years, the general level of prices has not been stabilized and support has been sought to solve this problem from IMF. Decisions were taken to reduce the inflation rate within the scope of the Program on Combating Inflation in 1999 and inflation was observed to decline, but there was a significant foreign exchange shortage, and the Turkish lira was over-valued. As a result, the period of implementation of the IMF-supported program, Turkey has been dragged into the crisis. The current program could not be further maintained and terminated. In order to ensure price stability, the stability programs implemented before 2002 were not successful. In order to ensure price stability, the failure of the implemented policies such as monetary and exchange rate targets resulted in the transition to the inflation targeting regime, which is the method applied by modern economies. Implicit inflation targeting between 2002-2006 used in maintaining price stability in Turkey's economy and since 2006 has been adopted explicit inflation targeting application and this continued to be implemented.

KeyWords: IMF Programs, MonetaryPolicy, InflationTargeting, PriceStability.

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖZET ..... **I**
SUMMARY ..... **II**
İÇİNDEKİLER ..... **III**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **V**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **VII**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **VIII**
ÖNSÖZ ..... **IX**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM **4**
IMF KURULUŞU, YAPISI VE İŞLEYİŞİ **4**
1.1. IMF'İN KURULUŞU VE YAPISI 4
1.1.1. IMF'in Kuruluş Amacı ve Zaman İçerisindeki Değişimi 5
1.1.2. IMF'in Örgüt Yapısı ve Yönetim Şekli 7
1.1.2.1. Guvernörler Kurulu 8
1.1.2.2. Yönetim Kurulu 8
1.1.2.3.İcra Direktörleri Kurulu 9
1.1.3.IMF'in Mali Kaynakları 9
1.1.3.1. Kotalar 9
1.1.3.2. Borçlanma 14
1.1.4. IMF Hesaplarının Yapısı 15
1.1.4.1. Genel Departman 15
1.1.4.2. Özel Çekme Hakları (SDR) Departmanı 16
1.1.4.3. Yönetim Hesapları 16
1.1.5. Özel Çekme Hakları (SDR), Gözetim ve Konsültasyonlar 16
1.1.5.1. Özel Çekme Hakları (SDR) 17
1.1.5.2. Gözetim ve Konsültasyonlar 17
1.1.6.IMF'in Üye Ülkelere Sağladığı İmkânlar 18
1.1.6.1. Rezerv Dilim Politikası 19
1.1.6.2. Kredi Dilimi Politikası 19
1.1.6.3. Üst Kredi Dilimleri 20
1.1.6.4. Süresi Uzatılmış Fon Kolaylığı 20
1.1.7. Özel IMF İmkânları 21
1.1.7.1. Telafi Edici ve Olağanüstü Finansman Kolaylığı 21

1.1.7.2. Tampon Stok Finansman Kolaylığı 22
1.1.7.3. Yapısal Uyum Kolaylığı.....22
1.1.7.4. Güçlendirilmiş Yapısal Uyum Kolaylığı 22
1.1.8. Geçici İmkânlar.....22
İKİNCİ BÖLÜM.....24
IMF TÜRKİYE İLİŞKİLERİ.....24
2.1. TÜRKİYE'NİN IMF'YE ÜYELİK SÜRECİ.....26
2.1.1. Türkiye'nin Kullandığı İmkânlar ve Kullanım Limitleri 28
2.1.2. Türkiye ve IMF Arasında Yapılan Stand–By Anlaşmaları.....30
2.2. 1980 KARARLARI ÖNCESİ TÜRKİYE'DE PARA POLİTİKASI 31
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 39
1980 SONRASI UYGULANAN IMF DESTEKLİ PARA PROGRAMLARI.....39
3.1.24 OCAK KARARLARININ PARA POLİTİKASINA ETKİSİ.....39
3.2 5 NİSAN İSTİKRAR KARARLARI VE PARA POLİTİKASI UYGULAMASI.....42
3.3.1999 YILI ENFLASYON İLE MÜCADELE PROGRAMI ÖNCESİ YAPILAN YAKIN İZLEME ANLAŞMASI 45
3.4. ENFLASYON İLE MÜCADELE PROGRAMI KAPSAMINDA UYGULANAN PARA POLİTİKASI UYGULAMASI 48
3.5.KASIM 2000-ŞUBAT 2001 KRİZLERİ.....52
3.6.GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI (2001-2008 YILLARI ARASINDA).....56
3.6.1 2001-2008 Yılları Arasında uygulanan Para Politikası: Fiyat İstikrarını Sağlamada Enflasyon Hedeflemesi.....59
SONUÇ 76
KAYNAKÇA.....81

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:	AVRUPA BİRLİĞİ
ABD	:	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLER
APİ	:	AÇIK PİYASA İŞLEMLERİ
AR – GE	:	ARAŞTIRMA – GELİŞTİRME
BDDK	:	BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU
DGD	:	DOĞRUDAN GELİR DESTEKLEME
DİBS	:	DEVLET İÇ BORÇLANMA SENETLERİ
DPT	:	DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI
DSP	:	DEMOKRATİK SOL PARTİ
DTÖ	:	DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ
EMP	:	ENFLASYONLA MÜCADELE PROGRAMI
EPDK	:	ENERJİ PİYASASI DÜZENLEME KURUMU
FDBF	:	FAİZ DIŞI BÜTÇE FAZLASI
FDF	:	FAİZ DIŞI FAZLA
FED	:	ABD MERKEZ BANKASI
GAP	:	GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
GEGP	:	GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI
GSMH	:	GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA
GSYİH	:	GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA
IMF	:	ULUSLARARASI PARA FONU
İMKB	:	İSTANBUL MENKUL KIYMETLER BORSASI
KİT	:	KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ
KKBG	:	KAMU KESİMİ BORÇLANMA GEREĞİ
MB	:	MERKEZ BANKASI
MYB	:	MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ
NDK	:	NOMİNAL DÖVİZ KURU
NDV	:	NET DIŞ VARLIKLAR
NİÇ	:	NET İÇ VARLIKLAR
ÖÇH	:	ÖZEL ÇEKME HAKLARI
REDK	:	REEL EFEKTİF DÖVİZ KURU
SDR	:	SPECIAL DRAWING RIGHT
SPK	:	SERMAYE PİYASASI KURULU
TBMM	:	TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
TCDD	:	TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET DEMİR YOLLARI

TCMB	**:**	TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI
TEFE	**:**	TOPTAN EŞYA FİYAT ENDEKSİ
THY	**:**	TÜRK HAVA YOLLARI
TL	**:**	TÜRK LİRASI
TMSF	**:**	TASSARRUF MEVDUATI SİGORTA FONU
TÜFE	**:**	TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ
TÜİK	**:**	TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU

TABLOLAR LİSTESİ

SAYFA

Tablo-1 IMF'e Üye Ülkelerin Kota ve Oy Kullanma Payları 10
Tablo-2 Türkiye'nin IMF'den Kullanabileceği İmkânların Üst Sınırları ve Koşulları 28
Tablo-3 Türkiye'nin IMF ile Yaptığı 19 Stand-by Düzenlemesi.....30
Tablo-4 1980-1990 Yılları Arasındaki Enflasyon ve Para Göstergeleri (%).....40
Tablo-5 Nisan Kararları ve Temel Hedefler 43
Tablo-6 1990-1995 Yılları Arasındaki Enflasyon ve Para Göstergeleri (%).....44
Tablo-7 2003 Yılının Temel Göstergeleri.....61
Tablo-8 2004 Yılının Temel Göstergeleri.....63
Tablo-9 Ekonomik Göstergeler (2000-2009).....69
Tablo-10 Gerçekleşen Ortalama Enflasyon ve Enflasyon Değişkenliği (1990-2008).....70
Tablo-11 Ekonomik Göstergeler (2010-2018).....73

ŞEKİLLER LİSTESİ

SAYFA

Şekil-1 Enflasyon Hedeflemeleri ve Gerçekleşme 67

ÖNSÖZ

Hayatım boyunca üzerimden desteklerini esirgemeyen Aileme; Yüksek Lisans eğitimim süresince eğitimimde değerli katkılarından dolayısıyla İstanbul Gelişim Üniversitesi hocalarıma; deneyimlerini, desteklerini, ve katkılarını esirgemeyen değerli danışmanım Dr.Öğr. Üyesi Emre ERGÜVEN hocama en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Havva AKCISAK

GİRİŞ

Türkiye ekonomisinde 1923'ten günümüze kadar tüm ekonomi programları dâhil olmak üzere içerisinde bulunduğu döneme uygun ve istikrarlı bir ilerleme sağlayacak programlar tercih edilmiştir. Programların öncelikli hedefi, karşılaşılan ve gelecekte karşılaşılabilecek sorunları önleyici yol haritası belirlemek, aynı zamanda istikrarlı bir program ile devam edilmesini sağlamaktır. Türkiye, bu isteğini 1947 yılında üye olduğu IMF'den uzun zamanlar destek alarak hayata geçirmeye çalışmıştır. Türkiye'nin ödemeler dengesi sorunu ile karşı karşıya kaldığı dönemlerde IMF'nin desteğini almış olması ve bu kadar fazla stand-by düzenlemesi yapmış olması, Türkiye'nin ekonomik istikrarsızlıklarla iç içe olduğunun bir göstergesidir.

1947 yılında kurulan IMF'nin temel amacı dünya ekonomisinde ödemeler dengesi sorunu olan ülkelere yardımcı olmak, çok taraflı serbest ticareti geliştirmek, parasal sorunları çözmek ve devalüasyon yapılmasına mani olarak ekonomik iş birliğini sağlamaktır. Türkiye ile bu noktalarda özellikle 1980'lerden sonra 24 Ocak Kararları olmak üzere ekonomide hızlı bir serbestleşme ve dışa açılma dönemini başlattığını söylemek mümkündür. 24 Ocak Kararları ile birlikte Türkiye'de dışa dönük ekonomi anlayışının temelleri atılmıştır.

Türkiye 1980 yılına kadar ki gerçekleştirdiği stand-by anlaşmalarında devamı sağlayamamış kısa sürede sonlandırmak zorunda kalmıştır. 1980 yılındayapılan stand by anlaşmasıüyeliktarihindenitibarenyaptığıenuzunanlaşmaolmuştur. Yapılan bu anlaşmada 3 yıl sonra son bulmuştur. 1984 yılından 1994 yılınakadar IMF ile stand by anlaşmasıyapmayanTürkiye 1994 yılında IMF ilemasayaoturmuş, 1 yılsonrayapılananlaşma da son bulmuştur.

1990'lı yılların sonları Türkiye–IMF ilişkilerinin yoğun olarak başladığı dönemdir. Özellikle özel finans kuruluşlarının Türkiye'yi derecelendirmede isteksiz olması ve bankacılık kesiminde hatalı iç borçlanmanın yaşanması, uygulanan politikası nedeniyle ortaya çıkan olumsuzluklar Türkiye'nin IMF ile anlaşma yapmasının temelini oluşturmuştur.

24 Ocak Kararları ile başlayan ekonomide ki yapısal dönüşüm devamında gelen programlarda sürdürülmüştür. Programlar dahilinde uygulanan para politikalarının ortak hedefi enflasyonu düşürmek, fiyat istikrarını sağlamak aynı

zamanda ekonomide güven ortamını gerçekleştirmektir. Ne yazık ki bu belirlenen hedefler 1980 yılı itibari ile uygulanan para programlarının ortak hedefi olsa da 2002 yılı itibari ile uygulanan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı öncesi gerçekleştirilememiştir. İstenilen hedefi gerçekleştiremenin tek yolu belirlenen program içerisinde karar verilen maliye ve para politikasının uyum ile yürütülmesinin sağlanmasıdır.

Türkiye tabiri caizse dibi gördükten sonra yükseliş dönemine 17. Stand by anlaşmasının devamıniteliğindeyapılan 18. Stand-by anlaşması olan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'na yeni seçilen hükümet ile başlamıştır. Alınan kararların niteliği Türkiye için sosyoekonomik yapının reformu denilebilir. Çıkarılan yasalar ile alınan kararların uygulamaya geçmesi sağlanmıştır. Merkez Bankası daha bağımsız bir yapıya kavuşmuş ve öncelikli hedefinin fiyat istikrarı olduğu ilan etmiştir. Aynı zamanda fiyat istikrarını sağlamada seçilen parasal ve döviz kuru hedeflemeleri yerine gelişen ülke ekonomilerinin kullandığı enflasyon hedeflemesi yöntemine geçilmiştir.

Merkez Bankası'nın rejimi başarı ile uygulaması sonucu uygulamaya geçiş sürecinde kısa süre sonra olumlu dönüşler alınmıştır. Merkez Bankası'nın para üzerindeki kontrol yetkisi artmış böylece müdahaleler noktasında hız kazanmıştır. Program uygulanmaya başladıktan kısa süre sonra, enflasyon oranının hedeflenen değerden daha iyi sonuçlanması, dalgalı kur rejiminin ciddiyetle uygulanması neticesinde ülkeye yeniden para girişi başlamıştır. Türkiye ekonomisi program sürecinde ekonomik istikrar, yeniden toparlanma ve yenilenme sürecine başlamıştır. Sosyoekonomik konularda başlatılan reform sürecinde uygulanan para programı,sayesinde fiyat istikrarını sağlamaya gayret göstermiş ve Türkiye'nin başarılı grafik çizmesini sağlamıştır.

Çalışmamızda ise IMF programlarının liberalizasyon sürecinin başlangıcı olan 1980 yılı itibari ile Türkiye'de uygulanan para politikalarının değişimi incelenmiştir. Para politikası stratejilerinin 1980 sonrası değişimi ve fiyat istikrarı üzerine etkileri ele alınmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı, 1980 yılı itibari ile uygulanan IMF destekli programların para politikalarına ve fiyat istikrarına olan etkilerini, uygulanan para politikalarında seçilen yöntemlerin değişimini incelemektir. Aynı zamanda 1980 yılı

itibari ile uygulanan para politikaları yöntemlerinin enflasyon oranları üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır.

Bu çalışmada, Türkiye'nin IMF ile üyelik tarihi boyunca yaptığı 19 stand-by anlaşması yapmasının nedenleri, uygulanan para politikaları ve varılan sonuçları ele alınmıştır. Türkiye'nin IMF ile masaya oturmasının en büyük iki sebebi ödemeler dengesi sorunu ve yüksek enflasyondur. Yıllarca yüksek enflasyon için çözümler aranmış ve ekonominin seyrini değiştiren en önemli dinamik olmuştur. Bu yüzden fiyat istikrarı sağlanamamış ve Türkiye ekonomideki belirsizlikten dolayı para sıkıntısı yaşamıştır. Türkiye'nin ekonomik olarak istikrarlı ilerleme kaydedebilmesi için önce bu sorununa merhem olacak program belirlemesi gerekmekteydi.

Çalışmanın problematiği1980 sonrasında uygulanan IMF programlarının ve seçilen para politikası araçlarının fiyat istikrarı üzerinde ne tür etkiler yarattığıdır.

Çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

'' IMF Destekli programlarda seçilen para politikaları başarıya ulaştı mı?''

''Türkiye'de seçilen para politikası yöntemleri fiyat istikrarını sağlamada etkili oldu mu?''

Çalışmada birinci bölümde, IMF'in kuruluşu, yapısı ve işleyişi incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye'nin IMF üyeliği, kullanım hakları ve 1980 öncesi uygulanan IMF destekli programlarda yer alan para politikalarına değinilmiştir. Üçüncü bölümünde, 1980 yılı sonrası uygulamaya alınan IMF destekli programlarda yer alan para politikaları ve enflasyon ve para göstergeleri üzerindeki etkisi ortaya konmuştur. Uygulanan para politikasında fiyat istikrarını sağlamada seçilen yöntemlerin sonuçları değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

IMF KURULUŞU, YAPISI VE İŞLEYİŞİ

1.1. IMF'İN KURULUŞU VE YAPISI

19. yüzyılın sonlarından I. Dünya Savaşı'na kadar kullanılan altın standardı sisteminin uygulanması sonucu ortaya çıkan sorunlar, savaş sonrasında tamamen sona ermiştir. İki savaş arası dönemde tüm dünyada ortaya çıkan ekonomik sıkıntılar uluslararası para sistemini yeni bir temel etrafında kurulmasına sebep olmuştur.[1]

1930'larda uluslararası sistemde ortaya çıkan dengesizlikler, ödemeler dengesi problemleri, dış ticaret daralmalarını aşmanın bir aracı olarak, yeni bir uluslararası yapının kurulmasına karar verilmiştir. Uzun süre sonunda Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin girişimiyle yeni bir sistemin temelini oluşturmak için 1944 yılında ABD'nin BrettonWoods kentinde toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantı da ABD ve İngiltere tarafından uluslararası para sistemini düzenleyen iki ayrı rapor sunulmuştur. İngiltere'ye ait plan Keynes tarafından, ABD planı ise ABD Hazine Bakan Yardımcısı olan White tarafından hazırlanmış ve savunulmuştur. Bir araya gelen 44 üyenin temsilcileri ABD planı üzerinde ortak karara varmışlardır. Uluslar arası Para Fonu ile birlikte Dünya Bankası yapılan son konferansın eseri olarak kurulmuştur. Birlikte kurulmuş olmaları sebebiyle bu iki kurum bazen ''Bretton Woods Kurumları'' (Bretton Woods Institutions) ya da ''Bretton Woods İkizleri'' (Bretton WoodsTwins) adlarıyla anılmaktadır. Her iki kurumunda ortak hedefi üye ülkelerin refah seviyesini yükseltmektir. İki kurumunda bu hedef doğrultusunda birbirini tamamlar şekilde çalışmaları bulunmaktadır. Dünya Bankası yoksulluğun azaltılmasına ve uzun vadeli ekonomik kalkınmaya dikkat çekerken, IMF makroekonomik konularda çalışmaktadır.[2]

IMF, başlangıçta ''White Planı'' adı verilen plan çerçevesinde kurulmuş olsa da 1969 yılı itibariyle özel çekme hakkını yaratmaya başlaması ile birlikte uluslararası bir merkez konumuna yaklaşmıştır. Böylelikle Keynes Planının öngördüğü niteliklere varıldığı gözlemlenmiştir. Uluslararası merkez bankası olarak kurulmasını ve ulusal

[1]Mahfi Eğilmez, ***IMF Dünya Bankası ve Türkiye***, No: 2, Finans Dünyası Yayınları, İstanbul, 1996, s.18.
[2]İlker Parasız, ***Para Banka ve Piyasalar***, 7. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000, s. 561.

merkez bankalarının rezervlerinin bir bölümünün IMF'de bulunmasını, uluslar arası rezerv yaratmasını öngören plan Keynes Planıdır.[3]

22 Mart 1947'de IMF faaliyete başlamış, yavaş yavaş bu yeni oluşuma savaşı kaybedenler, özellikle Batı Almanya, Doğu Bloku ülkelerinden de Yugoslavya, koloni durumundan yeni çıkmış ülkeler ve Romanya katılmıştır. IMF, 1947 yılında faaliyete başlamış üyelerinin mali durumlarını destekleyerek gerekli ödemeleri üye ülkelere yapmakla yükümlü kılınmıştır. Savaşın getirmiş olduğu diğer sorunlara ve bu dönemde yaşanan enflasyonist baskılara rağmen dünya çapında var olan dolar kıtlığına rağmen 1952 yılında IMF'in kaynak toplamı 850 milyon doları geçmemiştir.[4]

1945 yılında kurulan IMF, bugün neredeyse küresel düzeyde üyeliğe sahiptir, üyesi olan 189 ülke tarafından yönetilmektedir ve bu ülkelere karşı sorumludur. IMF, üye ülkelere verebileceği toplam borç tutarı 1 trilyon dolardır. Ülkeleri veya ülke gruplarını temsil eden 24 direktör bulunmaktadır. Düşük gelirli ülkelere %0 kredi faiz oranı vermektedir. IMF, uluslararası para sistemini denetlemekte ve 189 üye ülkesinin ekonomik ve mali politikalarını izlemektedir. Hem küresel düzeyde hem de bireysel ülkelerde gerçekleşen bu sürecin bir parçası olarak, IMF istikrar için olası riskleri ön plana çıkarmakta ve gerekli politika düzenlemeleri konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır.[5]

1.1.1. IMF'in Kuruluş Amacı ve Zaman İçerisindeki Değişimi

Uluslararası parasal sistemde 1946 yılından 1973 yılına kadar geçerli olan dönem BrettonWoods sistemi dönemi olarak bilinmektedir. Doların altına karşı konvertibilitesinin korunduğu bu sistem üç temel hedef çevresinde toplanmaktadır:[6]

1. Sabit bir döviz paritesinin oluşturulması,
2. Döviz kurlarında ortaya çıkabilecek ani değişiklerinin yalnızca ödemeler dengesi açık ya da fazlaları nedeniyle oluşmasına izin verilmesi,
3. Söz konusu ödemeler dengesi açık veya fazlalarından dolayı yapılacak parasal ayarlamaların (devalüasyon veya revalüasyon) uluslararası bir

[3] Yüksel Bayraktar, ***Nazım Öztürk, IMF'in Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri,***Palme Yayıncılık, Ankara, 2010.
[4] Esra Demircan Siverekli ve Meliha Ener, ***Küreselleşen Dünyada IMF Politikaları ve Türkiye***, Roma Yayınları, Ankara, s. 17.
[5] IMF Resmi İnternet Sayfası, ''Aboutthe IMF'', http://www.imf.org/en/About (Erişim Tarihi: 03.08.2018).
[6] Parasız, a.g.e., s. 562.

danışma mekanizması aracılığıyla yapılması ve bu şekilde karşılıklı rekabete yol açıcı ayarlamaların önlenmesi.

ABD Doları dışındaki ulusal paralar için dolaylı altın standardı olarak BrettonWoods sistemi tanımlanabilir. Dönem boyunca ABD Dolarının altına karşı konvertibilitesi devam etmiş, diğer ülkeler dolar üzerinden dolaylı altınla değişime dayandırılmış sistem uygulanmıştır. Döneme ‘’altın değişim standardı dönemi’’ adı verilmiştir. Yaklaşık 20 yıla kadar büyük sorunlar olmadan Bretton Woods Sistemi uygulanmıştır. ABD Doları sistemin özünü oluşturmuştur.[7]

ABD dolarının diğer ülkelere geçişi 1967 yılının sonunda Vietnam Savaşı'nın etkisiyle hız kazanmıştır. 1968 yılının Mart ayında artan olumsuz durumlar sonucunda altın havuzuna son verilmiştir. Yerine çift altın fiyat sistemi getirilerek altın piyasasındaki işlemleri ikiye ayrılması sağlanmıştır. Altın fiyatı arz ve talebe göre belirlenmiş, özel şahıslara altın satışı yapılmamıştır. 1 ounce altın 35 dolar olarak tanımlanmıştır. Bu sistemin oluşumu ile birlikte altın döviz standardından uzaklaşılmış oldu. Amerika Merkez Bankası çıkardığı doların karşılığında %25 oranında altın bulundurma zorunluluğuna son verdi. Böylece sistemin sıkıntıları giderek arttı ve dolar devamlı değer kaybı yaşamaya devam etti. ABD doları devalüe etmek istememiş, diğer ülkelerin paralarını revalüe etmeleri talep etmiştir. Çünkü bu sistemde ABD hariç diğer ülkeler paralarının dış değerini dolara karşı düşürebilme imkanına sahipti. Bu şekilde devalüasyonu gerçekleştirilmesi için tüm ülkelerin anlaşması gerekmekteydi. Çünkü ABD doları bağımsız olarak devalüe edemiyor ve dolar hiçbir ülke parasına bağlanmamıştı. Diğer ülkelerin paralarını revalüe etmemeleri neticesinde ABD tarafından alınan karar ile doların altına konvertibilitesi kaldırıldı. Böylece Merkez Bankaları ABD Merkez Bankası'ndan 35 dolar karşılığında 1 ounce altın elde edemedi. Bu durum altın döviz standardının sonu oldu. Ve dolar serbest piyasada dalgalanmaya bırakıldı.[8]

1989 yılında doğu blokunun çöküşü sonucunda piyasa ekonomisi anlayışına geçiş gerçekleşmiştir. Dünya ekonomisinde gelişen bu gelişmeleri gözlemleyebilecek ve yönlendirebilecek uluslararası bir kuruluşa ihtiyaç doğmuştu. Bu gelişmelerinde IMF tarafından yönetilmesine karar verilmiştir. Böylece Ödemeler dengesi sorunu

[7]Eğilmez, a.g.e.,s.19-20.
[8]Nazım Öztürk, ‘’IMF'in Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri’’, ***Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,***2002, Cilt: 57 Sayı: 4, s. 108.

yaşayan ülkelerin ekonomik istikrarını sağlamak adına kredi vermekten farklı olarak belli bir programı uygulamasını tavsiye etmektedir.[9]

Ekonomik ve mali konularda bilgi için küresel bir merkez olarak IMF hizmet vermektedir. IMF, son yirmi yılda hangi politikaların işe yarayacağını, nasıl büyüyeceğini, programların nasıl uygulanacağını açıklayan bir oluşum gerçekleştirdi. Uygulanacak olan daha iyi ekonomi politikaları bireylerin ve işletmelerin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Hükümetlerin ve çalışanlarının uzun vadeli istikrarı ve büyümeyi teşvik eden modern politikalar oluşturmak ve uygulamak için ihtiyaç duyulan araçları, güveni kazanmalarına yardımcı olmak IMF'nin çabalarındandır. Ödemeler dengesi problemleri yaşayan veya yaşayabilecek üye ülkelere kredi sağlamak IMF'nin temel sorumluluğudur. Bu şekilde gerçekleşen mali yardım, ülkelerin para birimlerini dengelemelerine, rezervlerini yeniden inşa edebilmelerine, güçlü ekonomik büyüme koşullarını yerine getirmelerine imkân sağlamaktadır. Ve aynı zamanda sorunların altında yatan sebepleri düzeltmeyi hedefleyen politikaları önermektedir. IMF'yi kalkınma bankalarından farklı kılan özelliği ise IMF'in belirli projeler için borç vermemesidir. IMF'in esas amacı uluslararası para sisteminin istikrarını sağlamaktadır.[10]

1.1.2. IMF'in Örgüt Yapısı ve Yönetim Şekli

IMF, kuruluş tarihinden itibaren küresel ekonomiyle birlikte gelişme göstermiş ve uluslararası finansal mimaride merkezi bir rol üstlenmiştir.IMF'nin politikasını, analitik ve teknik işlerini yürüten bir yönetim ekibi ve 17 bölümü bulunmaktadır. IMF'nin kaynaklarını yönetmekle görevli bir bölüm bulunmakta ve bu bölüm IMF'nin kaynaklarını nereden aldığını ve nasıl kullanıldığını açıklamaktadır. IMF'nin, Yönetim Kurulu Başkanı ve personel başkanı olan bir Genel Müdürü bulunmaktadır. Yönetim Direktörü, beş yılda bir yenilenen dönem için Yönetim Kurulu tarafından atanmakta ve Birinci Başkan Yardımcısı ile üç Genel Müdür Yardımcısı tarafından desteklenmektedir. IMF, yönetim yapısı dünya ekonomisinde gerçekleşen temel değişiklikleri yansıtabilmek için reformlar yapmaya devam etmektedir. Üye ülkelerin

[9]Eğilmez, a.g.e., s. 21.
[10]IMF Resmi İnternet Sayfası, ''Aboutthe IMF, Organization and Finances'', http://www.imf.org/en/About (Erişim Tarihi: 05.08.2018).

yönetim kurulu üyeleri yılda bir kez düzenlenen IMF-Dünya Bankası Yıllık toplantılarına katılmaktadırlar.[11]

1.1.2.1. Guvernörler Kurulu

IMF'nin karar organı olarak bilinen Guvernörler Kurulu, kuruluşa üye olan ülke tarafından ataması yapılmış bir Guvernörler ile toplantılara katılan fakat guvernörün olmadığı durumlarda ise onun yerine oy kullanma yetkisi olan bir Guvernör Vekil'inden oluşmaktadır. Üye olan ülkenin isteğine bağlı olarak süre ve kişi bakımından değişikliğin yapılabildiği Kurul, kendi aralarında belirledikleri bir Guvernörü, Guvernörler Kurulu Başkanlığı'na getirebilir. IMF'nin en yetkili organı olan Guvernörler Kurulu, yetkilerinin bir kısmını Yürütme Kurulu'na devredebilir.[12] Guvernör Vekillerinin ve Guvernörlerin atanma süreleri olmadığı için üye olan ülke istediği zaman Guvernör veya vekilini değiştirebilir. Üye olan ülkeler genel olarak Merkez Bankası Başkanlarını veya Hazine (ya da Maliye) Bakanlarını Guvernör olarak atamaktadırlar. Guvernör Başkanı, Guvernörler Kurulunun kendi aralarından bir kişiyi seçmesi ile gerçekleşir. Bu kurul, IMF Ana sözleşmesi içerisinde İcra Direktörleri Kurulu veya Fon Başkanı tarafından kullanılması belirtilmeyen yetkilere sahiptir. Bu sözleşmede direkt kurul tarafından kullanacağı yetkiler belirtilmeyen Guvernörler Kurulu, İcra Direktörleri Kurulu'na devredilebilir. Dünya Bankası Guvernörler Kurulu ile birlikte yıllık ortak genel kurul toplantısı vesilesiyle Eylül veya Ekim ayında toplanmaktadır. Bu toplantılar üst üste iki yıl Washington DC'de, üçüncü yıl üye ülkede gerçekleştirilir. Sözleşmede yer alan istisnai haller dışında Guvernörler Kurulu kararları oy toplamının üçte ikisi ile alınmaktadır.[13]

1.1.2.2. Yönetim Kurulu

Fonun günlük işlerinin yürütülmesinden yönetim kurulu sorumlu olup, fonun merkezinde daimi çalışan ve kendisine devredilen ya da verilecek yetkiler çerçevesinde kararlar alabilen bir organdır. Üye olan ülkelerce seçilen veya atanan direktörlerden oluşan 24 kişilik kurul, kararlarını alması için toplam oy gücünün en az yarısını almalıdır. Fondan en yüksek kotaya sahip olan 5 ülkenin atadıkları bir icra direktörü ile Suudi Arabistan, Rusya ve Çin'in seçmiş oldukları 3 ve diğer ülkelerin meydana getirdikleri 16 ülke grubunun seçmiş olduğu 16 icra direktörü üye toplamını

[11]IMF Hakkında Özet Bilgiler, ''Yönetim ve Organizasyon'' https://www.imf.org/external/np/exr/facts/tur/glancet.pdf (Erişim Tarihi: 05.08.2018).
[12] Siverekli ve Enera.g.e., s. 19.
[13]Eğilmez, a.g.e., s. 23-24.

oluşturmaktadır. Bu kurul İcra Direktörleri Kurulu olarak da bilinmekte ve bu kurula IMF Başkanı başkanlık etmektedir. Ataması olan direktörlerin belirli bir görev süresi bulunmamaktadır. Seçilen direktörlerin hizmet süresi iki yıldır.[14]

1.1.2.3.İcra Direktörleri Kurulu

IMF'nin günlük faaliyetlerinin yürütüldüğü, kuruluşu itbari ile ve guvernörler kurulu tarafından da verilen yetkilerin kullanıldığı kısımdır. Kurul 24 üyeden oluşmaktadır. Kurulda, IMF yetkilisinin çalışmasını yaptığı üye ülkenin ekonomik durumu ve dünya çapındaki genel ekonomik durum olmak üzere bu konuları ayrıntılı ele alınır. Kurulda normal zamanlarda alınan kararlar uzalaşma yoluyla alındığı için istisnai olarak oylama yapılmaktadır. Her bir üye ülkenin oy hakkı, temel oy hakları ve kotaya dayalı oy haklarının toplamına denk gelmektedir. Bu nedenle ülkelerin sahip olduğu kotası oy hakkı üzerinde belirleyici rol oynamaktadır.[15]

1.1.3.IMF'in Mali Kaynakları

1.1.3.1. Kotalar

Kota belirlemesi IMF'e üye ülke ekonomisinin küresel ekonomideki payına göre gerçekleştirilmektedir. Kota formülünün oluşumunda ülkelerin dışa açıklık oranları, ekonomik büyüklükleri, sermaye hareketleri karşısında etkilenme durumları ve rezervlere dair değişkenler dikkate alınmaktadır. Kotaların kontrolü beş yılda bir yapılmaktadır. Üye ülkenin oy gücü, fondan sağlayacağı finansal desteğin miktarı (erişim limiti dâhil) ve SDR tahsilatlarından elde edilecek paylar kota ile belirlenmektedir. Fonun toplam kotası 476,8 milyar SDRveTürkiye'ninkotası 4.66 milyar SDR'dir. IMF'nin finansal kaynakları fona üye olan ülkelerin sisteme girerken ödedikleri kotalar ve kota artırımından sağlanmaktadır. Kotaların ödemesi, %25 rezerv para birimleri üzerinden, %75 ise üye ülkelere ait milli para birimi olarak yapılmaktadır.[16]

IMF'ye üye ülkeye üyelikte tahsis edilecek olan kota uygulaması üyeliğin temellerini oluşturması bakımından önemlidir. IMF'de üye ülkenin oy gücünün

[14]Siverekli, Ener, a.g.e., s. 20.
[15] IMF Resmi Sitesi ''IMF Hakkında Özet Bilgiler'' https://www.imf.org/external/np/exr/facts/tur/glancet.pdf (Erişim Tarihi: 08.05.2018).
[16] TC. Hazine ve Maliye Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası,'' G-20 ve IMF Sıkça Sorulan Sorular–IMF Mali Kaynaklarını Nereden Sağlamaktadır?'' https://www.hazine.gov.tr/g20-ve-imf-sikca-sorulan-sorular?type=icon,(Erişim Tarihi: 12.09.2018).

belirleyicisi olarak ifade edilmekte olan kota, üye ülkenin IMF'den yararlanabileceği mali imkânların belirleyicisi olmasında bir göstergedir. Bunların yanı sıra kota, üye ülkeye tahsis edilecek SDR miktarının belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.Fon da kotalarda genel bir değişiklik önermeye yetkili Guvernörler Kuruludur. Ayrıca, ilgili olan bir üyenin teklifte bulunmasıyla teklifte bulunan ülkenin kotası üzerinde düzenleme yapılabilmektedir. Guvernörler Kurulu tarafından kotaların genel durumu ile ilgili değerlendirmeler 5 yılda bir yapmaktadır. Kotalarda yapılması istenmekte olan değişikliklerin kurulun %85'i tarafından onaylanması gerekmektedir. Genel Kota durumunun değerlendirilmesinde dikkat edilen hususlar; ortalama artış miktarı ve artan miktarın üyeler arasında dağılımıdır. Öncelikle, IMF tarafından öngörülen genel kota durumu üye ülkelerin ödemeler dengesi durumları dikkate alınarak, finansman ihtiyaçlarını ortadan kaldırmaya yönelik değerlendirilmelere tabi tutulmaktadır. Bir sonraki aşamada dünya ekonomisinde olan değişimler dikkate alınarak üye ülkelerin kota durumları değerlendirilir.[17]

Aşağıda bulunan tablo IMF'e üye ülkeler için kota ve oy kullanma paylarını göstermektedir.Üyelerin kota artışlarını ödemeleri ile kota ve oylama payları değişmektedir.

Tablo-1 IMF'e Üye Ülkelerin Kota ve Oy Kullanma Payları[18]

Yönetici – Alternatifi	OY Verme	Ülkeye Göre Oy	Toplam Oy	Toplam Oy Yüzdesi
Adam Lerrick Vacant	ABD	831,407	831,407	16.52
Masaaki Kaizuka Yoshihito Saito	Japonya	309,670	309,670	6.15
JinZhongxia Pink Sun	Çin	306,294	306,294	6.09
Anthony De Lannoy Richard Doornbosch VladyslavRaskovan	Ermenistan Belçika Bosna Bulgaristan Hırvatistan Kıbrıs Yunanistan İsrail Lüksemburg Makedonya Moldova Karadağ Hollanda Romanya	2,753 65,572 4,117 10,428 8,639 4,503 3,569 20,674 14,683 2,868 3,190 2,070 88,830 19,579		

[17] Siverekli ve Ener, a.g.e.,s. 23-24.

[18]IMF Resmi İnternet Sayfası, ''IMF Executive Directors andVotingPower'' https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/eds.aspx (Erişim Tarihi: 30.11.2018).

	Ukrayna	21,583	273,058	5.43
Steffen Meyer Klaus GebhardMerk	Almanya	267,809	267,809	5.32
Leonardo Villar Carlos Hurtado Lopez Pablo Moreno Garcia	Kolombiya Kosta Rika Salvodor Guatemala Honduros Meksika İspanya Venezuela	21,910 5,159 4,337 5,751 3,963 90,592 96,820 38,692	267,224	5.31
JudaAgung KengHeng Tan	Brunei Sultanlığı Kamboçya Fiji Cumhuriyeti Endonezya Lao HalkDemokratik Cumhuriyeti Malezya Myanmar Nepal Filipinler Singapur Tayland Tonga Vietnam	4,478 3,215 2,449 47,949 2,523 37,803 6,633 3,034 21,894 40,384 33,584 1,603 12,996	218,545	4.34
Domenico G. Fanizza MichailPsalidopoulos	Arnavutluk Yunanistan İtalya Malta Portekiz San Marino	2,858 25,754 152,165 3,148 28,066 1,957	207,948	4.13
Herve de Villeroche ArmelCastets	France	203,016	203,016	4.03
Shona E. Riach Vacant	İngiltere	203,016	203,016	4.03
Nigel Ray Grant Andrew Johnston Hoe Jeong Kim	Avustralya Kiribati Kore Marshall Adaları Mikronezya Moğalistan Nauru YeniZelenda Palau Papua YeniGine Samoa Seyşeller Solomon Adaları Tuvalu Özbekistan Vanuatu	67,189 1,577 87,292 1,500 1,516 2,188 1,493 13,986 1,496 2,781 1,627 1,694 1,673 1,490 6,977 1,703	196,182	3.90
Louise Levonian Anne Marie McKieman	Antigua ve Barbuda Bahamalar Barbados Belize Kanada	1,665 3,289 2,410 1,732 111,704 1,580		

	Dominika Grenada İrlanda Jamaika Kits ve Nevis Lucia Vincent ve Gr.	1,629 35,964 5,294 1,590 1,679 1,582	170,118	3.38
Thomas Ostros KimmoTapaniVirolainen	Danimarka Estonya Finlandiya İzlanda Letonya Litvanya Norveç İsveç	35,859 3,901 25,571 4,683 4,788 5,881 39,012 45,765	165,460	3.29
Raci Kaya Christian Just Szilard Benk	Avusturya BeyazRusya ÇekCumhuriyeti Macaristan Kosova Slovak Cumhuriyeti Slovenya Türkiye	40,785 8,280 23,267 20,865 2,291 11,475 7,330 48,051	162,344	3.23
Alexandre A. Tombini Bruno Walter Coelho Saraiva Jose Pedro R. Fachada Martins Da Silva	Brezilya Cabo Verde DominikCumhuriyeti Ekvador Guyana Haiti Nikaragua Panama Surinam Timor – Leste Trinidad veTabago	111,885 1,702 6,239 8,442 3,283 3,103 4,065 5,233 2,754 1,721 6,163	154,590	3.07
SubirVithalGokarn Mahinda K.M. Siriwardana	Banglades Butan Hindistan Sri Lanka	12,131 1,669 132,609 7,253	153,662	3.05
Dumisani Hebert Mahlinza ItaMannathoko Kingsley IsituaObiora	Angola Botsvana Burundi Eritre Etiyopya Gambiya Kenya Lesotho Liberya Malavi Mozambik Namibya Nijerya Sierre Leone Somali GüneyAfrika Güney Sudan Sudan Svaziland	8,866 3,437 3,005 1,624 4,472 2,087 6,893 2,163 4,049 2,853 3,737 3,376 26,010 3,539 1,907 31,977 3,925 3,162 2,250		

	Tanzanya Uganda Zambiya Zimbabve	5,443 5,075 11,247 8,533	149,630	2.97
HazemBeblawi Sami Geadah	Bahreyn Mısır Irak Ürdün Kuveyt Lübnan Maldivler Umman Katar BirleşikArap Emirlikleri Yemen C.	5,415 21,836 18,103 4,896 20,800 7,800 1,677 6,909 8,816 24,577 6,335	127,164	2.53
Paul AlbinInderbinen Piotr Krzysztof Trabinski	Azerbaycan Kazakistan Kırgızistan C. Polonya Sırbistan İsviçre Tacikistan Türkmenistan Uzbekistan	5,382 13,049 3,241 42,419 8,013 59,176 3,205 3,851 6,977	145,313	2.89
Aleksei V. Mozhin Lev ValentinovichPalei	RusyaFederasyonu SuriyeArapCumh.	130,502 4,401	134,903	2.68
JafarMojarrad Mohammed Dairi	Afganistan İslam Cumhuriyeti Cezayir Gana İran İslam Cumh. Libya Fas Pakistan Tunus	4,703 21,064 8,845 37,136 17,197 10,409 21,775 6,917	128,046	2.54
Maher Mouminah Ryadh Mohammed A Alkhareif	SuudiArabistan	101,391	101,391	2.02
Mohamed-LemineRaghani HerimandimbyAndrianirina Razafindramanana FacinetSylla	Benin Burkina Faso Kamerun Orta Amerika C. Çad Komorlar KongoDemokratikCumhuriyeti KongoCumhuriyeti Cibuti EkvatorGinesi Gabon Gine Gine – Bissau Madagaskar Mali Moritanya Mauritius Nijer	2,703 2,669 4,225 2,579 2,867 1,643 12,125 3,085 1,783 3,040 3,625 3,607 1,749 3,909 3,331 2,753 2,887 2,781		

	Ruanda Sao Tome Principe Senegal Togo	3,067 1,613 4,701 2,933	81,644	1.62
Gabriel Esteban Lopetegui Juan Carlos Di Tata	Arjantin Bolivya Şili Paraguay Peru Uruguay	33,338 3,866 18,908 3,479 14,810 5,756	80,157	1,59
Geçerli Fon OyuToplamı		**5.031.614**		**100.00[3]**

1.1.3.2. Borçlanma

IMF, kaynaklarının üyelerin ihtiyaçlarını karşılayamacağını düşündüğü zaman borç alarak kendi kaynaklarını desteklemektedir.[19]Fona gelir sağlayan borçlanma ikinci önemli kaynaktır. Fon üye olan ülkelere destek niteliğindeimkânlar sağlamakta ve sağladığı imkânların karşılığında herhangi masraf ya da faiz alınmamaktadır. IMF oluşan piyasa şartlarına uygun makul seviyede faiz ve giderler karşılığında ihtiyacı olan üye ülkelere mali olanak sağlamaktadır. Bu sebeple fonun borçlanmasında belli sınırlar çerçevesinde maliyet gerektirmeden sağlanan kotalar ile, maliyet gerektiren kaynaklar ile bir karışım oluşturur ve buna kaynak karışımı denilmektedir.IMF'nin borçlanmasını gerektiren zorunlu nedenler vardır. Borçlanma ile Fonda var olan kaynakların taleplere karşı yeterli olmaması durumunda ek gelir elde etme olanağı sağlamaktadır. Fonun borçlanma sebebi ek kaynak yaratmasında en temel neden fonun ana kaynağı kotaların 5 yılda bir artışı gerçekleştiği için fon kaynaklarının zaman içinde yetersiz kalmasıdır. Ve bu kota ödemelerinin bir bölümü üye olan ülkelerin kendi ulusal para birimi ile yapılmaktadır. Ulusal paraların hepsi değiştirilebilir nitelikte değildir, bu nedenle kota artırımlarına kaynak artırımı denilebilir. Bununla birlikte aynı ölçüde likidite artışına neden olmamakta ve ek bir likidite ihtiyacını karşılayabilmesi için serbestçe değiştirilebilir dövizler ile borçlanmasını gerektirmektedir. Son olarak borçlanma gereksinimi için ödemeler dengesi açıklarıyla karşılaşmış olan büyük kotaya sahip üye ülkelerin Fon imkânlarını talep etmeleri, düşük kotaya sahip ülkelerin gereksinimlerinin karşılanmasında sorun oluşturmaktadır. Ve bu sıkıntıyı giderebilmenin çözümü olarak borçlanma ortaya çıkmaktadır. Fon diğer işlemlerinde olduğu gibi borçlanmayı da SDR üzerinden yapmakta ve büyük bir bölümü 4-7 yıllık bir vadeyi veya ortalama 5 yıllık bir süreye denk gelmektedir. Belirtilen bu ortalama süre Fonun üye olan ülkelere sağladığı imkânların ortalama süresinden kısa olması, borç yönetimin önemini arttırmaktadır.

[19]IMF Resmi Sitesi, ''Organization and Finances'', https://www.imf.org/external/about/borrow.htm (Erişim Tarihi: 05.08.2018).

Fonun daha sağlıklı bir mali yapı içerisinde sürdürülebilmesi sağlamak adına kabul görmüş bir yaklaşım kapsamında, toplam mevcut kotaların %50-60'ından daha fazla borçlanabilmesi hedeflenmiştir.[20]

Kaynak sağlayabilmek adına kotalardan elde edilen gelirlerin fona üye ülkelerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaları durumunda fon borçlanmaktadır. Borçlanma amaçlı yeni düzenlemeler (New Arrangements to Borrow-NAB) adı verilen mekanizma, fon kaynaklarına destek olabilmek için ödemeler dengesi güçlü durumda olan bazı üye ülkelerden borç almaktadır.[21]Üye ülkelerin ihtiyaçların karşılanmasında fonun ana finansman kaynağını olan kota kaynaklarının finansmanı olmasının yeterli olmayacağı düşünülmektedir. Yeni Borç Düzenlemeleri (NAB) aracılığı ile fonun kota kaynakları için ana geri dönüşü, bir dizi üye olan ülke ve kurumun fona ek kaynak sağlamaya hazır olduğu bilinmektedir.[22]

1.1.4. IMF Hesaplarının Yapısı

1.1.4.1. Genel Departman

Genel Departman, özel ödemeler hesabı, genel kaynaklar hesabı ve yatırım hesabından oluşmaktadır.

Genel Kaynaklar Hesabı aracılığı ile fona üye olan ülkelerin mali işlerinin büyük çoğunluğu yürütülmektedir. Genel kaynaklar hesabı, kaynak kullanımını, kotalara ilişkin ödemeleri ve kullanılan kaynakların geri ödenmesi işlemlerinin, faiz ve diğer çeşitli komisyon ve benzerlerinin, fona borç vermiş ülkelere geri ödemelerinin yapıldığı bir hesaptır.[23]Bu hesap SDR, altın ve fona üye olan ülkelerin milli paralarından oluşmaktadır. Fon Antlaması'nda yer alan şartları yerine getiren üye ülke Genel kaynaklar hesabından yararlanabilmektedir. Milli parasının karşılığında kredi talep eden dış ödeme güçlüğü yaşayan üye ülke, kaynakları geçici bir süre için istemeli ve fon tarafından verilen süre içerisinde geri ödemelidir.[24]

---

[20] Eğilmez, a.g.e.,s. 29-30.

[21] TC. Hazine ve Maliye Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası ''G-20 ve IMF Sıkça Sorulan Sorular–IMF Mali Kaynaklarını Nereden Sağlamaktadır? '' https://www.hazine.gov.tr/g20-ve-imf-sikca-sorulan-sorular?type=icon (Erişim Tarihi: 12.09.2018).

[22] IMF Resmi İnternet Sayfası, ''Quotas-MultilateralBorrowing'' https://www.imf. org/en/ About/ Factsheets/Where-the-IMF-Gets-Its-Money (Erişim Tarihi: 16.07.2018).

[23] Eğilmez, a.g.e.,s. 32-33.

[24]Rıdvan Karluk, ***Uluslararası Ekonomik Mali ve Siyasal Kuruluşlar***, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2002, s. 298.

Özel Ödemeler hesabı ise fakir olan ülkelere yönelik kullanılan emanet hesaplarının uygulandığı hesaptır. Gelişmekte olan fakir ülkelere yapısal uyum kolaylığı ve genişletilmiş yapısal uyum kolaylığı adları altında imkanlar verilmektedir.[25]

Genel departman altında bulunan bir diğer hesapta yatırım hesabıdır. Yatırım hesabının açılma nedeni kazanç amaçlıdır. Fakat bu amaçla yetkilendirilmesine rağmen aktif olarak kullanılmamıştır. Kullanılmama nedeni ise fon içerisinde bulunan yatırıma tabi rezervlerin sadece döviz olarak tabi olduğu üye ülkede ya da diğer uluslararası kuruluşta değerlendirilmesine izin verilmesidir.[26]

1.1.4.2. Özel Çekme Hakları (SDR) Departmanı

SDR departmanı SDR ile ilgili tüm işlemlerin ve hesapların yapıldığı bölümdür. SDR, IMF tarafından 1970 yılında uluslar arası rezerv aracı olarak yaratılmıştır. Üye ülkelere normal çekme haklarından ayrı bir dış kaynak sağlanmaktadır. Bölümün faaliyetlerine isteyen üye ülke katılır, istemeyen üye ülke katılmaz. Ancak faaliyetlere katılmayan üye ülkelerin SDR tahsisinden yararlanamamaktadır. Fonun ana sözleşmesinin vermiş olduğu yetki dâhilinde uluslararası likidite niteliği olan SDR'lar, bölümlerin faaliyetlerine katılmış olan üye ülkelere fonda ki kotaları oranında verilmektedir. Tahsis işlemlerinde SDR iptali de bu bölüm tarafından gerçekleştirilmiştir.[27]

1.1.4.3. Yönetim Hesapları

IMF tarafından yürütülen çeşitli hesaplarından birisi yönetim hesaplarıdır. IMF imkanlarının maliyetini düşürmeye yönelik olan ve yüksek gelirli üye ülkelerin hibeleriyle oluşturulan genişletilmiş yapısal uyum kolaylığı, emanet hesabı, ek finansman imkânı, sübvansiyon hesabı gibi hesaplar bulunmaktadır.[28]

1.1.5. Özel Çekme Hakları (SDR), Gözetim ve Konsültasyonlar

[25]IMF Resmi Sitesi,"SelectedDecisionsandSelectedDocuments of the IMF, Thirty- Ninth Issue'', https://www.imf.org/external/selecteddecisions/description.aspx?decision=8240-(86%2F56)+saf, (Erişim Tarihi: 08.05.2018).

[26] IMF Resmi Sitesi, ''Establishment of theInvestmentAccount'', https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2016/12/31/Establishment-of-the-Investment-Account-PP556 (Erişim Tarihi: 08.05.2019).

[27] Halil Seyidoğlu, ***Uluslararası Finans***, 6. Baskı, Güzem Cam Yayınları, İstanbul, 2016, s.156.

[28]Eğilmez, a.g.e.,s. 32-33.

1.1.5.1. Özel Çekme Hakları (SDR)

1969 yılında IMF tarafından, uluslararası rezervlerin sağlanmasına olanak sağlayan hesap birimi özel çekme hakkıdır. İlk başlangıçta özel çekme hakkı altına endekslenmiştir. Uluslararası ekonomik sistemde önemli yer tutan ülkelerin para birimlerinden oluşan bir sepet baz alınarak değer belirlenmekte ve bu sepet beş yılda bir gözden geçirilmektedir.[29]

IMF tarafından kâğıt üzerinde oluşturulan SDR, karşılığı olmayan bir uluslararası rezervdir. Kâğıt altın olarak adlandırılanSDR'nin temel özelliği, üye ülkelerin ödeme aracı olarak bu birimi kabul etmesi ve karşılıksız olmasıdır. SDR'nin zamanla uluslararası para sisteminin ana rezervi konumuna getirilmesini sağlamak IMF'nin amaçları arasındadır. Normal çekme haklarından ayrı olarak, üyelere uluslararası rezervi sağlamak amacıyla Eylül 1967'de Rio De Janeiro'daki yıllık gerçekleştirilen toplantıda SDR'nin oluşturulması kabul edilmiştir. İlk olarak 1970 yılının Ocak ayında 3,4 milyar dolarlık bir SDR oluşumu gerçekleştirilmiş ve üye olan ülkelere uygulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde 1 SDR'nin değeri 1 dolar olarak belirlenmiştir. IMF'ye üye olan her üye ülkenin, SDR hesabına katılma zorunluluğu vardır. Bu şekilde karşılıklı olarak birbirlerinin Merkez Bankaları'ndan ulusal paralarını çekme hakkını elde ederler. Üye olan ülkelere Özel Çekme Hakları IMF'den mali kaynak ve fon çekme hakkının ötesinde, diğer ülkelerden ulusal para elde etme hakkı kazandırır. IMF kredilerinden ayıran bir özellik de SDR'nin geri ödenme zorunluluğu olmamasıdır. SDR kabul eden ülkeler fonun aracılığı ile kendilerine SDR devreden ülkelerden belirli bir miktarda faiz alırlar. Bu nedenle, SDR bir hesap birimi olmasının yanı sıra uluslararası para rezervi olma özelliğine sahiptir.[30]

1.1.5.2. Gözetim ve Konsültasyonlar

Fonun üye ülkeler üzerinde döviz kuru politikaları uygulanışı hakkındasürekli gözlem yapılması ile ilgili öneri IMF Ana sözleşmesinde yer almaktadır. IMF'e üye olan ülkelerin ekonomi stratejelerinde yol gösterici olarak, uluslar arası finansal sistem üzerinde gözetim yapabilmek amacı ile yılda bir kere üye ülkelerin ekonomik gelişmeleri hakkında fon gözden geçirme çalışmaları yapmaktadır. Gözlem sonrasıvarılan sonuç kurumtarafından kabul görmüş genel kurallara karşı uygunluğu

[29] TC. Hazine ve Maliye Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası ''G-20 ve IMF Sıkça Sorulan Sorular– Özel Çekme Hakkı (SDR) Nedir? '' https://www.hazine.gov.tr/g20-ve-imf-sikca-sorulan-sorular ?typ e= icon (Erişim Tarihi: 12.09.2018).

[30] Siverekli ve Ener,a.g.e., s. 25 – 26.

bakımından değerlendirme yapılarak icra direktörleri kuruluna sunulmaktadır. Söz konusu çalışmalar IMF'in kuruluş amacında 4. Madde kapsamında bulunduğu için Madde IV Görüşmeleri olarak bilinmektedir.[31]

IMF üye ülkelerin ekonomik durumunu konsültasyon denilen karşılıklı birçok görüşmenin sonucunda değerlendirir. Ana sözleşmenin IV'üncü maddesi gereğince fona üye ülkelerin büyük bir kısmı kendi adına yılda bir kezIV'üncü madde konsültasyona tabi tutulmaktadır. IMF, üye ülkelere IV'üncü madde konsültasyonunu 2 ya da 3 haftayıbulan ziyaret esnasında yapmaktadır. Bu ziyaretler büyük bir çoğunlukla yılın ikinci yarısında gerçekleşmekte ve ziyaretlere Dünya Bankası'ndan bir uzmanda katılmaktadır. Konsültasyonlar yılda iki kez veya ikiden daha fazla yapılmasıüye ülkenin fon kaynaklı program uygulamasına ya da üye ülkenin fon kaynaklarını kullanmasına bağlıdır. Konsültasyonlar IMF'de bulunan görevli ile üye ülkenin yüksek düzeye sahip bürokratları arasında yapılmaktadır. Makroekonominin tümü konsültasyonlarda ele alınmaktadır. Gayrisafi milli hâsıla gerçekleşen gelişmeler ve tahminler, kamu maliyesi, istihdam, fiyat hareketleri, üretim ve ödemeler dengesi, parasal göstergeler üzerinde durularak ekonominin genel gidişi ortaya konmaktadır. Ek olarak üye ülkeye özgün çeşitli ekonomik ve sosyal konular üzerinde durulur.[32]

1.1.6.IMF'in Üye Ülkelere Sağladığı İmkânlar

IMF'e üye olan ülkenin talep etmesi üzerine fon, krediyi bir düzenleme ile anlaşma çerçevesinde talep eden ülkeye verir. Yapılan anlaşma kapsamında ülkenin ödemeler dengesindeki sorunları çözmek için uygulamayı kabul ettiği belirli politikalar ve tedbirler yer almaktadır. IMF mali imkân üye ülkenin kullanımına sunarken, geri dönüşünü de sağlayacak politikaların imkanı kullanan ülkeler tarafından uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. IMF'in bu tutumuna şartlılık politikası denmektedir. Bu imkanların kullanılmasında tüm üye ülkeler eşit haklara sahiptir.IMF ile üye ülkearasında şartlılık politikası kapsamında Niyet Mektubu hazırlanarak IMF'in Yönetim Kuruluna sunulmaktadır. Ve kurul tarafından onaylanmasından sonra taksit şeklinde ya da tek sefer de peşin olarak maddi destek verilmektedir. Fon anlaşma kapsamında krediyi kullanan ülkenin uyması gereken performans kriterlerini belirleyerek yakından takipçisi olmaktadır. Bu anlaşma, krediyi kullanan üye ülkenin kullandığı tutarı geri ödemesi ve taahhüt edilen kararları yerine getirmesi ile son

[31] T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası ''G-20 ve IMF Sıkça Sorulan Sorular-Madde IV Görüşmeleri Nedir?'' https://www.hmb.gov.tr/g20-ve-imf-sikca-sorulan-sorular (Erişim Tarihi: 12.09.2018).
[32] Eğilmez, a.g.e., s. 33.

bulur.[33]Fona üye ülkeler finansman ihtiyaçlarını karşılamada farklı hesap ve kaynaklardan imkan sağlayabilirler. Bu imkanlar; Rezerv dilimi, kredi dilimi, uzatılmış fon kolaylığı ve genişletilmiş finansman hesabı, telafi edici olası durumlar hesabı, tampon stok finansman kolaylığı, acil yardım kredileri ve özel kredilerden oluşmaktadır. Maddi desteklerin yanı sıra IMF' in önerdiği programları tam anlamıyla uygulayan ülkeler için kredi derecelendirme kuruluşları tarafından olumlu referans oluşmaktadır. [34]

1.1.6.1. Rezerv Dilim Politikası

Rezerv dilim pozisyonu, fona üye olan ülkenin yüksek önem arz eden durumu olmasa da ödemeler dengesi sorunu ile karşılaştığında IMF'den kullanabileceği ilk imkândır.Rezerv dilim politikası üye olan ülkenin fonda bulunan ulusal parasından, kotası ve fondan o güne kadar kendi ulusal parası karşılığında kullandığı, henüz ödemediği imkânların düşürülmesi suretiyle bulunan miktardır. Eğer üye ülkenin kotası, Fon'da bulunan ulusal parasından daha yüksekse ve o ülkenin Fon'dan herhangi bir kullanımı yoksa rezerv dilimi pozisyonu, kotasından Fon'da bulunan ulusal parasının miktarı düşülerek hesaplanır. Fonda bulunan üye ülkenin ulusal parası, üye ülkenin kotasına eşit ise kullanabileceği bir rezerv dilimi yoktur.[35]

Eğer ki üye ülkelerden birisi ödemeler dengesi sorunu ile karşılaşıyorsa Fonda bulunan rezerv dilimi politikasını kullanabilir. Söz konusu kullanım talebi hiçbir koşula bağlı değildir. Nedeni ise üye olan ülkenin kendi rezerv dilimleri arasında yer almasıdır. Ve koşula bağlı olmayan tek imkân budur. Bu pozisyon üye olan ülkenin kendi hesabından çekiş olduğu için şarta bağlı değildir. Ve bu kullanım karşısında üye ülkeden kullanım bedeli istenmemektedir. [36]

1.1.6.2. Kredi Dilimi Politikası

Kredi dilimi politikası, IMF'ye üye olan ülkelerin kotalarının %25'erlik dört gruba ayrılması ile oluşan dilimlerin kullanımına dair düzenlemelere denilmektedir. Birinci kredi dilimi ilk %25'lik dilime denilir ve aynı zamanda Fonun kuruluş tarihinden 1971 yılına kadar bu dilime altın dilimi denilmiştir.[37]

---

[33]Siverekli ve Ener, a.g.e, s. 29.
[34] Şükrü Binay, ***Tarihsel Süreçte Uluslararası Para Fonu (IMF)***, TCMB Yayınları, Ankara, 2004 s. 24.
[35] Eğilmez, a.g.e, s. 36.
[36] Ener ve Siverekli, a.g.e., s. 31.
[37] Eğilmez, a.g.e, s. 36

Bu dilimin kullanımı rezerv dilim politikasından sonra en az koşula dayanan imkândır. Burada bulunan tek koşul ise üye olan ülkenin ödemeler dengesi sorununun çözümü için kendiliğinden harekete geçerek bazı önlemleri almış olması ve Fon'un bu önlemleri yeterli bulmasından ibarettir. Bu kredinin kullanımı tek seferde olmaktadır. Fon'un üye ülkeye bu imkânı taksitlendirerek vermesi söz konusu değildir.[38]

1.1.6.3. Üst Kredi Dilimleri

Her bir kotanın %25'ini kapsayan ve ilk dilimleri izleyerek devam eden üç adet kredi dilimine üst kredi dilimi denilmektedir.Ve bu kredi dilimlerinin kullanımı çeşitli koşullara bağlıdır. Şöyle ki; üye olan ülke, birinci kredi diliminden farklı olarak üst kredi dilimlerini nispeten serbest bir şekilde kullanamaz. Üst Kredi Diliminden faydalanabilmenin temel şartı fonun görevine uygun uyarlanan niyet mektubunun üye ülkenin yetkili üst düzeyleri tarafından imzalanması ile IMF Başkanına gönderilmesi ve IMF'nin bu mektuba uygun olarak hazırladığı stand-by düzenlemesini IMF İcra Direktörleri Kurulu tarafından onaylanmasıdır. Taksitlendirme, performans kriterleri, konsültasyonlar üst kredi dilimlerinin kullanımına dair koşullardır.[39]

Fona üye ülkenin üst kredi dilimi kullanım öncesinde rezerv dilimi pozisyonu veya birinci kredi dilimini kullanması zorunlu değildir. Üye ülkenin karşılaştığı ödemeler dengesi sorunun boyutuna göre doğrudan doğruya bütün kredi dilimlerini birlikte kullanmayı talep edebilme hakkı vardır. Bu takdirde birinci kredi diliminin kullanımı, stand-by ya da süresi uzatılmış düzenleme yürürlüğe girdikten itibaren ilk taksit olarak kullandırılır. Kredi dilimlerinin kullanımına ilişkin stand-by düzenlemesi 1-2 yıllık bir süreyi kapsar. Stand-by çerçevesinde kredi dilimlerinin kullanımı $3^{1/4}$–5 yıllık geri ödeme süresine tabidir.[40]

1.1.6.4. Süresi Uzatılmış Fon Kolaylığı

Süresi uzatılmış fon kolaylığı orta vadeli programlara bazı durumlar haricinde üç yıla kadar finans desteği sağlamaktadır. Fonun amacı yapısal ve makroekonomik temelli sorunlar sebebiyle dış ödeme problemlerinin giderilmesi konusunda yardımcı olmaktadır. Üç yıllık dönemin genel amacı ve politikaları ilk programda belirtilmektedir.

---

[38]Zeynep Erdinç, ''Uluslararası Para Fonu-Türkiye lişkilerinin Gelişimi ve 19.Stand-By Anlaşması'', ***Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi***, 2007, Sayı: 18, s. 101.

[39] Siverekli ve Ener, a.g.e., s. 30.

[40] Eğilmez, a.g.e., s. 45.

İlk uygulama sonrası devam eden uygulamalar, her yıl yapılan görüşmeler sonrası verilen karara ve uzatılmış fon kolaylığından yararlanabilmek performans kıstaslarına bağlı olup, kredinin geri ödeme süresi dört ile on yıl arasında değişmektedir.[41]

1.1.7. Özel IMF İmkânları

Özel IMF İmkânları; telafi edici ve olağanüstü durumlar finansman kolaylığı, tampon stok finansman kolaylığı, yapısal uyum kolaylığı ve güçlendirilmiş uyum kolaylığı olmak üzere dört kısımdan oluşmaktadır.

1.1.7.1. Telafi Edici ve Olağanüstü Finansman Kolaylığı

Bu kolaylığın telafi edici kısmı, ihracat gelirlerinde ve hizmet kazançlarındaki düşüşlerinin yanı sıra aşırı ithalini kapsayan kredi imkân sağlar. Fakat bu kredi kullanımı için ödemeler bilançosundaki olumsuz gelişmelerin kısa süreli olması ve ülkenin denetimi dışındaki etkenlerden kaynaklanmış bulunması gerekir. Bunlara ek olarak, ilgili ülkenin dış dengesizliğini gidermek için Fon ve yapılacak işbirliğini kabul etmesi gereklidir. Kredinin belirsizlik kısmı ise Fonun kendisiyle anlaşarak bir programı yürürlüğe koyan ülkelerin söz konusu reformlarının dış şoklardan (ihracat fiyatlarındaki tahmin edilemeyen düşüşlerden, faiz oranlarındaki dalgalanmalar vb.) etkilenmeden devamı için gerekli yardımları kapsamaktadır.[42]

[41] Mahfi Eğilmez, ‘’Kendime Yazılar-Güncellenmiş IMF Notu’’, http://www.mahfiegilmez.com/2012/12/guncellenmis-imf-notu.html (Erişim Tarihi: 05.08.2018).

[42] Mehmet Karagül, ***Uluslararası İktisadi Örgütler ve Az Gelişmiş Ülkeler***, 5. Basım, Nobel Yayınları, İstanbul, 2017, s. 67.

1.1.7.2. Tampon Stok Finansman Kolaylığı

25 Haziran 1969 tarihinde Fon Yürütme Kurulu'nun aldığı kararla yürürlüğe giren bir sistemdir. Ana madde ihracatçısı bazı ülkelerin ihracat gelirlerinde sürekliliğin sağlanması ve uluslararası mal anlaşmaları kapsamında oluşturulan tampon stokların finansmanına bu ülkelerin katılmalarını sağlamak amacıyla kredi açılması sistemin temel amacıdır. Üye olan ülkelerin bu kaynaktan geçici veya kısa süreli yararlanabilmesi mümkündür.[43]

1.1.7.3. Yapısal Uyum Kolaylığı

Yapısal uyum kolaylığı imkânının sunduğu amaç, sürekli dış ödeme sorunlarıyla karşılaşan az gelişmiş ülkelere orta vadeli makroekonomik denkleşmeyi gerçekleştirmek ve yapısal reformları desteklemek üzere uygun koşullarda kredi sağlamaktır. Bunun için gerekli şart, üye ülkenin IMF ve Dünya Bankası işbirliği ile üç yıllık bir orta vadeli politika çerçevesi belirleme zorunluluğunun olmasıdır. Kredinin geri ödeme süresi beş ile on yıl arasında değişmektedir.[44]

1.1.7.4. Güçlendirilmiş Yapısal Uyum Kolaylığı

Güçlendirilmiş yapısal uyum kolaylığı, arttırılmış yapısal uyum kolaylığı olarak da ifade edilir ve bu kaynak 1980'li yılların sonlarına doğru kurulmuştur. Amacı, yararlanma şartları ve program özellikleri bakımından yapısal uyum kolaylığı ile benzerlik göstermekle birlikte; politikaların kapsam, etkinlik ve denetim mekanizmaları bakımından farklılıkları vardır. Ancak bu iki kolaylık da genelde Afrika ülkelerine yönelik mali olanakları oluşturmaktadır.[45]

1.1.8. Geçici İmkânlar

IMF'in geçici imkân geliştirmesinin nedeni birçok geçici ekonomik durumun yaratmış olduğu ödemeler dengesi problemlerini çözebilmektir. Benzer imkânlar, söz konusu geçici problemlerin ortadan kalkmasını takip ederek yürürlükten kaldırılmaktadır.

---

[43] Eğilmez, a.g.e., s. 36.
[44] Sevim Akdemir, Yapısal Uyum Programları ve Uygulamaların Değerlendirilmesi, ***Abant İzzet Baysal Üniversitesi***, https://www.ejmanager.com/mnstemps/94/94-1395595074.pdf?t=1557820333, s. 46, (Erişim Tarihi: 08.05.2018).
[45] Siverekli ve Ener, a.g.e., s. 33.

Petrol Kolaylığı geçiciimkânlardan birisidir. Petrol kolaylığı 1974 yılında yaşanan petrol şoku ile ilk kez kullanılmıştır.Diğer kullanım nedeni ise 1990 yılında yaşanan Körfez Krizi sonucu petrol fiyatlarında meydana gelen artış ile yürürlüğe konmuş ve fiyatlar normal düzeye dönünce uyguluma kaldırılmıştır. Telafi edici ve olağanüstü finansman kolaylığı kapsamında kullanıma dair bilgiler düzenlenmektedir.[46]

Diğer bir geçici imkân Sistem Değişimi Kolaylığıdır. Bu imkânın oluşma sebebi Eski Sovyetler Birliği ülkeleri ve Rusya'nın dahil olduğu Doğu Avrupa ülkelerinin sistem değişikliği sürecini olabildiğince kolay geçmelerini sağlamaktır. Fona üye ülkenin, stand-by, uzatılmış düzenleme veya genişletilmiş fon kolaylığı gibi düzenlemelerden yapmış olması bu imkândan yararlanabilmesi için önemli bir şarttır.Üye ülke kotasının %50'si bu imkânın miktarına denk gelmektedir. Sistem değişikliği kolaylığından yararlanan üye ülkelerin kullandıkları Fon imkânını $4^{1/2}$–10 yıl içinde geri ödemeleri gerekmektedir.[47]

Fon üye ülkenin ekonomisinde meydana gelen problemler sonucu oluşan ödemeler dengesi sorunun ortadan kaldırmak amacıyla sağladığı imkânlara ek, doğal afet sonrası ödemeler dengesi sorunu yaşayan üye ülkelere de ''acil yardım'' sağlar. Acil yardımların kullanımında performans kriteri veya taksitlendirme gibi şartlar aranmamaktadır. Bu imkânı kullanan üye ülkelere tanınan geri ödeme süresi $3^{1/4}$–5 yıldır. [48]

[46]Eğilmez, a.g.e.,s.49

[47] Kemal Çelebi, ***Türkiye'deki Ekonomik İstikrarsızlığın Dışsal-Yapısal Nedenleri ve İstikrar Politikaları***, Emek Matbaacılık, Manisa, 1998, s. 50.

[48]OrcanÇörtlük, Türkiye-IMF İlişkileri ve İlişkilerin Hesap BazındaIşleyişi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara, 2006,s. 43 (**Yayımlanmış Uzmanlık Yeterlik Tezi**).

İKİNCİ BÖLÜM

IMF TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Literatür araştırmasında IMF'in önerdiği programlarda seçilen politikaların Türkiye ekonomisi üzerinde gözlemlenen etkilerini inceleyen çalışmaların bulgularına aşağıda kısaca yer verilmiştir.

Zeynep Doğan, gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye'de IMF destekli uygulanan istikrar programlarını incelemiştir. Aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerde uygulanan istikrar programları sırası ile incelenmiş ve çalışmada Türkiye ile benzer sorunlara sahip Latin Amerika ülkelerinde uygulanan politikalar karşılaştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda; Türkiye ile benzer sorunlara sahip ülkeler, IMF'in desteği olmadan uyguladıkları politikalar ile başarılı sonuçlar elde etmiştir. Türkiye ise yaşadığı likidite sorununu aşamadığı için IMF'den kaynak sağlayabilmek adına IMF tarafından önerilen programları uygulamak zorunda kalmıştır.[49]

Özben Alper Tiryaki, Türkiye'nin en önemli sorunu olan yüksek enflasyon oranları ile mücadele IMF-Türkiye ilişkileri hakkında değerlendirme yapmıştır. Enflasyon ve Türkiye'de yaşanan kronik enflasyon sürecinin ayrıntılı değerlendirmesi yapılmış, enflasyon sürecinin toplum üzerine yansımalarını ele almıştır. Enflasyonun sadece ekonomik bir olgu olmadığına ve özellikle Türkiye'de yaşanan enflasyonun siyasal sistem ve yapı ile ilişik olduğu sonucuna varmıştır.[50]

Ferhat Arslaner, çalışmasında para politikasının amaçları, araçları ve enflasyon hedeflemesi rejimi ile ilgili incelemeler yapmıştır. Enflasyon hedeflemesi ve Türkiye'nin enflasyon hedeflemesine geçiş aşamasında geçirdiği yapısal değişimler ile Türkiye'de uygulanması üzerine değerlendirmelerde bulunmuştur. 1987-2007 dönemine ait döviz kurları ve enflasyon arasındaki değişkenleri arasındaki bağıntı katsayılarını, tek denklemli regresyonları ve vektör ardışık bağlanımını aylık veriler halinde analiz etmiştir. Çalışma sonucu uzun dönemde düşük ve kalıcı bir enflasyon sağlayabilmek için kur fiyat ilişkisini belirleyen temel etkenlerin değişmesi gerektiğini göstermiştir.[51]

---

[49] Zeynep Doğan, Globalleşen Dünya Ekonomisinde IMF Politikaları ve Türkiye, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

[50] Özben Alper Tiryaki, 1980-2000 Yılları Arasında Enflasyonla Mücadele ve IMF'in Rolü, Selçuk Üniversitesi, 2006, Konya **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).**

[51] Ferhat Arslaner, Türkiye'de Para Politikası Stratejisi Seçimi ve Döviz Kuru Geçişkenliği, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Konya, 2009 **(Yayımlanmış Doktara Tezi).**

Burcu Bilir, Türkiye'de 1980 yılı itibari ile başlayan finansal serbestleşme sürecinde seçilen para politikası uygulamalarını değerlendirmiştir. Türkiye ekonomisinin liberalleşme sürecini ve para politikalarının gelişimini dönemler itibari ile incelemiştir. 1980-2005 yılları arasındaki para politikası değişkenlerinin nicel analizlerine yer vermiş ve finansal liberazasyonun etkilerini vurgulamıştır.[52]

Burak Darıcı, yaptığı çalışmada para politikasının amacı, finansal ve fiyat istikrarını sağlamada kullanılan araçları 2001 yılı öncesi ve sonrası uygulanan programlar olmak üzere ele almıştır. Para politikalarında finansal istikrarın ve fiyat istikrarının önemini anlatmıştır. Dönemler halinde uygulanan programları incelemiş ve 2001 sonrası Türkiye ekonomisinin finansal istikrarı sağlama gücünün yükseldiği ortaya konmuştur.[53]

Asuman Oktayer, yaptığı çalışmada Türkiye'de 1987-2009 döneminde bütçe açıkları, para arzı ve enflasyon arasındaki bağıeşbütünleşme tekniği ile araştırmıştır. 1980 sonrası Türkiye ekonomisinde gerçekleşen gelişmelere ve fiyat istikrarını sağlamaya yönelik uygulanan para ve maliye politikalarına yer vermiştir. Ele aldığı dönemler içerisinde gerçekleşen fiyat düzeyini bütçe açığı ve para arzı ilişkisi bakımından ekonometrik yöntemler kullanarak incelemiştir. Yaptığı incelemelerde bütçe açığının enflasyon oranları üzerinde doğrudan ilgisi olduğu sonucuna varmıştır.[54]

İbrahim Murat Ceylan, yaptığı çalışmada Türkiye ekonomisi için enflasyonu etkileyen unsurları, enflasyon, parasal tabandaki büyüme, devalüasyon oranlarını ve kamu fiyatlarında gerçekleşen yüzde değişim olmak üzere dört değişkenden oluşan modeli var yöntemi ile incelemiştir. Enflasyon hedeflemesi uygulayan ülkelerin verileri ile Türkiye'nin uygulama sonrası elde ettiği verileri karşılaştırmıştır. Elde ettiği verileri

[52]Burcu Bilir, 'Finansal Serbestleşmenin Para Politikaları Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

[53] Burak Darıcı,Finansal İstikrar ve Finansal İstikrara Yönelik Kamusal Sorumluluk Çerçevesinde Para Politikası: Türkiye Analizi, https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/TBB_finansal_istikrar_raporu_19092012.pdf, (Erişim Tarihi: 14.05.2019).

[54] Asuman Oktayer, ''Türkiye'de Bütçe Açığı, Para Arzı ve Enflasyon İlişkisi'', ***Maliye Dergisi***, 2010, Sayı: 158.

incelediğinde Türkiye'de gerçekleşen enflasyon sorunun parasal bir problem olmadığına ve yanlış politik uygulamaların neden olduğunuortaya koymuştur.[55]

Karabıyık ve Uçar yaptıkları çalışmada 1980 yılı itibari IMF destekli programların ekonomik değişkenler üzerindeki etkisinden yola çıkarak 1980-2010 yılları arasındaki dönem hakkında durum tespiti yapmışlardır. Belirlenen dönemler ierisinde uygulanan programlar sırası ile ele alınmış ve bazı temel göstergelerdeki değişim hakkında yorumlar yapılmıştır. İncelen dönemlere ait gerçekleşen ekonomik göstergelerden yola çıkarak 2002 yılı öncesi uygulanan IMF programlarından istenilen sonuca ulaşılamadığı, 2002 sonrası uygulanan programın başarıya ulaşmasının nedeni yapısal reformlar ile desteklenmesi sonucuna varılmıştır.[56]

Konu ile ilgili yapılan benzer akademik çalışmalar; daha çok IMF'in önerdiği Türkiye'de uygulanan programlar ve ekonomik göstergeleri etkileyen unsurlar üzerinde yapılan incelemeleri kapsamakta, Türkiye'de IMF ile ilişkileri kapsamında yaptığı anlaşmalar çerçevesinde uygulamalarda yapılan değişim ve gelişimi hakkında incelemelere yer verilmiştir.

2.1. TÜRKİYE'NİN IMF'YE ÜYELİK SÜRECİ

Türkiye İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni oluşturulan uluslararası örgütlere üye olarak batı ittifakı içinde bulunmaya çalışıyordu. Bu sebeple 1947 yılı içinde IMF ve Dünya Bankası'na üye olmuştur.[57]Türkiye IMF ana sözleşmesinin 8. Maddesi kapsamında ele alınan, serbest sermaye hareketlerine sahip ülke statüsünde bulunmaktadır. Ancak Türkiye, bu statüye 1990 yılında Türk Parasının kıymetinin korunması hakkında ki 32 sayılı karar yürürlüğe girdikten sonra geçmiştir.[58]

Türkiye'nin ödemeler dengesi sorunu ile karşı karşıya kaldığı dönemlerde IMF'nin desteğini alması olumlu bir faktör olmasının yanı sıra yakın aralıklarla ve çok fazla stand-by düzenlemesine konu olması, Türkiye'nin ekonomik istikrarsızlıklarla iç

[55]İbrahim Murat Ceylan, 'Fiyat İstikrarını Sağlamaya YönelikEnflasyon Hedeflemesi Politikaları: Türkiye Örneği', Hacettepe Üniversitesi İktisat Ana Bilim Dalı, Ankara, 2013 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

[56] İlyas Karabıyık ve Metin Uçar, ''Türkiye'de 1980 Sonrası Uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi'', ***Akademik İncelemeler Dergisi***, 2010, Cilt: 5 Sayı: 2.

[57] Rıza Demirci, M. Sezai Kutlu, ***Stand–By Anlaşmaları Açısından Türkiye–IMF İlişkileri***, No:3, Vergi Denetmenleri Derneği Yayınları, 2001 s. 22.

[58] Mahfi Eğilmez, Ercan Kumcu, ***Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması***, 12. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005 s. 78.

içe olduğunun bir göstergesi olması bakımından önem taşımaktadır. Türkiye–IMF ilişkilerinin yoğun olarak başladığı dönem olan 1990'lı yılların sonlarında özel finans kuruluşlarının Türkiye'ye derecelendirmede isteksiz olmaları ve bankacılık kesiminde hatalı iç borçlanma politikası nedeniyle ortaya çıkan olumsuzluklar Türkiye'nin son çare olarak IMF'ye başvurmasına yol açmıştır.[59]

1947 yılından bu yana ortalama olarak aşağı yukarı her üç yılda bir stand-by düzenlemesi yapmış olan Türkiye'nin IMF ile birlikte yaşamaya alışmış olduğunu söylemek mümkündür. Bu duruma tek istisnai örnek 1986-1993 yıllarını kapsayan süredir. Bu süre içerisinde Türkiye, IMF desteği olmadan ve üstelik üç yıl cari işlemler fazlası vererek (1988, 1989 ve 1991) ekonomisini yönetmiştir.

Türkiye'nin IMF ile ilişkilerinin olumlu olarak ilerlemesi, 1980'li yılların başında karşılaşılan ekonomik bunalımın aşılmasında Türkiye açısından faydalı olmuştur. Bu durum Türkiye'nin IMF'nin kuruluşundan hemen sonra üye olması sebebiyle uzun yıllara dayanan ilişkilerinin yanı sıra Hazine'nin IMF ile olan yakın ve sürekli ilişkilerinin de etkisi vardır.

IMF, son yıllarda eskiden olduğu gibi kreditörlerin baktığı tek kaynak olmasa da hâlâ bu konuda önemli bir referans fonksiyonu görmektedir. IMF ile birlikte ekonomik istikrar programı uygulayan ülkenin çözüm içine girmiş olması, kreditörler tarafından da kabul görmektedir. Bu yüzden kredi değerlendirme kuruluşlarının (creditratingagencies) yaptıkları ülke değerlendirmelerinde, IMF ile olumlu ilişkiler içinde bulunmak da bir ülke için önem taşımaktadır.[60]

Yaşanan ekonomik krizler sebebiyle ilk kez 1961 yılında IMF ile stand-by anlaşmalarına başlamış olan Türkiye, 2008 yılında sona eren anlaşmaya kadar toplam 19 stand-by anlaşması gerçekleştirmiştir. 2008 yılından sonra IMF ile yeni bir anlaşma yapılmamış ve IMF'siz sürdürülen ekonomik istikrar programlarına geçilmiştir. IMF ile 40 yılı aşan bir stand-by dönemini yaşamış olan Türkiye, IMF'ye olan borçlarını 2013 yılında ödemiştir.[61]

[59]Siverekli ve Ener, a.g.e., s. 137-138.
[60]Eğilmez, a.g.e.,s.62-63.
[61] Ömür Albat vd., ''IMF-İlişkilerine-Dair-Tarihsel-Bir-Değerlendirme'', https://www.halilersinavci.com/single-post/2017/10/07/Türkiye (Erişim Tarihi: 06.06.2018)

2.1.1. Türkiye'nin Kullandığı İmkânlar ve Kullanım Limitleri

Türkiye'nin ödemeler dengesi problemi veya buna benzer sıkıntılara neden olabilecek makroekonomik dengesizlikler içinde bulunması durumunda fondan teorik anlamda kullanabildiği olanaklar vardır. Bu olanaklar, kredi dilimlerinin kullanım imkânı, süresi uzatılmış fon kolaylığı, telafi edici ve olağanüstü finansman kolaylığı (CCFF),rezerv dilimi pozisyonu ve petrol kolaylığıdır. Diğer yandan Türkiye, telafi edici ve olağanüstü finansman kolaylığı sadece olağanüstü finansman imkânı kısmından işçi veya turizmden elde edilen gelirde meydana gelen ani düşüşün etkisi ile ödemeler dengesinin olumsuz etkilenme ihtimaline karşı yararlanabilmektedir. Bir üye ülkenin tampon stok finansman kolaylığından (BSFF) yararlanması, tampon stok bulundurmasına bağlıdır ve bu sebeple Türkiye'nin bu imkândan yararlanması ancak bu koşulun varlığına bağlı olarak mümkün olabilecektir.[62]

Tablo-2 Türkiye'nin IMF'den Kullanabileceği İmkânların Üst Sınırları ve Koşulları[63]

İmkân Türü	Miktarı (Milyon SDR)	Kullanım Koşulları	Geri Ödeme Süresi (YIL)
1.Kredi Dilimi Politikaları (a)Birinci Kredi Dilimi (b)Üst Kredi Dilimleri	160.5	Koşulsuz	31/4-5
Yıllık Kümülatif	642.0 1.926.0	SB; T;PK; K SUD; T;PK; K	31/4-5 41/2-10
2.Telafi Edici Olağanüstü Finansman Kolaylığı (Olağanüstü Finans Böl.)	192.6	SB(veya SUD); PK; K	31/4-7

*SB; Stand-by Düzenlemesi *T; Taksitlendirme *PK; PerformansKriterleri
*K; Konsültasyon*SUD; SüresiUzatılmışDüzenleme

Yukarıdaki tabloda Türkiye'nin kullanabileceği rezerv dilimi pozisyonuna devamlı değişim gösterdiği için yer verilmemiştir. Olağanüstü finansman kolaylığı miktarı gerekli olduğu durumlar için kullanılmalıdır. Bu imkânın ne zaman hangi sıklıkta kullanılabileceği önceden bilinemez. Bu tablodan anlaşılan Türkiye'de oluşabilecek herhangi bir ödemeler dengesi sorunuyla karşılaşması durumunda bu

[62]Orcan Çörtlük, ''Türkiye-IMF İlişkileri ve İlişkilerin Hesap Bazında İşleyişi'', Türkiye Merkez Bankası, Ankara 2006 s. 46.
[63]Eğilmez, a.g.e., s.59.

sorunu çözebilmek için alacağı önlemleri IMF'ye bildirmek şartı ile kotasının %25'i kadar olacak SDR tutarındaki birinci kredi dilimini koşulsuz olarak anında kullanabilecektir. Eğer Türkiye'nin karşılacağı ödemeler dengesi sorunu daha büyük boyutta gerçekleşir ise o durumda yıllık tutarı kotasının %100'ü kadar olan SDR'lik kısmı bir yıl süreli kredi dilimleri imkânını ya da iki yıllık sürede hesaplanan SDR tutarında kredi dilimleri imkânını kullanabilecektir.[64]

IMF Kota ve Yönetim Reformu 2010 yılında ki çalışmaların kapsamında tamamı Avrupa ülkelerinden oluşan bir ülke grubunun kurulması için 2011 ve 2012 yıllarında adımlar atılmıştır. Türkiye ile birlikte bu grupta Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovenya, Beyaz Rusya, Slovakya ve Kosova bulunmaktadır. 1 Kasım 2012 tarihinden itibaren bu grup Fon çalışmalarında bulunmaya başlamıştır. Bu grubun anlaşması 2022 yılına kadar geçerli olacaktır. Türkiye bu grupta, 2014–2016 ve 2018–2020 dönemlerinde İcra Direktörlüğü, diğer dönemlerde ise İcra Direktörü Vekilliği görevlerini üstlenecektir. IMF İcra Direktörleri Kurulu 5 Kasım 2010 tarihinde mevcut toplam kotalarını iki katına çıkarma ve gelişmekte olan ülkelerin temsil gücünü artırma kararı vermiştir. Guvernörler Kurulunun reformu onaylamasının ve sonrasında 5 yıllık bir gecikme ile ABD'nin kota artışı için izin vermesi üzerine gerekli olan %85 oy gücü eşiği aşılmıştır. Böylece 14. Genel Kota Gözden Geçirmesi ve kota artışları 26 Ocak 2016 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu çerçevede, kota artışları için gerekli olan ödemeler gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin 1.455,8 milyon SDR olan kotası üç katın daha artırılarak 4.658,6 milyon SDR'ye çıkarılmıştır. Oy gücü %0,61'den %0,95'e yükselmiştir. Türkiye bu artış ile oluşan kota sayesinde Fonun en büyük 20. üyesi olmuştur. Üye ülkenin kotası, IMF kaynaklarına erişim sınırlarını, üye ülkenin karar alma süreçlerindeki oy gücünü, kaynak kullanım maliyetleri ve o ülkeye yapılacak SDR tahsilatını belirlemektedir. Kota artışı neticesinde Türkiye'nin fondaki oy gücü ve oluşabilecekihtiyaç halinde kullanabileceği kaynak miktarının da önemli ölçüde yükseldiği gözlemlenmiştir.[65]IMF'de Türkiye'nin Özel Çekme Hakkı ise 965,75 milyon SDR'dir. Türkiye'nin ise IMF'deki oy sayısı 48,051 oydur.[66]

[64]Eğilmez, a.g.e., s. 57– 58-59.

[65] T.C Hazine ve Maliye Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, ''G20 ve IMF-Sıkça Sorulan Sorular - Ülkemizin IMF İcra Direktörleri Kurulu'nda Temsili Nasıl Sağlanmaktadır?'' https://www. hazine. gov.tr/g20-ve-imf-sikca-sorulan-sorular?type=icon (Erişim Tarihi: 09.09.2018).

[66] IMF Resmi İnternet Sayfası, ''Countries-Turkey'', https://www.imf. org/en/ Countries/ TUR #ataglance (Erişim Tarihi: 15.08.2018).

2.1.2. Türkiye ve IMF Arasında Yapılan Stand–By Anlaşmaları

Türkiye özellikle ikinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan küresel ekonomik bunalımının etkisi ile uluslararası düzeyde siyasal ve ekonomik ilişkilere önem vermiştir. Bunun neticesinde yeni kurulan uluslararası örgütlere üye olmak istemiş ve IMF'ye 1947 yılında IMF'in faaliyeti geçişinden bir yıl sonra üye olmuştur. Türkiye'de artan ödeme güçlükleri, piyasa da oluşan dengesizlikler ve buna bağlı artan fiyatlar devalüasyon yapılmasını ve IMF destekli istikrar programlarından ''birincisinin'' uygulanmasını gerektirmiştir. [67]

Türkiye IMF ile 1960 yılından itibaren 19 stand-by anlaşması düzenlemesi gerçekleştirmiştir. Aşağıdaki tabloda Türkiye'nin IMF ile yaptığı düzenlemelerin başlangıç, bitiş ve düzenlemenin tutarı verilmiştir.

Tablo-3 Türkiye'nin IMF ile Yaptığı 19 Stand-by Düzenlemesi[68]

Stand-By No	AnlaşmaTarihi	Tamamlanma / İptalTarihi	Kabul EdilenMiktar (Milyon SDR)	ÇekilenMiktar (Milyon SDR)	KullanılmayanMiktar (Milyon SDR)
1	01.01.1961	31.12.1961	37,50	16,00	21,50
2	30.03.1962	31.12.1962	31,00	15,00	16,00
3	15.02.1963	31.12.1963	21,50	21,50	0,00
4	15.02.1964	31.12.1964	21,50	19,00	2,50
5	01.02.1965	31.12.1965	21,50	0,00	21,50
6	01.02.1966	31.12.1966	21,50	21,50	0,00
7	15.02.1967	31.12.1967	27,00	27,00	0,00
8	01.04.1968	31.12.1968	27,00	27,00	0,00
9	01.07.1969	30.06.1970	27,00	10,00	17,00
10	17.08.1970	16.08.1971	90,00	90,00	0,00
11	24.04.1978	19.07.1979	300,00	90,00	210,00
12	19.07.1979	17.06.1980	250,00	230,00	20,00
13	18.06.1980	17.06.1983	1.250,00	1.250,00	0,00
14	24.06.1983	03.04.1984	225,00	56,30	168,70
15	04.04.1984	03.04.1985	225,00	168,80	56,20
16	08.07.1994	26.09.1995	610,50	460,50	150
17	22.12.1999 21.12.2000	04.02.2002	9.254,00 5.784,00 (SRF*)	5.954,90 5.784,00	3.299,10 0,00
18	04.02.2002	04.02.2005	12.821,20	11.914,0	907,20
19	11.05.2005	10.05.2008	6.662,0	6.662,0	0,00
TOPLAM			**37.707,24**	**32.817,44**	**4.889,80**

*Özel Rezerv İmkanı (Special Reserve Facility)

[67] Ömür Albat vd. a.g.e (Erişim Tarihi: 06.06.2018).

[68] TC. Hazine ve Maliye Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, ''G20 ve IMF-Sıkça Sorulan Sorular - Türkiye ile IMF Arasında Kaç Stand-By Düzenlemesi Yapılmıştır?'' https://www.hazine.gov.tr/g20-ve-imf-sikca-sorulan-sorular?type=icon , (Erişim Tarihi: 06.09.2018)

**1969 yılına kadar ABD doları cinsinden olan rakamlar 1 SDR 1 ABD doları kuru üzerinden SDR'ye dönüştürülmüştür.

IMF'nin sunduğu parasal imkânlar, üye ülkenin ödemeler dengesinin bozulmasına bağlı imkanlardır. Bu durumla beraber ödemeler dengesinde görülen olumsuz belirtiler IMF imkânını kullanabilmesine imkân sağlar. Fakat IMF'nin üye ülkenin uyguladığı veya uygulayacağı politikayı onaylaması fondan gelecek olan finansdan daha çok önem arz etmektedir. Böylece Dünya Bankası uyumlandırma kredilerininde kullanmasına imkân verilmektedir.[69]

2.2. 1980 KARARLARI ÖNCESİ TÜRKİYE'DE PARA POLİTİKASI

Türkiye'de para politikası Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından belirlenmekte ve uygulanmaktadır.TCMB'nin kuruluş aşaması 11 Haziran 1930 yılında 1715 sayılı Merkez Bankası Kanunu'nun kabul edilmesiyle başlamıştır. Bu kanunda TCMB'nin kuruluş amacı ''memleketin iktisadi inkişafına yardım'' olarak belirtilmiştir. TCMB 3 Ekim 1931 yılı itibari ile faaliyete geçmiştir. Devletin iç ve dış borçlarından doğan ödemeleri, kambiyo ve hazine işlemleri TCMB tarafından yönetilmeye başlanmıştır.[70]

Türkiye, 1940'lı yıllarda dünya ekonomisinde meydana gelen gelişmelerin dışında kalmış ve Türkiye her ne kadar II. Dünya Savaşı'na katılmamış olsa da, 1939-1945 yılları arasında gerçekleşen savaşın tüm olumsuz etkilerini yaşamıştır. Bu dönemde, ihracatta prim uygulanmış, ithalat azaltılmış, savunma harcamalarını karşılayabilmek amacıyla yapılan aşırı emisyon sonucunda fiyatlar 4 kat artmıştır. Bunun üzerine hükümet, Cumhuriyet döneminin ilk döviz kuru ayarlamasını 7 Eylül 1946 tarihinde gerçekleştirmiştir. Sonrasında TL'nin dolar karşısındaki değeri 130 kuruştan 280 kuruşa yükseltilmiş %116 oranında devalüasyon gerçekleşmiştir.Para operasyonu, ithalattaki liberalleşme sonucunda ithalatın hızla artmasının önlenmesini, fiyatları dünya fiyatları seviyesine indirerek ihracatı teşvik etmesini ve Türkiye'nin IMF'ye üye olmadan ve onu getireceği parite disiplinine girmeden önce kurları serbestçe belirlemek amacına yönelik gerçekleşmiştir.[71]

---

[69] Eğilmez ve Kumcu, a.g.e, s. 79-80.

[70] Caner Bakır,***Merkezdeki Banka: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ve Uluslararası Bir Karşılaştırma***, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul 2007 s. 19.

[71] Rıdvan Karluk, ***Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim - Yapısal Değişim***, 3. Baskı, Beta Basım, İstanbul,1995, s. 314.

Hükümet bu amacın yanı sıra, biriktirmiş olduğu altın ve dövizin değerini yükselterek iç borçlarının gerçek değerini de düşürmek istemiştir. Bir başka önemli amaç da, o yıllarda (Dünya Bankası ile birlikte) yeni kurulan IMF'ye (Uluslararası Para Fonu) katılınması sonucunda artıkdevalüasyon yapılmasına kısıtlama getirilecek olmasıdır. O yıllarda gerçekten de BrettonWoods düzeni denilen uluslararası para düzeni, ülkelerin tek başlarına devalüasyon yapmalarına olanak vermiyor; yüzde 10'un üzerindeki devalüasyonları, IMF'nin izni ile yapabiliyordu.Kısaca açıklamak gerekirse, birinci devalüasyon, döviz sıkıntısının olmadığı bir ortamda gerçekleştirildi. Dışalım ve dışsatımda serbest piyasa koşullarının işlemesi sürecinde ise kararlılık sağlamak ve IMF'ye katılmasıyla kısıtlanacak olan yetkinin önceden kullanılması amacı ile yapılan bir devalüasyondur.[72]

Türkiye, TBMM'de 11 Mart 1947'de kabul edilen 5016 sayılı yasa ile IMF'ye 43 milyon dolarlık kota ile üye olmuştur. Ve TBMM'de onaylanan 5016 sayılı yasa ve IMF ilkeleri gereğince kotanın 43 milyonunun, 10 milyon 750 bin dolarını altın olarak teslim etmiş, kalan %75'e karşılık olan 32 milyon 250 bin doların karşılığını ise 90 milyon 300 bin lira da TC. Merkez Bankası'nda Fon adına açılan özel bir hesaba yatırmıştır.[73]

Türkiye'nin ilk istikrar programının tarihi olan 1946'dan günümüze kadar tarihin farklı dönemlerinde döviz kıtlığı ve ödemeler dengesi krizi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemlerde ortaya çıkan istikrarsızlığın çözümünde uluslararası para fonu destekli istikrar programlarının yürürlüğe konulması başvurulan yöntemlerden birisi olmuştur. Türkiye, ödemeler bilançosunda dengeyi sağlayamadığı ve bunun sonucunda döviz sıkıntısı yaşadığı zamanlarda IMF'in onayını ile ya da doğrudan bu kurumla yapılan anlaşmalar sonucu istikrar programlarını uygulamıştır. Stand-by anlaşmaları haricinde yürürlüğe girenfonun desteği dışındaki tüm programlarda da IMF ile görüşülerek ve onayı alınarak ekonomik tedbirler uygulanmaya başlanmıştır.[74]

Demokrat Parti 1950 yılında iktidara gelmiş, liberal bir ekonomi politikası uygulamaya başlamıştır. Hükümet, iktidara gelmesinden dört ay sonra, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği'nin (OECD) %60 liberasyon tavsiyesine uymuş ithal listelerine serbest ithalat listesini ekleyerek ve döviz ihtiyacını planlayarak ithal listelerinin düzenlenmesi için Bakanlıklar arası Döviz Komitesi'ni kurmuştur. Liberasyonun sabit

---

[72] Yakup Kepenek, Nurhan Yentürk, ***Türkiye Ekonomisi***, 11. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 118-119.
[73] Hasan Alpaga, ***IMF Türkiye İlişkileri***, Ötüken Neşriyat Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 65.
[74] Y. Vural İstiklal, ''Türkiye'de Uluslararası Para Fonu Destekli İstikrar Programları'', ***Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi***, 2000, Cilt:2, Sayı:1, s. 185.

kur sistemiyle birlikte işlemesinin doğal sonucu olarak ithalat hızla artış göstermiştir. Bunun neticesinde, iki yıl içerisinde ithalat %100, ihracat ancak %37 oranında genişlemiştir. Dış ticaret açığı 1952 yılında aynı yılın ihracat gelirlerinin %50'sinin üzerinde gerçekleşmiştir. 1952 sonbaharından başlayarak liberasyona kayıtlı uygulamalar ile döviz kontrolü daha da serbestleşmiştir. Çünkü Türkiye 1952 yılından başlayarak, önemli bir ödemeler dengesi darboğazını yaşamaya başlamıştır.Döviz talebi ve enflasyon sabit döviz kuru politikası ile genişlemiş, kısa zamanda serbest döviz piyasasının oluşmasına, kredili ithalatın yarattığı çifte ödemelere, katlı kur uygulamasına, kısa dönemli borçların artmasına, ithalatın güçlükleri sebebiyle üretim kapasitesinin eksik kullanımına ve döviz rezervlerinin azalmasına yol açmıştır.[75] Bununla birlikte, kötü hava şartlarının tarımsal üretimi olumsuz etkilemesi ve ihracat hızının yavaşlaması ile birlikte reel gelirde düşüş yaşanmıştır. Para arzını arttırmaya yönelik uygulanan para politikası (hazine avansları,destekleme alımları finansmanı gibi) fiyatlar genel düzeyinde artış yaşanmasına sebep olmuştur. Fiyatlarda gözlenen hızlı artış yatırımların başarısızlığı, aynı zamanda bu nedenlerle dış kaynaklı gelirlerin azalması ve 1954'den sonra dış pazarlarda gerçekleşmeye başlayan olumsuz hava sonucunda Hükümet, IMF'in desteğini alacağı istikrar paketini uygulamak zorunda kalmıştır. Bu program dış ticaret rejimini düzenleyeci unsurları, ihracattın arttırmaya yönelik uygulmaları ve enflasyonu düşürücü önlemleriiçermektedir.[76]Bu dönem boyunca döviz politikası, Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu çerçevesinde yürütülmüştür. [77]

1954 sonrasında ise, IMF ve Türkiye için uzun süreler boyunca çalışacakları dönem başlamıştır. Önerilen politikaların içeriğini devalüasyon ve ekonomiyi daraltıcı önlemler oluşturmaktadır. Dönemin iktidarı bu politikaları kabullenmek istememesine rağmen (maalesef ki iktidarın başka çaresi olmadığı için) 1958 yılının Ağustos ayında IMF ile masaya oturmak ve aşağıdaki önlemleri almak zorunda kalmıştır. Bunlar;[78]

1. Türk lirasının değerinindüşürülmesi,Para arzının sıkı bir kontrol altına alınması, bu nedenle emisyon hacminin ve kredi hacminin daraltılması, selektif kredi politikasına geçilmesi,
2. İç piyasada Kamu İktisadi Kuruluşlarının ürünlerinin fiyatlarına zam yapılarak, bütçe açıklarının azaltılması sağlanacaktır,

[75] Karluk,a.g.e., s. 314.
[76] Lale Alkınoğlu, ''Türkiye'de Uygulanan İstikrar Politikaları ve Sonuçları'', ***Dokuz Eylül Universitesi İ.B.B.F***, https://dergipark.org.tr/download/article-file/508942 s. 3. (Erişim Tarihi: 06.06.2018)
[77] Karluk,a.g.e., s. 315
[78] Demirci ve Kutlu,a.g.e., s. 23-24.

3. Tasarruf ve kredi faizlerinin yeniden düzenlenmesine karar verilmiştir,

4. Bankaların plasman miktarını 30.08.1958 tarihli seviyesinde dondurularak kredi hacmine sınırlama getirilmesine karar verilmiştir,

5. İthalat rejiminin yeniden düzenlenmesi öngörülmüş, ihtiyaçlar üç aylık kotaları içeren bir programa bağlanacaktır,

6. Farklı bir kur sistemi uygulayarak ihracatının hızlandırılması ve arttırılması beklenmektedir,

7. Biriken mevcut dış borçların konsolide edilmesine karar verilmiştir.

Yukarıda belirtilen tedbirlerin alınması halinde vadesi gelen 400 milyon dolarlık borcun ödenmesi ertelenebilecek ve OECD'den 359 milyon dolarlık yeni kredi olanağı sağlayabilecek olan Türkiye, Cumhuriyet tarihinde ilk borç konsolidasyonunu bu kararlardan sonra 1959 Mayıs ayında yürürlüğe sokmuştur.

Fon'un teklifi üzerine Hükümet, ekonominin iç ve dış dengelerini yeniden sağlayabilmek için 4 Ağustos 1958'de bir istikrar paketini uygulamaya koymuş ve doların fiyatı 2,80 TL'dan 9,00 TL'na çıkarılarak %221,43 oranında fiili bir devalüasyon yapılmasına sebep olmuştur. 4 Ağustos Kararları olarak bilenen kararlar, para arzı ve bütçe giderlerinin kısılması, Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) ürünlerine zam yapılması, ithalatın yeniden serbest bırakılması, banka kredilerinin dondurulması, dış borçların konsolidasyonu ve 1980'li yıllara kadar uygulanacak yeni bir dış ticaret rejiminin yürürlüğe konulması kabul edilmiştir.[79]

Programın uygulanması ile enflasyonun artışı önlendi.İhracat ve ithalat oranında %48 artış gerçekleşti. İhracatın artışının yanında ithalat da artış gösterdiği için dış ticaret açığı artmaya devam etmiştir. 1958 yılında uygulamaya alınan programla istikrar önlemlerinde beklenen sonuç alınamamış, başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ekonomi uzun süre bir durgunluk sürecine girmiştir. Dış ticaret ile ilgili problemi çözmesi beklenen programda Türk parası devalüe edilerek değeri düşürülmüş, ihracatın artması beklenmiştir. Fakat sonuç istenileni vermemiştir. Sorunun sadece para sorunu olmaması ve yapısal bir sorun olması bu sonuca sebep olmuştur.[80]Progamın başarısız sonuçlanmasının bir değer nedeni de faiz oranlarının arttırılmamasıdır. Çünkü uygulanan program gereğince reeskont oranları ve faiz oranlarında artış yapmak gerekmekteydi. Program kapsamında kamu harcamalarına

[79]Aslan Eren, ***Türkiye'nin Ekonomik Yapısı ve Güncel Sorunlar***, Muğla Üniversitesi Yayını, Muğla 1999, s. 154.

[80] Karluk, a.g.e.,s.315.

dair alınan önlemler tam anlamı ile uygulanmamış, para arzını daraltıcı önlemleri almada gecikilmiş bu nedenle fiyat artışları önlenememiştir.[81]

Türkiye'de 27 Mayıs 1960 yılı sonrasında planlı bir iktisat politikası anlayışına yönelinmiştir. Ekonomiyi tekrardan genişleyen bir yapıya sokma çabaları başlamıştır. Bu çabaların ilk karşılığı 1962 yılında alınmaya başlamışıtr.[82] Planlı dönemde dış ticaret, daha ayrıntılı bir biçimde programlanmaya başlanmıştır.Türkiye'nin planlama anlayışına geçişini dış borç sağlayan çevrelerde istemekte ve özellikle kamu harcamalarının, başta yatırımlarının, belirli bir kalkınma programına bağlanmasını önermişlerdir. Çünkü ekonominin belirli programlara göre hareket etmesi dış borçlanma ve yabancı sermaye açısından daha güvenilir bir ortam algısının oluşmasını sağlayacaktır.[83]1960'lı yıllarda IMF ile Türkiye arasında ilişkiler kolay ve olumlu gerçekleşmiştir. Ve 1961-1964 döneminde IMF ile Türkiye arasında niyet mektupları gelip gitmişse de, heyet Türkiye'ye gelmediği için denetim Washington'a giden Türk heyeti tarafından yapılmıştır.[84]

Birinci Kalkınma Planı dönemi 1963 yılı itibari ile başlamıştır. İstikrarlı bir para politikasının uygulanması hedeflenmiş ve enflasyonist bir ortamın oluşmasından kaçınılmıştır. Fakat uygulamanın ilk üç döneminde emisyon, para arzı ve kredi hacimleri enflasyon üzerinde bir baskı oluşturmuştur. Bunun sonucunda enflasyon oranlarında artış meydana gelmiştir. Kredi hacimlerindeki artışta TCMB'nin kredileri etkili olmuştur. Bu krediler içerisinde kısa vadeli avans ve KİT kredilerinin artış göstermesi planlı dönemin ilk 15 yılı için gevşek bir para politikası uygulandığının göstergesidir. Fakat uygulamanın ilk 10 yılında belirlenen büyüme hedeflerine ulaşıldığı için enflasyon tek haneli rakamlarda kalmıştır.[85]

1964 yılında başlayan bir enflasyon sürecine girilmesi Türk Lirasını kısa sürede aşırı değerlendirmiştir. Bununla birlikte, miktar kısıtlamalarına gidilmiş, ithalata %5 oranında yeni bir damga resmi koyulmuş, dış gezilere %50 prim uygulanmasına karar verilmiştir. Damga resmi 1967 yılında %10'a çıkarılmış ve deniz yoluyla yapılan ithalata da %5 rıhtım resmi eklenmiştir. Bu kararlara ek olarak ithalatta teminat oranları bir kısım malda %125 oranına varıncaya kadar yükseltilmiştir. Liberasyon

[81]Alkınoğlu, a.g.e., s. 3.
[82] Sina Akşin, ***Çağdaş Türkiye 1908-1980***, 8. Basım, Cem Yayınevi, İstanbul 2005, s. 349.
[83] Kepenek ve Yentürk,a.g.e.,s.142.
[84] Mustafa Özçam, ''Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Türkiye'', ***Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporları***, http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/945 (Erişim Tarihi: 06.07.2018).
[85] Eren,a.g.e. s.155.

dondurulmuş, kamu kesiminin liberasyon listesinden ithalatın Maliye Bakanlığı'nın ön izin şartı konularak, yatırımlarda yerli ürün kullanılması için de ithalatta ön izin alınması zorunluluğu getirilmiştir. Aşırı değerlenmiş olan TL'nin ihracat üzerindeki olumsuz etkilerini gidermek amacıyla, 1963 yılında vergi iadesi sistemi getirilmiştir. 1964 yılında işçi dövizlerine, 1967 yılından sonra turist dövizlerine prim ödenmeye başlanmıştır. 1963 yılında reel ve nominal kur 1 dolar=9.00 TL iken, 1969'da reel kur 1 dolar=6.59 TL' na kadar yükseliş göstermiştir. Aşırı değerlenmeyi, basit kur ayarlamaları ile düzeltebilecekken, katlı kur, prim, vergi iadesi gibi çözümler uygulanmıştır.[86]

1960'lı yılların sonunda kamu maliyesinde oluşan bozulmalar neticesinde IMF ile görüşmelerin devalüasyonun yanında Merkez Bankası kredileri ve kamu kuruluşlarının finansmanı gündeme gelmiştir. IMF ile bu dönemde yapılan çalışmalar sermaye piyasası, yabancı sermaye, Merkez Bankası ve bankacılık sektörünün düzenlenmesidir.[87]

Türk Lirası 10 Ağustos 1970'te %66 devalüe edilmiş ve bunun arkasından bütün ürünlere zam yapılmıştır. Bu devalüasyon sonucunda 950 milyon dolar taze kaynak sağlanmış ve 1970 operasyonu, döviz gelirlerini olumlu yönde etkilemesinin yanında döviz harcamalarını daraltmadığı için IMF tarafından önerilen program beklenilen net sonucu yine sağlamamıştır.[88]

Türkiye'de 1973 yılında cari işlemler hesabı 900 milyon dolara yakın fazlalık vermiş, fakat ithalatın 2 milyar doları aşması sonucunda 750 milyon dolar dış ticaret açığı gerçekleşmiştir. Aynı zamanda uluslararası rezervler ve özel kesime verilen kredilerin artması sonucu para arzında artış meydana gelmiş ve enflasyon yükselmiştir. Sonrasında 1977 yılına kadar ithalat hızla artmış ve ihracatın yerinde sayması sonucu 4 milyar dolar dış ticaret açığı oluşmuştur. Bunun sonucunda rezervler hızla erimeye başlamış, dış borçlanma süratle artmış, ithalat kısıldığı için ekonomide eksik kapasite kullanımına yol açılmıştır. Devalüasyon yapmanın zorunlu olduğu bir dönemde politik sebepler nedeniyle yapılamamış, gerçekçi olmayan kur ayarlamaları daha fazla sorunun çıkmasına neden olmuştur. TL'nin değeri yavaş yavaş ufak oranlarda düşürülmüş, 1973 yılından sonra mini devalüasyon gerçekleştirilmiştir. Doların değeri, resmi kur olarak Eylül 1977 yılında 19.25 TL'na, 1

[86]Karluk, a.g.e.,s.315.
[87]MustafaÖzçam, a.g.e
[88]Demirci ve Kutlu,a.g.e.,s. 25.

Mart 1978'de ise 25.00 TL'na çıkarılmıştır. Yurt dışına çıkışlar iki yılda bir defaya indirilmiş ve %50 oranında dış seyahat vergisi konulmuştur.[89]

Ekonomi politikaları ile döviz politikalarının tutarlı olarak uygulanamaması ve kurların gerçekçi olarak belirlenememesi nedeniyle dış denge sağlanamamıştır. 1973 yılında dengeli döviz kurunu yansıtmayan aşırı değerlenmiş bir döviz kuru politikasının izlenmiş olması, resmi döviz kuruna paralel bir serbest döviz kurunun oluşmasına neden olmuştur. Bu nedenle, ithalatta rantların, ihracatta ise kayıpların ortaya çıkmasına sebep olunmuş ve ekonomide optimum kaynak dağılımı bozulmuştur. 1980 yılına kadar Türkiye'de gerçekleştirilen kur ayarlamaları, aslında ticaret ortaklarımız ile aramızda bulunan enflasyon oranlarını yansıtmaktan çok çapraz kurlarda meydana gelen değişmeleri gidermek için yapıldığından gerçekçi olmamıştır. 1964 yılından sonra TL'de devamlı değer artışı, 1977 yılından sonra dış rezervlerin hızla erimesine ve döviz sıkıntısı çekmesi sonucu borçlarını ödeyemez duruma düşmesine neden olmuştur. Bunun sebebi enflasyonist bir ortamda döviz kurlarının sabit tutulmak istenmesidir. Bu dönemde daraltıcı politika uygulanması gerekirken yetkililer bunu gerçekleştirmemiş genişlemeci para politikası uygulamaya devam etmişlerdir.Bankacılık ve finans sektöründe kamu hakimiyeti devam etmiştir. Sabit kur uygulamasına devam edilmiştir.Türkiye'nin artan döviz kuru sıkıntısı nedeniyle, 17 Mayıs 1978 yılında OECD içinde Türkiye'nin Dış Borçları Çalışma Grubu kurulmuş, grup dış borçların ödenmesi için çalışmalar yapmıştır.[90]

Türkiye'nin IMF'ye üye olduğu tarihten itibaren stand-by anlaşması yapmadığı en uzun dönem 1970-1978 arası dönemdir. Bu dönemde uygulamaya alınan dış ticarette korumacı politikalar ve devam ettirilen ithal ikamesine dayalı sanayileşme yerli sanayinin rekabet gücünü aynı zamanda da etkisini azaltmıştır. Dış açıklar ve artmaya devam eden enflasyon dış kaynaklar ile birleşince ekonomide istikrarsızlık yaşanmış ve 1978 yılında IMF ile 11. Stand-by anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ve sonrasında 1979 yılında yapılan Stand-by anlaşması siyasi istikrarsızlık nedeni ile iptal edilmiştir.[91]

Giderek yoğunlaşan ekonomik bunalımın etkisiyle 1977 ve 1978 yıllarında alınan önlemlerin başarısız olması sonucu hükümet, 24 Ocak 1980 tarihinden başlamak üzere yeni bir ekonomi politikası uygulamaya başlamıştır. Geçici bir

[89]Mahfi Eğilmez, ***Küresel Finans Krizi***, 5. Baskı, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 62-63.
[90]Karluk, a.g.e., s. 316-317.
[91]Albat vd., a.g.e s. 11

kararlılık önlemleri olarak alınan ve adına istikrar tedbirleri denilen düzenleme giderek kalıcı bir nitelik kazanarak uzun dönemli ekonomi politikasına dönüşmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1980 SONRASI UYGULANAN IMF DESTEKLİ PARA PROGRAMLARI

3.1.24 OCAK KARARLARININ PARA POLİTİKASINA ETKİSİ

24 Ocak 1980 sonrası uygulamaya alınan ekonomi politikası, karar süreçlerinde piyasanın kendi işleyişine göre oluşacak fiyatların tek yol göstericisi niteliğindedir. Bu kararlar ile her mal ve hizmetin arz-talep durumuna göre oluşacak olan fiyatlar, tüketim, yatırım ve yenidenüretim kararlarını belirleyecektir. Böylece üretici ve tüketiciler davranışlarını fiyatlara göre düzenleyerek en yararlı ya da kârlı buldukları girişimleri serbestçe yapabileceklerdir. Denge fiyatlarından sapmaları durumunda uzun dönemde piyasanın kendisini düzeltebilme şansı bulunmaktadır.[92]

Alınan önlemlerle açıklanan istikrar paketine zaman içerisinde süreklilik kazandırılmış ve yeni önlemlerle desteklenen yapısal uyum süreci başlatılmıştır. Uluslararası çevreler tarafından Türkiye'nin kısa vadede istikrar önlemleri alması ve uzun vadede ekonominin dışa açılmasını sağlayarak ithal ikameci süreci bırakması gerektiği dile getirilmiştir. Programın temel hedefi, enflasyonu kontrol altına almak, ödemeler dengesini iyileştirmek, KİT'lerin verimliliğini arttırmak, piyasa ekonomisini güçlendirmek ve özel sektörün etkinliğini arttırmaktır. 1980 istikrar programı, ithal ikameci modelden ihracata dayalı sanayileşme modeline yönelmeyi ve kronik ödemeler bilançosu sorununa ihracatı arttırarak çözüm bulmayı amaçlamıştır.[93]

1980-1983 yılları arasında yürürlüğe konan ve IMF ile imzalanan ''stand–by'' anlaşması çerçevesinde belirlenen önlemlerin başlıcaları aşağıdadır;[94]

1. Para arzının kısalması ve ''serbest faiz''e geçilmesi,
2. Türk lirasının yüksek oranda devalüe edilmesi,
3. Kamu harcamalarının azaltılması, bütçe açığının küçültülmesi,
4. KİT ürünlerine açıklarını kapatmaları için zam yapma yetkisinin verilmesi,
5. Sübvansiyonların asgariye indirilmesi ve fiyat kontrollerinin azaltılması,
6. Esnek kur, günlük döviz kuru uygulamasına geçilmesi,
7. Yabancı sermaye girişini hızlandıracak önlemlerin alınması,

[92]Yakup Kepenek veNurhanYentürk, ***Türkiye Ekonomisi***, 24. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 196-197.
[93] Siverekli ve Ener,a.g.e.,s. 110.
[94]Erdinç Tokgöz, ***Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914–2007)***, 8. Baskı, İmaj Yayınları, Ankara 2007, s. 209-210.

8. İhracata dayalı sanayileşmeyi özendirirken, ihracata (vergi, ucuz kredi ve döviz kullanım kolaylıkları) sürekli destek verilmesi.

1981 yılı itibari ile anti enflasyonist ve dışa yönelimi imrendiren bu önlemler olumlu sonuçlar vermiştir. 30 Nisan itibari ile günlük döviz kuru ilanına başlamış, 30 Temmuz da Sermaye Piyasası Yasası yürürlüğe girmiştir. Uygulamaya alınan programla kamu açıkları kontrol altına alınmıştır. Fakat piyasa şartlarına göre faiz oranlarının serbestçe belirlenebilmesinin tek şartı; kamu açıklarına finansman sağlanmasında iç ve dış borçlanmanın seçilmesidir. Ancak daha sonraki yıllarda yapılan borçlanma sebebiylekamu açıkları yeniden artmıştır. Alınan bu kararlar ile bankalar faizlerini yükseltmiş ve para piyasaları yeniden canlanmıştır. Gerekli yasal düzenlemelerin yapılmamış olması nedeniyle bu durum banker krizini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle mevduat sigortasını kapsayan yeni bir dizi önlemler alınmıştır. Bu kapsamda kararname çıkarılarak banka kredi faiz hadleri serbestleştirilmiş ve mevduat faizlerini belirleme yetkisi Merkez Bankası'na verilmiştir. Bu dönemde yetkililer enflasyon oranında uzun dönemde düşüşün sağlanabilmesi için kısa dönem faizlerine öncelik vermişlerdir. 24 Ocak Kararları emisyon ve para arzının kontrol edilmesini amaçlamıştır. Böylece para ve kredinin enflasyon oranın altında seyretmesi hedeflenmiştir. Fakat bu hedef sadece 1984 ve 1988 yıllarında gerçekleştirilebilmiştir. Diğer yıllar incelendiğinde enflasyon oranının üzerinde para ve emisyon hacmi gözlemlenmektedir. Bu sebeple bu yıllarda gevşek para politikası izlenmiştir.[95] 1980-1984 yılları arasında IMF Türkiye'de para miktarını denetim altına almıştır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın kamu kesimine verdiği kredilere ve net iç varlıklara getirdiği sınırlamalar enflasyon oranlarını etkilemiştir. 1980 yılı kararları sonrası 1981-1983 arasında enflasyon oranlarında düşüş gözlemlenmiştir.[96]

Tablo-4 1980-1990 Yılları Arasındaki Enflasyon ve Para Göstergeleri (%)[97]

[95] Bakır, a.g.e, s. 32.
[96] Gülten Kazgan, ***Tanzimat'tan XXI. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi***, Akdeniz Yayıncılık, İstanbul 1999, s.154.
[97] Yaşar Sarı, ''Cumhuriyetten Günümüze Uygulanan Para Politikaları'', Muğla Üniversitesi Fethiye Ati Sıtkı Mefharet MYO, https://dergipark.org.tr/download/article-file/183241 s. 9 (Erişim Tarihi: 05.04.2019)

YILLAR	TEFE	TOPLAM MEVDUAT	NET KREDİ	EMİSYON HACMİ
1980	98.8	72.4	77.0	52.3
1981	35.5	102.5	67.0	38.7
1982	26.5	56.2	36.9	40.4
1983	29.7	28.8	33.9	33.3
1984	49.5	58.7	30.3	32.2
1985	41.6	64.3	76.6	41.6
1986	27.9	49.4	81.6	40.0

Yukarıda 1980-1986 yılları arasında uygulanan politikaların ekonomik verilere yansımaları verilmiştir. 1980 yılında gerçekleşen yüksek enflasyon oranı, uygulamaya alınan program sonrası 1981 yılında %35,5 oranına inmiştir. Enflasyon oranlarındaki iyileşme 1984 yılına kadar devam etmiştir. Fakat programın uygulandığı dönemde 1984 yılı itibari ile enflasyon verilerinde yeniden bozulmalar başlamıştır. Bu nedenle uygulanan para poltikası enflasyon oranlarında istikrarı sağlayamamıştır. Uygulamanın ilk zamanlarında olumlu yansımalar yaşansa da ertesi yıl rakamlar 2-3 katında gerçekleşmiş ve rakamlar iki haneli oranlarda gerçekleşmiştir. Toplam mevduat hesaplarında ve emisyon hacmi rakamlarına baktığımızda istikrarlı bir düzelmeden bahsetmek mümkün değildir. 1981 yılında programın etkisi ile toplam mevduat oranlarında iyileşme görülmüşsede takip eden yıllarda bu oran 1984 yılına kadar azalarak devam etmiştir. TCMB parasal büyüklüklerin yıl içerisindeki değişimlerini ön gören para politikasını ilk kez 1986 yılında uygulamaya başlamıştır. Aynı zamanda 1986 yılında açık piyasa işlemleri tam anlamıyla serbest bırakılmıştır. Ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası yeniden işleme açılmıştır. 1987 yılında faizlerin serbestleşme kararı başarılı sonuçlanmayınca 1988 yılında ikinci kez denenmiş ve olumlu sonuçlar alınmıştır. Böylece tüm mevduat ve kredi faizleri 1989 yılında serbestleştirilmiştir. Merkez Bankası 1988 yılında kur belirleme çalışmalarına, döviz ve efektif piyasa faaliyetlerini başlatmıştır. Böylece 24 Ocak Kararları ile başlayan ticari serbestleşme 1988 yılında mali alanda da gerçekleştirilmiştir. Ekonomik

istikrarsızlık döneminde oluşan yeni yapı ne yazık ki yeni bir istikrar programının hazırlanmasına neden olmuştur.[98]

3.2 5 NİSAN İSTİKRAR KARARLARI VE PARA POLİTİKASI UYGULAMASI

1991 yılında Körfez Savaşı gerçekleşmiş, savaşın Türkiye'de etkisi Merkez Bankası tarafınca kamu açıklarının karşılanmasına neden olmuştur. Sonuç olarak Merkez Bankası'nın parasal genişleme ve likidite konusunda bilançosunu yönetmesi zorlaşmıştır. 1993 yılında dış ticaret ve cari işlemler açıklarında yüksek oranda artış meydana gelmesinin sebebi liranın reel olarak değerlenmesidir. Buna karşın faizlerin baskı altında tutulması sonucu dövize yöneliş gerçekleşmiştir. Kriz yaşanmadan önce 26 Ocak 1994'te TL'nin değeri %14 devalüe edilmiş ve takip eden aylarda değer kaybı yaşanmaya devam etmiştir.[99]Türkiye ekonomisi 1970'lerin sonlarında yaşadığı sıkıntıları, 1980'lerin sonuna doğru tekrardan yaşamıştır. 1994 yılındaki ekonomik gelişmelerin sebebi 1993 sonrasında giderek artmaya devam eden bütçe açıkları, yüksek fiyatların yol açtığı iç dengesizlikler, ithalat artışı ve ağır dış borç ödeme sonucu bozulan dış dengedir.[100]

1994 yılının başlarında Türkiye tekrardan bir ekonomik krize sürüklenmiş, çok uzun bir zamankararlı devam eden dolar–TL paritesinde sıkıntılar baş göstermiş, enflasyonist beklentilerde büyük ölçüde artış gözlemlenmiştir. Hazine içeride borçlanamaz duruma gelmiştir. Bunların yanı sıra ABD'li kredi değerlendirme kurumlarının Türkiye'nin kredi değerliliğini arka arkaya düşürmesi sonucu dış kredi bulma imkânı da kalmayınca siyasal iktidar bir ekonomik istikrar paketini yürürlüğe koymak zorunda kalmıştır. IMF ile yeni bir stand–by düzenlemesine gidilmiştir.[101]

1994 Krizinin akabinde uygulamaya konulan 5 Nisan 1994 İstikrar Programı çerçevesinde alınan tedbirlerin amacı, ekonomik dengeyi kurmak, istikrarı sağlamak, kamu gelirleri ve giderleri arasında dengenin sağlanması, ödemeler dengesi bilançosunun açıklarının kapatılmasının sağlanması ve ekonomide yapısal düzenlemelerin yapılmasıdır.[102]

---

[98] Günay Dinçel, ***75 Yılda Paranın Serüveni,*** Türkiye İş Bankası-Tarih Vakfı Yayınevi, İstanbul 1998, s. 199

[99] Mustafa Özçam, ''Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Türkiye,'' ***Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporları***, http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/945 (Erişim Tarihi: 06.07.2018)

[100] Siverekli , Ener, a.g.e.,s. 115-116

[101] Mert Ural, ''Finansal Krizler ve Türkiye'', ***Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi***, 2013, Cilt: 18 Sayı: 1, s. 17.

[102]İlker Parasız, ***Kriz Ekonomisi,*** Ezgi Yayınevi, Bursa, 1995, s. 142.

Tablo-5 Nisan Kararları ve Temel Hedefler[103]

Ekonomik Denge ve İstikrarın Sağlanması	*KİT ürünlerine yapılan zamlar *Döviz alım-satımının arz-talep koşullarına gore belirlenmesi *Faiz oranlarının yükseltilmesi *Tasarruf mevduatlarının sigorta kapsamına alınması
Kamu Gelir ve Gider Dengesinin Sağlanması	*Devlet bütçesinde tasarruf anlayışı *KİT ürünlerine yapılan fiyat ayarlamaları *Vergilendirmenin etkinleştirilmesi *Ek vergi uygulamaları
Ödemeler Bilançosu Açıklarının Kapatılması	*Enflasyon ile uyumlu kur politikası *Uyumlu döviz kuru ve ücret faiz politikaları uygulaması *İhracat turizm gelirlerinin teşviki Yabancı sermaye girişlerinde teşvik
EkonomideYapısalDüzenlemeler	*Merkez Bankası kaynaklarının kullanılmaması *Merkez Bankasının özerkliği *Sermaye piyasalarında etkinliğin arttırılması *Döviz kazandırıcı hizmetlerin teşviki

Merkez Bankası alınan bu kararların ardından uygulamaya başlanılan tedbirler ile mali piyasalarda istikrarı sağlamayı ve döviz rezervlerini arttırmayı hedeflemiştir. Para politikasının etkinliğinin devam edebilmesi için mali piyasalarda yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenleme kapsamında merkez bankası hazine ve kamu kuruluşları arasındaki kredi ilişkisine yeni bir uygulama getirilmiştir. Bu uygulama ile Hazinenin Merkez Bankasından kullandığı kredilere 1995 yılı itibari ile kısıtlama getirilmiştir. Merkez Bankası yeniden güven ortamının oluşması ve para kontrolünü yapabilmek için bankaların tüm pasifleri üzerinde disponilibite uygulamasına geçmiştir.[104]

[103] Siverekli ve Enera.g.e., s.115.
[104] Mehtap Kesriyeli, ***1980'li Yıllardan Günümüze Para Politikaları***, T.C.M.B Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1997, s. 27.

Tablo-6 1990-1995 Yılları Arasındaki Enflasyon ve Para Göstergeleri (%)[105]

Yıllar	TEFE	TOPLAM MEVDUAT	KREDİLER	FAİZ ORANI (Devlet Tahvili)
1990	52.3	39.9	39.9	54,0
1991	55.3	63.1	53.1	80,5
1992	62.1	60.0	78.5	87,7
1993	58.4	56.7	99.4	87,6
1994	120.7	121.9	85.3	164,4
1995	88.5	100.9	149.9	121,9

1990-1995 yıllarıarasında uygulanan politikaların ekonomik verileri yansımaları verilmiştir. Enflasyon rakamlarındaki önlenemez artış 1994 yılına gelindiğinde üç haneli rakamlara ulaşmış ve daha fazla bu şekilde devam edilemez duruma gelmiştir. Aynı zamanda tahvil faiz oranlarına da dikkat edildiğinde 1994 yılında yüksek oranlarda gerçekleşmiştir. Her ne kadar faiz oranları ve enflasyon oranları kontrol altında tutulmak istensede mevcut artışlar buna engel olmuştur. Tedbirlerin uygulamaya konulmasına rağmen, ülke ekonomisindeki yüksek enflasyon oranları gibi bazı sorunlar giderilememiş ve ülke stagflasyonist bir sürece girmiştir. Enflasyon oranı kriz öncesi dönemden daha yüksek gerçekleşmiş ve mevcut kredi oranı artmıştır. Krizin önlenmesi için alınan kararlar 1994 seçimleri sebebiyle tam anlamıyla uygulanamamış, bütçe harcamaları kontrol altına alınamadığı için seçimlerden sonra istikrar tedbirlerinin yanı sıra yapısal reformları da içeren bir programın uygulanabilmesi için IMF ile görüşmelerde bulunulmuştur. Türkiye IMF ile imzalanan stand-by anlaşması sayesinde Temmuz 1994'ten itibaren 14 aylık bir zaman dilimi için 509,3 milyon SDR (742 milyon dolar) tutarında yeni kaynak sağlamıştır. Böylelikle Türkiye, IMF ile 16. Stand-by düzenlemesini yapmıştır.[106]

Bu önlemlerin hemen ardından 14 Nisan'da IMF'ye başvurularak kredi sınırı kotası %68'den %100'e çıkarılması ile anlaşma 1995 yılında yeniden düzenlenerek

[105]T.C.M.B, Yıllık Raporlar (1994-1995), http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Raporlar/Yillik+Rapor/, (Erişim Tarihi: 18.04.2019).
[106] Siverekli ve Ener,a.g.e., s.115-116.

süre 20 aya çıkarılmıştır.[107] 1995 Yılında IMF ile yapılan stand-by kapsamında hareketli kur sistemine geçilmiştir. Dolar-mark sepetine bağlı olarak döviz kurlarını enflasyon oranında arttırılmasına karar verilmiştir. Böylelikle önceden belirlenen ay içindeki ve sonundaki kurlara ulaşılabilecekti. Ancak gerçekleşen yüksek enflasyon oranları sebebiyle bu uygulama başarıya ulaşamamıştır.[108]

Aslında 1995 yılının başında ise ılımlı bir ortam yakalanmıştı. Bu ortamın iki sebebi vardı. Birincisi, özelleştirme yasasının çıkartılarak ve özelleştirmeyi hızlandıracak KİT'lerin yükünün azaltılması sebebiyle borçlanma gereğinin düşürülmesi, diğeri ise gümrük birliğinin gerçekleşerek ekonomiye yeni bir ivme kazandırılmasıdır. Bu yapısal değişikliklere ek olarak Türkiye'de zihniyet değişikliği de gerekmekteydi. Bu değişikliğin gerçekleşmesi için vergisini veren, çalışarak kazanç sağlayan, üreterek tüketen bir toplumsal yapıya sahip olunması gerekmekteydi.[109]

1995 yılı ekonomik büyümenin yeniden başladığı bir yıl olarak geçmiştir. Ancak fiyatlar, 1995 yılında yeniden istikrar programı öncesindeki durumuna geri dönmüştür. Bu uygulamada enflasyonu önlemesi hedeflenmiş, fakat enflasyonu yükseltici sonuçlar vermiştir.[110]

3.3.1999 YILI ENFLASYON İLE MÜCADELE PROGRAMI ÖNCESİ YAPILAN YAKIN İZLEME ANLAŞMASI

Türkiye ekonomisinde 1996 ve 1997 yıllarında ekonomik istikrarı korumaya yönelik alınan önlemlere rağmen olumsuz gelişmeler baş göstermiş ve 1998 yılında da yaşanmaya devam etmiştir. Bu dönemde Merkez Bankası'nın piyasalarda istikrarı sağlayacak politikalar uygulayarak belli ölçüde başarılı olmasına rağmen ekonomik istikrarın sağlanabilmesi amacıyla Türkiye IMF ile 26.06.1998 tarihinde ''Yakın İzleme Antlaşması'' imzalamıştır.1998 yılının ikinci yarısına ve 1999 yılına ilişkin ekonomik hedeflerin belirlendiği Yakın İzleme Programının öncelikli hedefi enflasyon ile mücadeledir. Bunun yanı sıra, Yakın İzleme Programının içeriğinde konsolide bütçe gelirleri, konsolide bütçe harcamaları ve bütçe temel fazlası ile birlikte Merkez Bankası'nın net iç varlıklarına ilişkin olarak, üçer aylık rakamsal hedefler belirlenmiştir.[111]

---

[107]Albat vd., a.g.e., s. 12
[108]Haydar Kazgan, Murat Öztürk, vd.,***Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası***, Creatıve Yayınevi, İstanbul 2000 s. 239.
[109]Tokgöz, a.g.e.,s. 270-271.
[110]Eğilmez, a.g.e.,s. 72.
[111] Siverekli , Ener, a.g.e.,s. 122

Türkiye'nin özellikle son yirmi yılında gerçekleşen yüksek enflasyon rakamları ekonominin dengelerini alt üst etmiş ve ülkenin ileriye dönük yatırım planlarını olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle 3 yıllık süreci kapsayan IMF ile yapılan bu anlaşma kapsamında öncelikli hedef enflasyon oranlarını kalıcı olarak aşağı çekmek olmuştur. Program kapsamında belirlenen enflasyon hedefleri 1998 yılı için %50, 1999 yılı için %20 ve programın son yılı için tek haneli rakamların görülmesi olarak belirlenmiştir.1998 yılının istenilen şekilde ılımlı geçmesi sonucu programa olan inanç artmış ve anlaşma kapsamında yeni hedefler belirlenmiştir. Belirlenen hedeflerden bazıları; GSMH'nın %4 oranında fazla vermesi, özelleştirmeden elde edilecek gelirlerin enflasyon ile mücadelede kullanılmasıdır. Sosyal güvenlik açıklarının bütçe üzerindeki yükünün hafifletilmesi ve emeklilik yaşının yükseltilmesi öngörülmüştür. Bankacılık sektöründe yeni yasal bir düzenleme getirilmesine karar verilmiştir.Kur politikasının öngörülen enflasyon oranı ile birlikte paralel seyretmesi kararına varılmıştır.[112]

Yakın İzleme Anlaşması ile üzerinde çalışılarak uygulamaya alınan yeni ekonomik dönüşüm programı, ilerleyen stand-by anlaşmalarınca da, ciddi bir şekilde takip edilmiş, Türkiye'nin dönüşüme uygun hareket etmesi sağlanmıştır. Ekonomideki yeni dönüşüm aşaması, neoliberalizmin ihtiyaçlarına göre güncellenmiş ve Türkiye ekonomisine etkisi olmuştur. Bu nedenle 1998 Anlaşmasının, Türkiye'nin yeni neoliberal ekonomik anlayışa geçişinin temelini oluşturmaktadır. Yakın İzleme Anlaşması da diğer standby anlaşmalarında olduğu gibi enflasyon hedeflemesi olan bir uygulamadır. Diğer üç özelliği ise; Özelleşmenin hızlandırılması, yapısal reformlar ve faiz dışı bütçe fazlası (FDBF) odaklı sıkı maliye politikasının olmasıdır. Bu anlaşmada FDBF (1998 yılı için GSMH' nin %4'ü) odaklı sıkı maliye politikası, bütçe açığının enflasyona neden olduğu görüşünden hareketle enflasyonla mücadelenin bir parçası olarak görülmüştür. Programın uygulanış sürecinde, borçların finansmanında özelleştirme gelirleri kullanılacak, bankacılık sektörü, sosyal güvenlik ve tarımda yapılması düşünülen yapısal reformlar ile ekonominin daha sağlam olacağı düşünülmektedir. Antlaşmada borçların ödenmesine yönelik önerilen politik uygulamalar harcamaları azaltıcı yönde müdahaleleri içermekte fakat gelir artıcı yönde bir müdahale önerilmemiştir.[113]

---

[112]T.C.M.B *''Yıllık Raporlar (1998)*'', http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Raporlar/Yillik+Rapor/, s. 73 (Erişim Tarihi: 08.04.2019).

[113]Eren Kırmızıaltın, ***1980 Sonrası Türkiye Ekonomisi Türkiye'nin Neoliberal Dönüşümüne IMF ve Dünya Bankası Etkisi***,Maki Basım Yayın, Ankara, 2012, s. 159–160-161.

1998 yılında TCMB'nın para politikası üzerindeki en önemli hamlesi Açık Piyasa İşlemleri üzerinden gerçekleşmiştir. Döviz rezervlerindeki artış sayesinde 1.9katriyon TL'lik strelizasyon gerçekleşmiştir. 1998 yılının ikinci yarısında ise 2.9 katrilyonluk fonlama yapılmıştır. Böylece yıl içerisinde emisyon hacminde %71.3, rezerv para oranında ise %78.7 artış gözlemlenmiştir. Aynı zamanda 1998 yılı içerisinde uygulamaya alınan program enflasyon oranlarını da kontrol altında tutmayı hedeflemiştir.[114]

1999 yılında yaşanan küresel kriz ve Türkiye'de gerçekleşen deprem felaketi Türkiye ekonomisini kötü etkilemiştir. Sonucunda borç artışları baş göstermiştir. Yılın ilk yarısında piyasalarda istikrarın sağlanmış olması ve enflasyonda az da olsa düşüş eğilimi görülmesine rağmen, Haziran sonuna doğru Rusya'da ortaya çıkan krizin yarattığı ekonomik belirsizlik ve ikinci yarıda artan siyasi belirsizlik sonucunda erken seçim kararı alınmış ve beklentiler değişmiştir. Piyasaların tamamen belirleyicisi seçim olmuştur.[115]1999 yılının sonu Türkiye ekonomisi için daha belirsiz bir hal almış, ekonomi yüzde 6 oranında küçülmüş, enflasyon (TEFE) %70'e ulaşmış, bütçe açıkları sürdürülemez bir düzeye gelmiş, Hazine faizlerinin yıllık ortalama bileşik oranı %100'ü aşmıştır. Yaklaşık 30 yıldır iki haneli yüksek enflasyon yaşayan Türkiye'nin bu yapısı daha fazla sürdürülemez bir noktaya doğru hızla ilerlemiştir. Bundan sonraki aşama hiper enflasyona geçiş aşaması olarak görülmüştür.[116]

Yakın İzleme Anlaşması bir buçuk yıl sonra bittiği zaman, IMF ve Dünya Bankası kaynakları ile desteklenecek orta vadeli bir Enflasyonla Mücadele Programı 2000 yılı itibariyle uygulanmaya devam edilecektir. Yakın İzleme Anlaşmasında alınan kararların yanında anlaşmaya ek olarak Ekonomik Politikalar Bildirgesi hazırlanmıştır. Bu bildirgede 55. Hükümetin taahhüt ettiği beş alanda (bankacılık, sosyal güvenlik, tahkim, özelleştirme ve tarımsal destekleme alanlarında) siyasal nitelikler taşıyan kararlar yer almıştır. Ekonomik Politikalar Bildirgesi'nde yer alan kararlara göre hükümet; bankacılık ve sosyal güvenlik alanlarında yapısal değişiklikler getiren yeni yasal düzenlemeler yapacak, tahkim ile ilgili Anayasal değişikliklerigerçekleştirecek, özelleştirme ile Petrol Ofisi Anonim Şirketi (POAŞ), Türk Hava Yolları (THY), Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları (ERDEMİR) hisselerini satacak, Türkiye Elektrik Dağıtım İşletmelerinin (TEDAŞ) işletme hakkını devredecek, Telekom'da yüzde 49 hissesini

[114] Sarı, Yaşar, ''Cumhuriyetten Günümüze Türkiye'de Uygulanan Para Politikaları'', https://dergipark.org.tr/download/article-file/183241, s. 12.
[115] Siverekli ve Ener, a.g.e.,s. 122 – 123.
[116]Eğilmez, a.g.e.,s. 74.

satacaktır. Hükümetin idari kararlar ile 1999 sonuna kadar mevcut tarımsal destekleme araçlarının tümünü yürürlükten kaldırmasına karar verilmiştir.[117]

2 Temmuz 1999 tarihinde IMF ile yeni bir mutabakat yapılmıştır. Tekrarlanan seçimler ve neticesinde gelen farklı hükümetler dolayısıylaYakın İzleme Anlaşması'ndan geri kalan mali ve parasal hedefler gözden geçirilmiştir. Bu uygulamaya 1999 yılının Temmuz ve Aralık dönemleri itibari ile devam edileceğine, aynı zamanda anlaşmanın eki olan Ekonomik Politikalar Belgesi'nde ele alınan beş taahhüdün bu süre içerisinde yerine getirilmesine karar verildi. IMF yetkilileri bu uzlaşmanın açıklanmasının ardından, sürdürülmeye devamedilen Yakın İzleme Anlaşması'nın IMF ve Dünya Bankası tarafıncafinansal olarak destekleyecekleriEnflasyonla Mücadele Programı arasında köprü görevi görmesini benimsediklerini açıkladılar.[118]

3.4. ENFLASYON İLE MÜCADELE PROGRAMI KAPSAMINDA UYGULANAN PARA POLİTİKASI UYGULAMASI

Türkiye ekonomisinin sosyal ve politik sorunlarının yanı sıra Güneydoğu Asya ve Rusya krizlerinin olumsuz etkileri de eklenince, 1998 yılından itibaren her geçen gün durum daha da kötüleşmeye başlamıştır. Türkiye, IMF ile bir stand-by anlaşması imzalamak üzere harekete geçti ve yapılan görüşmeler sonucu önce, Haziran 1998'de 18 aylık Yakın İzleme Anlaşması imzalandı sonra ekonomide istikrarı tesis etmeyi hedefleyen ve sürdürülebilir büyüme için gerekli yapısal reformları içeren yeni bir ekonomi programının uygulanacağı duyuruldu.[119]

Haziran 1999'da ''4. Madde Olağan Konsültasyon Görüşmeleri'' için Türkiye'ye gelen IMF heyeti ile Türk yetkililer arasında yapılan görüşmeler sonucunda Fon destekli bir ekonomik programın çerçevesi üzerinde anlaşmaya varılmıştır. 1999 yılının ilk dört ayında Türkiye'nin gelişmesini olumlu bulan IMF, Türkiye'nin Stand-byAnlaşması yapılması talebini olumlu karşılamıştır. Kasım ayı içerisinde IMF ile Niyet Mektubu taslağı üzerinde yapılan görüşmelerin ardından, 2000-2002 yılları arasını kapsayacak üç yıllık stand-by anlaşması imzalanmasına karar verilmiştir. Hükümetin IMF'e sunduğu ve kabul gördüğü Niyet Mektubuna göre[120];

[117]Bağımsız Sosyal Bilimciler ***IMF Gözetiminde On Uzun Yıl 1998–2008 Farklı Hükümetler Tek Siyaset***, 2. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul, 2012, s.19.
[118]Bağımsız Sosyal Bilimciler, a.g.e., s. 20.
[119]Hüseyin Şahin, ***Türkiye Ekonomisi – Tarihsel Gelişimi – Bugünkü Durumu***, 16 Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa 2016 s. 240.
[120]Siverekli ve Ener,a.g.e., s. 125-126.

1. Merkez Bankası tarafından açıklanan para ve kur politikalarına kararlılıkla uyulması,
2. Kamu harcamalarının azaltılması,
3. Özelleştirme uygulamasının hız kazanması,
4. Kamu mali kesimindeki yapısal reformlar kapsamında, öncelikle tarım, sosyal güvenlik, kamu mali yönetimi ve şeffaflık, vergi politikaları ve idaresi, bankacılık reformlarının gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

Böylece Ocak 2000'de Enflasyon ile Mücadele Programı adı verilen bir ekonomik dönüşüm ve istikrar programı uygulanmaya başlandı. Enflasyon ile Mücadele Programı 2000-2002 yılları arasında uygulanacaktı. Uygulamanın üçüncü yılında enflasyonun tek haneli rakamlara indirilmesi hedeflenmiştir. IMF, Türkiye'nin program dönemindeki finansman ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına yaklaşık 7,5 milyar dolar ek rezerv kolaylığı ve 2,9 milyar dolar stand-by kredisi olmak üzere 10,4 milyar dolar kredi imkânı sağlamıştır. IMF ile yapılan stand-by anlaşmasından sağlanacak olan kredinin yanında uluslararası finansal piyasalarda Türkiye'nin kredibilitesi yükselecek ve daha kolay kredi bulabilecektir.[121]

Uygulamada belirlenen kur politikası ise iki farklı dönem için hazırlanmıştır. İlk döneminde uygulanacak olan kur sepeti enflasyon hedeflemesine yönelik olmuştur. Haziran 2001'de tamamlanacak olan 18 ayı kapsayan uygulama sonrası aşamalı olarak genişleme gösteren bant uygulamasına geçilmiş ve bu uygulamanın 2002 yılının sonuna kadar devam etmesi planlanmıştır. Program kapsamındafaiz dışı fazla ve özelleştirme adına belirlenen hedef GSMH içerisinde%7.25 gibi bir orandır. Verilen süre içerisinde ele alındığında bu oran en düşük yüzde 6 seviyesinde olması beklenmiştir. İstikrar ile yapısal reform arasında bulunan bağlılık, özünde bu noktada ortaya çıkmaktadır. Yapısal reformlar ile kamu ekonomisinin faaliyet alanı daraltılarak piyasaların faaliyet alanı genişletilmesi ve özelleştirmeler ile iç borç stoku azaltılarak kaynak sağlanması hedeflenmiştir.[122]

Enflasyon ile mücadele programı kapsamında para ve döviz kuru politikası için uygulama kararları TCMB'ye verilmiştir. Para politikası, döviz kuru nominal çapasını esas alan, Para kurulu benzeri bir politika ile para arzının sıkı kontrolüne dayanmaktadır. TCMB, Net İç Varlıkları (NİV) bir zamana göre, bir üst limit

[121]Şahin, a.g.e.,s. 240.
[122] Bağımsız Sosyal Bilimciler,a.g.e.,s. 22.

belirlenerek kontrol altında tutulmasını belirlemiştir. Net İç Varlıkların toplam parasal tabanının -+ %5'ine eşdeğer bir bant içinde seyretmesine karar verildi. Programda Net İç Varlıklar sıkı kontrol altında tutulacaktır. Bunun sebebiise araç değişkeni olması, parasal genişlemeye ve ekonominin likidite ihtiyacını tamamen Net Dış Varlıklardaki (NDV) artışa endeksli hale getirmesidir. Şöyle ki, parasal genişleme TCMB'nin dış yükümlülüklerinin artmasına neden olmayan döviz girişlerine endekslenmişti. Banka sterilizasyona gitmeyerek ve döviz girişine bağlı olarak parasal genişleme ile faiz haddinin düşürülmesini hedeflemiştir. Fakat bu politika ile TCMB'ye Para Kuruluna benzer bir görev verilmiştir. Bu görev Türkiye'yi dış dünyadaki şoklara ve kısa vadeli para girişlerine karşı hassas hale getirmiştir. Net İç Varlıklar'da gelişmeler 2000 yılı boyunca performansı etkileyen unsur olarak belirlenmiştir.[123] Döviz kuru çapası yöntemi ticarete konu olan mal ve ürünlerin fiyatlarının istikrara kavuşması sonucu enflasyon oranlarında düşüş yaşanması böylece cari işlemler kaleminin iyileşmesi hedeflenmiştir. Programa sadık kalındığı sürece para politikasına olan güven artacak ve enflasyonist beklentiler kırılmış olacaktır. Böylece enflasyon kontrol altına alınacak fiyat genel düzeyinde istikrar sağlanacaktı.[124]

Enflasyon ile Mücadele Programında Para Politikası ile ilgili iki önemli nokta vardır. Birincisi; Döviz kurunun nominal çapasına dayalı para programında ele alınmasıdır. İkincisi ise; Merkez Bankası'na Para Kurulu benzeri bir görevin yüklenmiş olmasıdır. Programda nominal çapaya bağlı döviz kuru belirlenmiş, 1$ + 0,77€ olarak tanımlanan bir sepet yaratılarak, sepetin günlük aşınması 2000 yılının sonuna kadar Merkez Bankası tarafından belirlenmiş ve %20 oranında değer kaybedecek şekilde planlanmıştır. Nominal çapa olarak kullanılan döviz kurundaki bu düzenlemenin yanında, Merkez Bankası'nın ise Para Kuruluna benzer çalışmalarını, para tabanını sadece net dış varlıklara bağlı olarak arttırılacak şekilde belirlenmiştir. Merkez Bankası'nın ekonomi durumu ile ilgili son borç veren yetkili olma işlevini yerine getirmeyen ve sterilizasyon yapamayan bir yönetim olarak yansıtılmıştır. Merkez Bankası'nın uygulamaya aldığı bu programdan beklenilen faiz oranlarının piyasa tarafından belirlenmesi ile faiz oranının düşürülmesi, düşen faiz oranlarının ise yatırımları etkilemesidir.[125]

[123]Şahin, a.g.e.,s. 241.
[124]Bülent Doğru ve Burcu Kılınç Savrul, ''Nominal Çapalar ve Türkiyede'ki Uygulama Sonuçları'', Gümüşhane Üniversitesi, İ.İ.B.F İktisat Bölümü, file:///C:/Users/Admin/Downloads/21730-47311-1-SM.pdf, (Erişim Tarihi: 08.05.2019) s. 5.
[125]Kırmızıaltın, a.g.e.,s. 162.

Geleceğin belirsizliğini azaltabilmek için, döviz kurunun belirlenmesinde geçmişe yönelik endekslenmeden vazgeçileceğine, gelecekteki makro hedeflere uygun kurun belirlenmesine karar verilmiştir. Kurun önceden ilan edilmesi ile reel ve finansal piyasalarındaki enflasyon oranında düşüş yaşanacağı düşünülmüştür. Döviz kurunda belirsizliğin yok olmasıyla, risk priminin azalması, faiz haddinin düşmesi, sermaye girişinin yükselmesi, ekonomide reel kredi stokunun bollaşacağı beklenmiştir. Sonuç itibariyle mali derinleşmenin üretim maliyetini, dolayısıyla enflasyon oranını olumlu yönde etkileyeceği düşünülmüştür. Böylece, dış ticarete yönelik mal üreten firmalar daha sert bir rekabete çekilecek enflasyonu düşünerek önlemlerini almak zorunda kalacaklardı. Uluslararası sermaye hareketlerinin libarelleştiği bir ortamda ve uluslararası finansal piyasalar ile bütünleşmiş bir ekonomide, yurtiçi faiz oranı, yurtdışı faiz oranının döviz kurunda beklenen değişmelerin ve risk priminin fonksiyonudur.[126]

Döviz kurunda çapa sisteminin uygulanması ithal ürünlerin fiyatlarını daha cazip hale getirmiştir. Ve ithalatta yüksek oranda artış meydana gelmiştir.[127] Hazırlanan para ve döviz kuru politikaları TCMB tarafından kararlılıkla uygulanmış fakat enflasyon ile mücadele programı başarıya ulaşamamıştır. 2000 yılının Temmuz ayında programa dair ilk başarısızlık emareleri ortaya çıkmıştır. Kasım ayına gelindiğinde TCMB, NİV hedefini aşmamak için ekonomiye likidite vermeyerek likidite sorununa sebep olmuştur. Bu sonuçların ortaya çıkması programın içsel tutarsızlığı olduğu ve emniyet supabının olmadığını ortaya çıkarmıştır. Program kapsamında NİV'e tavan sınır belirlenmiş ve parasal genişlemenin Net Dış Varlıklara (NDV) endekslenmesi ile TCMB, Para Kuruluna benzer duruma getirilmiştir. TCMB pasifleştirilmiş ve bu nedenle ekonomide likidite ihtiyacını karşılamak sıkıntılı hale gelmiştir. TCMB'nin son kredi veren kurum olma yetkisi de kaldırılınca, parasal taban kısa vadeli sermaye giriş çıkışına çok daha fazla duyarlı hale gelmiştir. Programın başarısızlığa uğramasında likidite sıkıntısıda önemli bir etken olmuştur. TCMB'nin dış şoklara karşı dengeleyici açık piyasa işlemleri (APİ) politikasını uygulama imkânı ortadan kalkmış, TCMB'ye bu imkân Türkiye ekonomisi ağır krizin eşiğine gelinceye kadar verilmemiştir. Programın ilk yılı son on dört yılın en düşük enflasyon oranı gerçekleşmiş olsa da %25 olarak belirlenen hedef gerçekleştirilememiştir. Enflasyon oranı 2000 yılında %55 oranını geçmiştir. Nominal döviz kuru yükselme oranı ile enflasyon oranı arasında 14 puana yakın fark olmuştur. Programın başında aşırı değerli olan reel efektif döviz kuru endeksi, 2000 yılının sonunda yükselme göstermiş

[126] Şahin,a.g.e.,s. 242.
[127] Siverekli ve Ener, a.g.e.,s. 131-132.

ve TL daha da değerlenmiştir. Bu durum karşısında toplumda devalüasyon beklentisi oluşmuştur. Bu durum iç talebi kısa vadeli borçlanmaya yöneltmiş ve cari işlemler açığı artmıştır. Bankalar ve özel kesim dış piyasada döviz ile borçlanmaya ılımlı yaklaşmış, bu dönemde enerji ürünleri ithal fiyatlarında görülen artış yüksek oranda cari açığın büyümesine sebep olmuştur. Buna karşılık, program 7-8 ay süre ile uzun dönemli dış borçlanmaya dayalı sermaye girişi sayesinde uygulanmıştı.[128]

Bankacılık kesiminin ihtiyaç duyduğu kaynaklar kamu maliyesi için ciddi bir yük olmuştur. O dönem yapılan hesaplamaların neticesinde sermaye yeterliliğini kaybettikleri için TMSF'nin el koyduğu özel bankaların zararları ve kamu bankalarının görev zararları ekonomiye yaklaşık 46 milyar dolara mal olmuştur. Bu yükün 2001 yılı GSYH'sine oranı %30'dur. Türkiye, Temmuz 2000 tarihinde Euro piyasasında borçlanma tahvillerini satmakta zorlanmıştır. Bu durum Türkiye'nin dış dünyadaki kredisinin düştüğünün göstergesidir. Ayrıca dış piyasada Programın başarısına olan inançta zayıflamıştır. Banka sektöründe başlayan sıkıntılar, bankaların hakkında ortaya çıkan yolsuzluklar ve bankaların TMSF'ye devredilmesi kamu bankalarının nakit sıkıntısına düşmesine neden oldu. Ve bankacılık sistemi içerisinde görevlerini yerine getiremedikleri için Kasım 2000'de ülkeden para çıkışı yüksek miktarda gerçekleşti. Borsa endeksi düştü, faiz ve döviz kurları yükseldi. Bu kriz TCMB'nin son anda sağladığı ek likidite kolaylığı sayesinde Şubat 2001'e kadar ertelenebilmiştir. IMF programa ek rezerv kolaylığı ile destek olmuştur. Fakat bu destek ne yazık ki geç kalınmış bir destek olmuştur. Şubat 2001'de tekrarlanan krizde ise TCMB programı kararlılıkla uygulamış ve piyasaya tekrar likidite sunmamıştır. İstikrarlı bir ilerleyiş gösteremeyen Türk ekonomisi 19 Şubat 2001'de, cumhuriyet tarihinin en ağır ekonomik krizlerinden birisi ile karşılaşmıştır. Üstelik bu kriz istikrar programı uygulanıyorken, belirtileri hissediliyorken yaşanmıştı.[129]

3.5.KASIM 2000-ŞUBAT 2001 KRİZLERİ

2000 yılında uygulamaya alınan istikrar programının başarılı olacağına inanıldığı için ilk altı ayda kısa vadeli yabancı sermaye girişinde önemli ölçüde artış gözlemlenmiştir. Döviz girişinde görülen hızlanma para arzını arttırmış ve faiz hadlerinde düşüş gözlemlenmiştir. Örtük para kurulu uygulamasında para arzı döviz giriş çıkışlarına bağlı belirlenmiş ve Eylül ayına kadar başarı ile uygulanmaya devam

[128]Şahin, a.g.e.,s. 245.
[129]Mahfi Eğilmez,Ercan Kumcu, ***Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması,*** 18. Basım, Remzi Yayınevi, İstanbul 2016, s. 277-278.

edilmiştir. Sermaye girişi para arzını artırmış bunun yanında TL'nin Eylül ayı itibariyle aşırı değerli bir hale gelmesine sebep olmuştur. Bunun neticesinde faiz açığı büyümüştür. Aynı zamanda döviz gelirlerin de önemli boyutlarda azalma meydana gelmiştir. Dış ticaret açığının devalüasyon beklentisi oluşturması, kısa vadeli yabancı sermayenin ülkeden çıkmasına sebep olmuştur. Bu durum para arzının azalmasına ve ekonomide likidite probleminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Net iç varlıklara tavan sınırı belirlenmesi Merkez Bankası'nın likidite problemini ortadan kaldıracak önlemleri alabilmesine engel olmuştur. Kasım ayında faiz hadleri yükselmiş, piyasada faiz şoku yaşanmıştır.[130]

Kasım ayında ortaya çıkan finansman sorunu programda belirlenen para politikasının uygulanmasını zorlaştırmıştır. Ekim ayının sonunda Etibank ve Bank Kapital'le başlayan bankaların TMSF'ye devredilmesi, programın güvenilirliğini yok etmiştir. Bu nedenle faizlerde ani yükseliş yaşanmıştır. Programın başarıya ulaşabilmesi beklentilerin iyileştirilmesi ve piyasalara güven verilebilmesi için BDDK, Merkez Bankası ve Hazine krize geç kalınmış bir müdahalede bulunmuştur. Gecelik faizler bir ara %1000'lere kadar çıkmış, bu durum karşısında Merkez Bankası 6 milyar dolarlık döviz satmak durumunda kalmıştır.[131]Piyasaya gereken likidite zamanında verilmiş olsaydı, bu kriz engellenebilir ya da sonuçları bu derece ağır olmayabilirdi. Fakat IMF, Merkez Bankası'nın piyasa için gerekli olan likiditeyi vermesini engellemiştir. Böylece kriz, kamu otoritesince yanlış algılanmış ve dolayısıyla yanlış çözüme yönlenilmiştir.Bu durum bankaların bazılarının batmasına, batmayanların ise olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur. Yanlış uygulama, sorun henüz önlenemez boyutlara ulaşmadan müdahale edilmesine izin verilmediği için, ekonomiye büyük maliyetler yüklemiştir.[132]

IMF'nin yanlış yönlendirmesi ve tereddütleri yüzünden Türk özel sermayeli bankaların beşincisi durumundaki DEMİRBANK fon yetersizliği gerekçesiyle yükümlülüklerini yerine getiremedi ve BDDK tarafından 6 Aralık'ta Fon'a devredildi. Aynı gün Park Yatırım Bank'ın yatırım izni kaldırıldı.[133]

2000 yılının finansman sıkıntılarının yanında tek olumlu gelişme dönemin başbakanınında değerlendirmede bahsettiği üzere enflasyon oranında %40'ın altına inmesidir. 18. Stand-by Anlaşması ile önerilen tedbirler ve iktisat politikası araçlarının

[130]Kepenek, Yentürk,a.g.e, s. 593
[131]Tokgöz, a.g.e.,s. 294
[132]Eğilmez, a.g.e.,s. 78
[133] Tokgöz, a.g.e.,s. 294

etkisi artırılarak sürdürülmüştür. Aslında 2000 yılına damga vuran Kasım krizinin neden olduğu sıkıntılar ve tüm hesaplar yeniden ele alınarak devam edilmesi gerekmekteydi. Türkiye hükümeti mevcut ortamdaki dengesizlik ve belirsizlikte, IMF veDB'den belirli zaman aralıkları ile gelecek dış finansmana güvenmiş o yüzden uygulamada olan dezenflasyon programını sürdürmüştür. Ekonomideki durum gözetilmeden 2001 yılına ilişkin makro göstergeler ve bütçe hedefleri gerçekçi olmayan şekilde belirlenmiştir. Mevcut durum hakkında dönemin Maliye Bakanı Sümer Oral'ın ''Devlet bütçesinin faiz ipoteğinden çıkarılarak sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasında fevkalade önemli bir merhalenin aşılması sağlanmıştır. 2001 yılı bütçesi, uzun yıllar özlemi çekilen sağlıklı bir kamu maliyesine dayalı, istikrarı hedefleyen bir iktisadi politikanın aracı olarak hazırlanmıştır.''şeklindeki söylemin doğru bir değerlendirme olmadığı, Şubat 2001 krizi ve kamu mali dengesinin bozulmasıyla anlaşılmıştır.[134]

Türkiye'de 1999 ve 2000 yılında yaşanılan krizler ekonomide izler bırakmıştır. Ekonomide döviz sıkıntısı yaşanmış, dış açık ve cari açıkta artışlar meydana gelmiştir. Ödeme günü gelmiş borçların olması, ekonomide kırılganlığın devam etmesi, ülkede ekonomik güvenin yitirilmesi sonucu kriz hissedilmeye başlamıştır. Tüm bu olanların sorumlusu olarak da 2000 yılında uygulamaya alınan istikrar programı görülmüştür. Çünkü Türkiye'de döviz kurunu çapaya bağlayarak ekonomi çıkmazın içerisine sürüklemiştir. Cari işlemler açığı giderek artmış ve yıl sonunda 9,8 milyar dolar cari açık ortaya çıkmıştır. Toplam kısa vadeli borçlar 28,9 milyar, toplam dış borç stoku da 114,3 milyar dolar olmuştur. Yabancı bankalar vadesi gelmemiş kredilerini geri istemiş, gecelik faizler hiç görülmemiş seviyelere çıkmıştır. Ve bu durum sonucunda tarihe 'Kara Çarşamba' olarak da geçen 22 Kasım 2000'de bir para krizi meydana gelmiştir. Ödeme sıkıntısı çeken bankalar iç pazarda daralma yaşanması sonucunda vadesi gelmemiş kredileri geri çağırmıştır. 3,5 milyar dolarlık net sermaye çıkışıyla döviz fiyatları ve faizler yükselişe geçmiştir. Kriz öncesi 670 bin TL olan dolar 1 milyona ulaşmış ve IMF programı çökmüştür.[135]

Kasım ayında yaşanan bu krizin ardından 19 Şubat 2001'de Milli Güvenlik Kurulu toplantısında dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Başbakanı Bülent Ecevit arasında yaşanan tartışma sonrası Başbakanın toplantıyı terk etmesi ile Türkiye beklemediği bir durumla karşılaşmıştı. Mali piyasalar yapılan açıklamalardan etkilenmiş, İMKB endeksinde %14,6 oranında düşüş gerçekleşmiş

[134] Bağımsız Sosyal Bilimciler, a.g.e.,s. 74
[135] M. Veysel Kaya, ***2008 Küresel Krizi ve Ekonomik Çöküş***, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s. 129.

repo faizleri de %760'a yükselmiştir. TL'den dövize hızla geçilmiş Merkez Bankası'ndan 7,6 Milyar dolar çekilmişti. Kriz, 20, 21, 22 Şubat günlerinde etkisini sürdürmeye devam etmiş ve ekonominin dengelerini yok etmiştir. İki büyük kamu bankası olan Ziraat Bankası ile Halk Bankası tarihlerinde ilk kez takas işlemlerinde 3 milyar Dolar açık vermişlerdir. Krizin etkisiyle TCMB'nin döviz rezervinde azalma meydana gelmiştir. 20 Şubat günü 27,9 milyar dolar olan TCMB döviz rezervi, 23 Şubat'ta 5,3 milyar dolar azalarak 22,6 milyara inmiştir. Kasım Krizi'nde döviz sıkıntısı sadece yabancıların talepleri ile oluşurken, Şubat krizinde ise bankalar ile birlikte tasarruf yapmak isteyenlerin etkisi olmuştur. Yaşanan bu durum karşısında Bankalararası Para Piyasası'nda gecelik faiz önce %3.000'e, sonra %7,500'e çıkmış, Hazine %144 faiz ile borçlanmıştır. Oysa krizden sadece bir ay önce borçlanma faizi %65 idi. Bu yüksek faiz, döviz piyasalarında kısa sürede dengenin kurulmasını sağlamış ve TL'den kaçış durmuştur. Öngörülmeyen ve hızla artan mali krizi ortadan kaldırmak için TCMB, IMF'nin de onayı ile21 Şubat gecesi döviz kurlarını dalgalanmaya bıraktığını ilan etmiştir. Türk Lirası %40 oranına yakın değer kaybı yaşadı. Bunun neticesinde biranda devletin dış borç toplamı TL cinsinden 29 katrilyon arttı. TCMB ABD Doları satış kuru, 19 Şubat'ta 686.500 iken, 23 Şubat günü 920.000 TL düzeyine çıktı. Yaşanan bu kriz ile birlikte döviz çapasına dayandırılan Enflasyon İle Mücadele Programı terk edilmek zorunda kaldı. IMF tarafından verilen mali desteğin piyasalara güven vermesi gerektiği Şubat krizinin döviz piyasalarında yaşanan olumsuzluk sonucu anlaşıldı. Çünkü TL piyasalarında faiz yükseltilmiş olmasına rağmen dövize olan talep istenilen düzeyde azaltılamadı.[136]

Programda yaşanan çökmenin sonucunda 2001 yılının Nisan ayında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP) adıyla yeni bir program hazırlandı ve bu program 15 Mayıs 2001 tarihi itibari ile IMF tarafından onay aldı. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın temel hedefi kamu borçlarının olağanüstü boyutlara ulaşmasına yol açan borç dinamiğinin önlenmesi olarak açıklanmıştır.[137]Yeni açıklanan İstikrar Programının temelini, dalgalı kur politikasına geçiş sonrasındameydana gelebilecek sorunlar için ele alınacak tedbirler ile güven ve istikrarlı kamu mali disiplinin sağlanması yer almıştır. Ekonomide yeniden yapılanma anlayışı içerisinde hazırlanan İstikrar Programına siyasi olarak tam destek verilmiş olması, kaynak tahsisi süresince şeffaflık ve hesap verilebilirliğin sağlanarak, rasyonel olmayan müdahalelerin geri dönüş olmayacak şekilde önlenmesi, iyi yönetim ve yolsuzlukla mücadelenin

[136] Fatih Özatay,***Parasal İktisat Kuram ve Politika***, 5. Baskı,Efil Yayınevi, Ankara, 2018 s. 542.
[137] Bayraktar, a.g.e.,s.150.

güçlendirilmesi hedeflenmiştir.[138]1981-2002 yılları arasında uygulamaya alınan iktisat politikalarını incelediğimizde ‘’yapısal uyum’’ olarak tanımlanan serbestleşme boyutunda bir süreklilik gözlemlenmektedir.[139]

3.6.GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI (2001-2008 YILLARI ARASINDA)

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP) metni 1990-1999 döneminde ekonomide oluşan temel sorunların analizi yapılarak başlamaktadır. Program Türkiye'nin 1990-1999 arası yaşanan temel sorunların devam ettirilemez hali iç borç dinamiği ve mali sistemdeki sorunları belirli bir başlık altında toplamaktadır. Sürdürülemez iç borç dinamiğini ise harcamalar ve gelirler açısından ele almaktadır. Sürdürülemez iç borç dinamiğine yol açan harcamaların olumsuzluklar sonucunda, kamu bankalarına bütçe dışı fonlar, döner sermayeler ve mali idarelerin harcama artışlarına koşut oluşan görev zararlarını karşılama görevinin verilmesini kapsamaktadır. Verimlilikle uyumlu olmayan ücret ve maaş artışları, kamu sektöründeki aşırı istihdam politikası, kamu yatırım proje stokundaki aşırı artış ve yatırım projelerinin yüksek maliyetli yapısı, sosyal güvenlik açıklarının artması, gerçek ihtiyacı karşılamayan tarımsal destekleme politikası gibi konulara yer verilmiştir.[140]

Türkiye ekonomisi yetkilileri, yapısal reformu içeren güçlü bir program hazırlayarak dış kaynak desteği ile krizi aşmayı hedeflemişlerdir. Ve bu programın hazırlanması için Dünya Bankası Başkan Yardımcısı görevini sürdüren Dr. Kemal Derviş davet edilmiştir. Kemal Derviş, ekonomi bakanı olarak göreve başlamış ve bir ekip kurarak Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nı hazırlamaya başlamıştır. Kemal Derviş, Temmuz ayı itibari ile ekonomiyi normale döndürecek krizden çıkış programını 14 Mart 2001 tarihinde açıklamıştır. Program, bankacılık sektörüne ilişkin tedbirlerin hızla yürürlüğe konularak piyasaların normalleşmesini, faiz ve döviz kurunda istikrarı yakalayarak ekonomide karar mercilerine orta vadeli bir iyileşme kazandırılmasını hedeflemektedir. Ayrıca programda makroekomide yeniden denge sağlanarak, yılın ikincisi yarısı itibari ile ekonomide büyümeye geçiş ortamının oluşturulması belirtilmiştir. Kemal Derviş bu yöntemler sayesinde, krizin aşılacağını aynı zamanda enflasyon ile mücadelenin ciddiyetle sürdürüleceğini vurgulamıştır. Uygulanması planlanan sıkı para ve maliye politikalarının yanı sıra bankacılık sektörünün sağlıklı bir işleyişe kavuşturulmasının sağlanması ile enflasyonda düşüşün gerçekleşeceğini

[138] Siverekli ve Ener a.g.e.,s. 132.
[139] Sina Akşin, ***Bugünkü Türkiye 1980-2003***, 8. Basım, Cem Yayınevi, İstanbul 2008 s. 199.
[140]Kırmızıaltın, a.g.e., s. 167-168.

belirtmiştir. Türkiye Güçlü Ekonomiye Geçiş Programına 15 Mayıs 2001 tarihinde IMF'in onayını almıştır.IMF ve Dünya Bankası Türkiye'ye tahmin edilenden çok daha fazla toplamda19 milyar dolar kadar bir krediyi vermeyi üstlendi. Beklenilenin çok üstünde finansal destek verilmesinde yeni ekonomi bakanının uluslararası platformda saygınlığının etkisinin yanı sıra ABD yönetiminin ve G-8 ülkelerinin destek vermesi etkili olmuştur. 18 Mayısta krediye dair ilk dilim tutarı3,9 milyar dolar TCMB'nin hesabına aktarılmıştır.[141]

Enflasyon ile Mücadele Programının hazırlanışında olduğu gibi, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'da IMF ile işbirliğinde hazırlanmıştır. IMF; Türkiye'ye 1999-2003 döneminde net 20,4 milyar dolar kredi verilmesine olanak sağlamıştır. IMF'ye olan borcun ödemesi ise, programın uygulanmasından sonra, 2005-2007 yılları arasında yapılacaktır.[142]

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın kurumsal çatısı, IMF'nin önerileri doğrultusunda ve kısa sürede çıkarılması kararlaştırılan 15 yasa ile kurulacaktı. Henüz özelleştirilmemiş olan, TEKEL, Türkiye Petrol Rafineri Anonim Şirketi (TÜPRAŞ), Petrol Ofisi Anonim Şirketi (POAŞ), Türkiye Petro Kimya Anonim Şirketi (PETKİM), TELEKOM, Türk Hava Yolları (THY) vb. gibi büyük KİT'lerin ve kamu bankalarının özelleştirilmesi kısa sürede tamamlanacaktı. Yabancı sermayeye bu kuruluşları satın alma olanağı verilecekti. Tarım destekleme politikası değişecek, ürün ve girdi fiyat destekleme politikasına son verilerek, Doğrudan Gelir Desteği (DGD) politikasına geçilecekti. Daha önce devletin mutlak hâkim (tekel) olduğu tütün, şeker endüstrilerinde, enerji vb. piyasalarda denetlemenin ve düzenlemenin bağımsız üst kurullara bırakılmasına karar verilmiştir.[143]

IMF tarafından onaylanan bu yeni programın en önemli iki özelliği vardır. Birincisi, ekonominin yeni bir yönetim grubu tarafından oluşturulması; ikincisi ise, güçlendirilmiş bir program olmasıdır. Bu programla, dalgalı kur politikasına geçildiğinde meydana gelebilecek güvensizlik ortamının kaldırılması, oluşabilecek istikrarsızlığın önlenmesi amaçlanmıştır. Programda borçlanma ile ilgili olarak, kamu kesimi faiz dışı fazlasının 2002 yılından itibaren %6,5 seviyesinde gerçekleştirilmesi ve yurtiçi piyasalardan borçlanma imkânının daralmasından dolayı uluslararası piyasalardan borçlanma imkânının genişlemesine imkân sağlaması hedeflenmiştir.

[141]Tokgöz, a.g.e.,s. 303–304-306.
[142] Eğilmez ve Kumcu, a.g.e.,s. 259.
[143]Şahin, a.g.e.,s. 248.

Bu dönemde IMF, yapılan bu Stand-by Anlaşması çerçevesince Türkiye'ye 7,5 Milyar Dolarlık ek kredi imkânı sağlanmıştır. 2001 yılında yoğun şekilde ihraç edilen özel tertip iç borçlanma senetleri faiz yükünün 2002 yılına yansıması sonucunda bu yıldaki finansman ihtiyacı ve piyasanın elinde bulunan iç borç stokunda artış meydana getirmiştir. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının niteliği yapısal reformlara bir hazırlık aşaması özelliği olmasıdır. Öyle ki program Aralık 1999'da uygulamaya konulan programdan önce hazırlanmalı ve uygulanmalıydı. Özetle söylemek istenen bu reformlar gecikmeli olarak hayata geçirilmiştir.[144]

Program sadece krizi aşma amacı ile değil, benzer nitelikte krizlerin gelecekte tekrarını önlemek için bir dizi yapısal reformlarla ekonomik sistemi değiştirmeye yönelik reformcu bir programdır. Bu kapsamda kamu sektöründe, ekonomik rekabeti ve etkinliği arttırmaya yönelik birçok düzenleme getirmiştir. Program Türk ekonomisinin üç önemli güncel sorunu ile birlikte ele alınmıştır. Bunlar; ekonomik istikrarı sağlamak, enflasyon ile mücadele, piyasa ekonomisine geçişi gerçekleştirebilmek ve ekonomik büyümeyi sağlayabilmektir. Ayrıca, kamu açıkları üzerinde etkili olan ve kamu mali disiplinin bozulmasına neden olan bazı durumlar belirlenmiştir. Bunlar; sosyal güvenlik kurumlarında ortaya çıkan açıklar, kamunun aşırı istihdam politikası, yüksek maliyetli ve verimsiz kamu yatırım projelerinin sayısında artış olması, döner sermayeler bütçe dışı fonlar gibi bütçe disiplini bozan uygulamalar, kamuda şeffaflığın sağlanamamış olması ve vergi tabanının darlığı gibi konular kamu açıklarının sebepleri olarak gösterilmektedir. Program kapsamında bu konuları ele alacak önlemlere yer verilmiştir.[145]

Bu programın temel amacının ifade edildiği cümle şöyledir; ''Nihai amacımız, ekonomide sürdürülebilir bir gelişme ortamını sağlayarak kaynak kullanma sürecindeki verimliliğini arttırmak, dışa açık bir yaklaşımla piyasa koşullarında rekabet gücümüzü geliştirmek ve böylece ekonomide büyümeyi, yatırım ve istihdamı artırarak halkımızın geleceğe umutla bakmasını ve refah düzeyini kalıcı bir biçimde yükseltmek olacaktır.''[146]

---

[144] Bayraktar, a.g.e.,s. 150-151.
[145]Tufan Büyükcan, ***IMF Destekli Yapısal Uyum Programı İle İlişkili Olarak Türkiye'de Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler (1999/2004),*** No: 121, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları Ankara 2007 s. 89-90.
[146] Demirci, Kutlu, a.g.e.,s. 40

3.6.1 2001-2008 Yılları Arasında uygulanan Para Politikası: Fiyat İstikrarını Sağlamada Enflasyon Hedeflemesi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın 2000 yılı öncesinde ele aldığı para politikaları temel hedefi finansal piyasalarda istikrarı sağlamaktı. Fakat ekonomiyi derinden etkileyen enflasyon oranları nedeniyle 2000 yılında döviz kuruna dayandırılan istikrar programı uygulamaya alınmıştır. Fakat 2000 yılının sonlarında ve Şubat 2001'de ortaya kriz çıkmış ve program sonlandırılmıştır. Bunun sonucunda 22 Şubat 2001 tarihinde döviz kurlarının dalgalanmaya bırakıldığı ilan edilmiştir. Ekonomide ele alınan yapısal dönüşüm ile birlikte Merkez Bankası Kanunu'nda önemli değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca Merkez Bankası'nın temel amacının fiyat istikrarını sağlamak olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir.Merkez Bankası bu kapsamda belirleyeceği para politikası uygulamaları ve kullanacağı araçları mevcut duruma uygun belirlemektedir. Merkez Bankası'nın Fiyat istikrarını sağlayabilmek amacı ile hükümetin büyüme ve istihdam politikalarını destekleyeceği hükme başlanmıştır. Merkez Bankası'nın kamunun finansal ihtiyacını karşılamada bir kaynak olması engellenmiştir. Para politikası kurulu kurularak para politikası stratejilerinin ve karar alma mekanizmalarının kurumsallaşması amaçlanmıştır.[147]

Türkiye ekonomisi, 1998 sonrasında yaşanan daralma politikasının etkisinden 2002 yılı ve sonrasında çıkabilmiştir. 2002 yılında açıklanan para politikasının amacı '' ekonomide dengeyi bulmak'' olarak ilan edilmiştir. Çıkarılan 4651 sayılı kanun ile fiyat istikrarının önemi vurgulanmış ve enflasyon hedeflemesine geçişi sağlayacak yeni düzenlemeler yapılmıştır.Bu kanun enflasyon hedeflemesine geçiş öncesi önemli bir adım olmuştur. Böylelikle Merkez Bankası'na fiyat istikrarını sağlama görevi verilmiş oldu.[148]Merkez Bankası, fiyat istikrarını sağlamada seçilen yeni yöntemde gerektiğinde kısa vadeli faiz oranını kullanabilecektir. Aynı zamanda belirli bir hedef çerçevesinde iktisadi öngörülebilirliği sağlayarak beklentilerin rasyonel olmasına yardım etmektedir. Bu bakımdan Merkez Bankası gerekli durumlarda belirli kural çerçevesinde ekonomiye müdahalelerde bulunmaktadır.[149]

[147]T.C.M.B, ''2001 Krizi ve Sonrası'', www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Tarihce, (Erişim Tarihi: 08.04.2019).
[148]Kırmızıaltın, a.g.e.,s. 177
[149]Tuğçe Yöntem, ''Fiyat İstikrarının Sağlanmasında Beklentilerin Önemi'', ***İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi***, 2013, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 115.

Modern bir para politikası stratejisi olarak gösterilen enflasyon hedeflemesi, Merkez Bankası'nın hükümet ile birlikte veya sadece merkez bankası yada hükümet tarafından kısa ve orta vade de enflasyon rakamlarının belirlenerek kamuoyuna açıklanmasıdır. Merkez Bankası, faiz oranlarını da belirlenen enflasyon hedefi ile ileri tarihli enflasyon tahminleri arasında oluşan farka göre belirlemektedir. Para politikası kurulu tarafından faiz kararları önceden belirlenmektedir. Enflasyon hedeflemesinin uygulanabilirliğinin sürdürülebilmesi için, finansal yapının sağlam olması, Merkez Bankası'nın araç bağımsızlığına sahip olmasının yanı sıra şeffaf ve hesap verebilirlik ilkelerine sadık kalması gerekmektedir. Bu sebeple Türkiye'de rejime hazır olunmaması ve gerekli alt yapı çalışmalarının yapılabilmesi aynı zamanda hazırlık süreci olması açısında 2002-2005 yılları arasında örtük enflasyon hedeflemesi uygulanmıştır. Bu kararın alınmasında bankacılık alanında var olan sorunların tam çözüme ulaşmamış olması, geçmiş dönemlerden kalan enflasyona dayalı fiyatlama, döviz kurlarında gerçekleşen değişikliğin enflasyonu etkilemesi etkili olmuştur. Örtük enflasyon denmesinin para politikası kurulu faiz kararı almaması, ileriye yönelik tahminleri açıklamaması ve TCMB'nin üçer aylık enflasyon raporları yayınlamaması sebebiyledir.[150]

IMF ile uyumlu çalışılması, buna ek siyasal istikrarında sağlanmış olması piyasalarda güvenli ortamı kalıcı hale getirince, piyasalarda olumlu gelişmeler yaşandı. 2003 yılında yaşanan olumlu ve olumsuz ekonomik gelişmeleri, öngörülen hedefleri ve gerçekleşmeleri aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

[150] Özatay, a.g.e., s.399.

Tablo-7 2003 Yılının Temel Göstergeleri[151]

Göstergeler	Hedef	Gerçekleşme (1)
Büyüme GSMH (%)	5	9
Enflasyon (TÜFE)	17,4	18,4
Enflasyon	20,0	13,9
İhracat (MilyonDolar)	39 400	47 500
İthalat (MilyonDolar) CIF	55 600	69 500
CariİşlemlerDengesi	-3 500	-7 700
KonsolideBütçeAçığı/GSMH	12,6	11,5
K. BütçeFaizDışıDenge/GSMH	5,8	5,1
KamuBorçlanmaGereği/GSMH	10,0	8,7
İşsizlikOranı (%)	9,5	11,2

Yukarıda tabloda yer alan verilere dayanarak 2003 yılı sonuna göre ortaya çıkan makro göstergeler aşağıdaki şekilde yorumlanabilir[152]:

1. Ekonomide büyümeye devam edilmiş ve belirlenen hedeflere ulaşılmıştır. Büyüme ihracatta olumlu yönde büyük bir etki yaratmış, bunun sebebi olarak da özel kesim stok artışları, toplam yurtiçi talepteki yükselme gösterilmiştir.

2. Türk ekonomi yönetimi, ekonomi tarihinde enflasyon ile mücadelede yerli ve yabancı tahminlerinin çok üzerinde başarılı sonuçlar elde etmiştir. Mali ve parasal disiplinin kararlılıkla uygulanmasının yanında TL'nin Dolar karşısında değer kazanmaya devam etmesi enflasyonda beklentinin altında olacağına dair olumlamalar sağladı. Çok uzun yıllar sonunda TÜFE %20'nin altına inmiştir.

3. Dış ticarette başarı yakalanmış ihracatta belirlenen hedef yakalanmıştır. Fakat ithalatta belirlenen hedef yakalanmamış olsa da yaklaşılmıştır. Her ikisinde de bir önceki yıla göre %30'u geçen yükseliş gözlemlenmiştir. İlk kez dış ticaret hacmi 100 milyar doları geçmiştir. Yıl içerisinde Dolar/Euro paritesinin Euro lehine gelişmesi Euro fiyatıyla yapılan ihracatın Dolar cinsinden karşılığının daha hızlı artmasına sebep oldu. Türkiye ihracatında en önemli kısım Euro cinsinden, ithalatta önemli kısım ise dolar cinsinde olmaktadır. Gelişmeler 2003 yılında ithal girdi kullanan ihracata yönelmiş üretim birimlerinde maliyet avantajı sağlamıştır. Dış ekonomik ilişkilerde

[151]Bütçe Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sayfası, ''Temel Ekonomik Büyüklükler'', http://www.bumko.gov.tr/TR,7044/temel-ekonomik-buyuklukler-2000-2019.html (Erişim Tarihi: 16.09.2018).
[152]Tokgöz, a.g.e.,s. 325-326.

temel gösterge sayabileceğimiz Cari İşlemler Dengesi bakımından program hedefinden büyük sapma olduğu gözlemlenmiştir. 2002 yılında 1,5 milyar dolar olan cari açık, 2003 yılında 8 milyar dolara yaklaşmıştır. Bu sonuç toplam dış borç stokunun artarak 138 milyar dolara yükselmesine neden oldu. Öte yandan ters para ikamesi ve dış kaynak girişinin artması döviz piyasasında arz fazlalığına sebep oldu. Bu gelişme T.C Merkez Bankası rezervlerinde rekor düzeyde artış görülmesini sağladı.

4. Kamu maliyesinde mali disiplin sağlandığı için programda belirlenen hedeflere göre daha olumlu sonuçlar elde edildi. Yıl içinde enflasyonda yaşanan düşüşe bağlı olarak kamu düşük faizlerle borçlanmış ve neticesinde %10 olarak öngörülen Kamu Kesimi Borçlanma Gereği/ GSMH oranının %8,7 kadar inmesini sağlamıştır.

2003 yılının eylül ayında IMF Başkanlığı Türk ekonomisinin gidişini çok iyi olarak değerlendirmiştir. Fakat devam eden bazı risklere de işaret etmiş, Türk hükümetinin programı uygulamaya devam etmesini istemiştir. Bu dönemde Dünya Bankası'nın 2001 yılındaki verilerinde satın alma gücü paritesine göre hesaplanan milli gelir sıralamasında Türkiye yirminci olmuştur. Dünya ekonomilerinin rekabet gücü açısından incelendiği geleneksel araştırmada ise; Türkiye bu dönemde 102 ülke arasında ticari rekabet sıralamasında 54. sıradan 52. sıraya yükselmiştir. Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan 2003–2004 Küresel Rekabet Raporu'na göre, Türkiye Büyüme Rekabeti endeksinde bir önceki yılda 65. olan sırasını korumuştur.[153]

2001 yılından önce ekonomide görülen her büyüme döneminde sadece kriz dönemlerinde kaybedilenler geri alınarak, daha önce ulaşılan düzeylere geliniyor fakat bir ilerleme kaydedilemiyordu. 2004 yılında ise ekonomi yerinde saydığı ve ilerlemeyi mevcut durumunu koruma olarak gerçekleştirebildiği konumdan kurtulmuştur.2004 yılı Türkiye ekonomisi için yükselişi yakaladığı bir yıl olmuştur. Türkiye 2004'te yüzde 9,4'lük büyüme performansı göstermiştir. 2002-2004 yılları arasındaki üç yıllık sürede ortalama yüzde 7,9'luk bir büyüme hızına erişmiştir. 1980 sonrasının büyüme rekortmeni olan Çin ise 2004 yılında yüzde 9,1 oranında büyüme

[153] Siverekli ve Ener, a.g.e.,s. 135

göstermiştir. Bu sebeple Türkiye'nin göstermiş olduğu büyüme oranı önem arz etmektedir.[154]

Türkiye ekonomisi, 2003 yılında başarılı sonuçlar elde etmiş bunun yanında iç ve dış piyasalardan gelen desteği iyi değerlendirmiştir. 2004 yılı için aşağıdaki makrohedefler belirlenmiştir;

Tablo-8 2004 Yılının Temel Göstergeleri[155]

Göstergeler	**Hedef**	**Gerçekleşme**
Büyüme (%) (GSMH)	5,0	9,9
Enflasyon (TEFE)	12,0	9,4
İhracat (MilyarDolar)	51,5	63,1
İthalat (MilyarDolar) (CIF)	75,0	97,5
Cariİşlemler (MilyarDolar)	-7,6	-15,7
KonsolideBütçeAçığı / GSMH	11,1	7,7
KonsolideBütçeFaizDışıDenge/ GSMH	5,0	6,1
KamuKesimiBorçlanmaGereği/ GSMH	8,1	4,7
İşsizlikOranı	11,2	10,5

Yukarıda verilen hedeflerin belirlenmiş olması gelecek dönemin olumlu devam edeceği hakkında bilgi vermiştir. Belirlenen hedeflere göre enflasyon düşürülmüş, ekonomi büyümeye devam etmiş ve buna bağlı olarak ihracatta artış gerçekleşmiştir. Ayrıca düşen enflasyona bağlı olarak faiz oranlarında da düşüş gözlemlenmiş ve borç yükü azalmıştır. TCMB enflasyon hedefiyle uyumlu bir faiz politikası uygulamış, para tabanı politikasının nominal çıpası olarak kullanmaya devam etmesine karar verilmiştir. Böylece dalgalı kur rejimi korunmaya devam edecektir. IMF ile 18. Stand-by (2004-2007 dönemini kapsayan) görüşmeleri sonucunda anlaşma yapıldı. IMF on milyar dolar mali destek verdi. Büyüme hızında programın hedefi %5 iken, gerçekleşme %9,9 gibi bir oranda oldu. Yurtiçinde ve AB çevrelerinde hızlı büyüme ve verimlilik artışı olumlu karşılandı. Bunun yanında dış ticaret ve iç talep hacminde beklenenin üzerinde bir oranın olması olumlu görüşlerin oluşmasında etkendir.

[154]Dünya Arşiv Dokümantasyon Servisi, ***Dünyanın Tanıklığında Türkiye Ekonomisi 1980-2010 Dönüşümün 30 Yılı,*** Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 281.

[155]Bütçe Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sayfası, ''Temel Ekonomik Büyüklükler'', http://www.bumko.gov.tr/TR,7044/temel-ekonomik-buyuklukler-2000-2019.html (Erişim Tarihi: 16.09.2018)

Enflasyon oranı %12 düzeyinde olması tahmin edilirken uzun yıllar sonra %9,4'e inmiştir. Yüksek büyüme hızı olan dönemlere rağmen enflasyonun 1970 yılından bu yana ilk kez tek haneli bir orana düştüğü gözlemlenmiştir. Programda kamu maliyesi ve IMF'e taahhüt edilen hedefler dikkate alındığında uygulama başarılı sonuçlara ulaşmıştır denebilir. Özelleştirme gelirleriyle, vergi gelirlerinin yetersizliğinin neden olduğu bütçe açığını kapatmaya yönelik çalışmalara devam edilmiştir. Olumlu gelişmelere rağmen toplam iç borç stoku 194,4 milyar YTL'den 224,5 milyar YTL'ye yükselmiştir.[156]

Fiyat istikrarını sağlayabilmek için uygulamaya alınan örtük enflasyon hedeflemesinin başarılı sonuçlar vermesi sonucu Türkiye'nin ekonomi tarihi sürecinde uluslararası piyasalarda kredi riski en düşük seviye gelmiştir. Kamu borcunda önemli derecede düşüş görülmesi, bankacılık sektöründe sağlıklı bir yapının oluşması gibi gelişmelerin yaşanması açık enflasyon hedeflemesine geçişin adımları olmuştur. Enflasyon hedeflemesi ile ekonomik rejimde kurumsallaşma, teknik kapasite, saydamlık, hesap verilebilirlik gibi hususlara bu şekilde yakınlaşacağı öngörülmüştür. Türkiye'de örtük enflasyon hedeflemesinin başarıyla uygulanması ile Merkez Bankası enflasyon hedeflemesi rejimi için deneyim sağlamıştır. Toplumda enflasyon rejiminin öğrenilmesine ve bu rejimin güvenilir olduğunun anlaşılmasını sağlamıştır. Bu kapsamda 2005 yılında yapılan para reformu ile TL'den altı sıfır atılmıştır. Türkiye'de örtük enflasyon hedeflerin uygulandığı dönem de (2002-2005) enflasyon oranı (%7,72'ye) Türk ekonomi tarihinde son 37 yılın en düşük seviyesine inmiştir.[157]

Enflasyon oranlarının iyileşmesi ve istikrarlı büyüme hedeflerinin gerçekleşmesi ile birlikte yüksek düzeylerde gerçekleşen reel faiz hedefleri IMF'nin Türkiye hakkındaki analizini göstermektedir. Türkiye'nin bağımlı ekonomik yapıda büyüyebilmesi için sermaye girişine ihtiyacına vardır. Sermaye girişinin sağlanabilmesi ise ancak yüksek reel faiz ile sağlanabilir. IMF, Türkiye'nin ekonomik yapısındaki bu soruna çözüm olarak duruma uygun yüksek reel faize bağlı sermaye girişi ile desteklenen bir büyüme önermiştir.[158]

Türkiye ekonomisi yetkilileri, 2005–2007 dönemini kapsayan 19. Standby düzenlemesinde de fazla borç ve istikrarsızlıktan çıkışı baz alarak mali toparlanmayı hedeflemiştir. Bu hedef kapsamında büyüme sürdürülürken enflasyon oranlarının

[156]Tokgöz, a.g.e., s. 330-334.
[157] Zeynel Dinler vd.,***Türkiye Ekonomisi***, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2010 s. 230.
[158]Bahar Burtan Doğan, Zeki Akbakay, '' Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi ile Fiyat İstikrarının Sağlanması'', ***Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi***, 2016, Cilt: 6 Sayı: 3, s. 633.

düşürülmesine, mali ve parasal disiplinin uygulanmaya devam edilmesine karar verilmiştir. Aynı zamanda belirlenen yüksek faiz dışı fazlaya (FDF'ya) ulaşılmış borçlanmanın sürdürülebilirliği sağlanılarak borç stoku azaltılmış bu çerçevede makroekonomik hedefler belirlenmiştir. 2005 yılının Nisan ayında IMF'e verilen Niyet Mektubu'nda bazı noktalar üzerinde özellikle durulmuştur;Açıklanan program ile borcu azaltabilmek adına faiz dışı fazla üzerinde durulacaktır. Kamu politikası kararlılığında yüksek faiz dışı fazla önemli bir ikaz niteliğindedir. Bütçede esnekliği sağlamak adına sosyal güvenlik ve kamu sektörlerindeki reformların hayata geçirilmesi, aynı zamanda sağlık ve eğitim alanlarında yapılacak harcamaların verimliliğinin arttırılması sağlanmıştır. 2005 yılına ait bütçede konsolide kamu alanına dair oranda yüzde 6.5 faiz dışı fazla hedeflenmiştir. Niyet Mektubu'nda yüzde 6.5 oranında FDF'ya dikkat çekilmekte ve kamu maliyesine rahatlık getirecek yapısal reformların yürürlüğe gireceği belirtilmiştir.En son yapılan stand–by düzenlemesinde özellikle belirtilen konu, kamu maliye anlayışının mali disiplin alanında ve neoliberal reformlarına odaklanılmasıdır.[159]Hükümet, programın uygulanmasında IMF, Dünya Bankası ve uluslararası çevrelerin desteğini almıştır. Bu çevreler ile beklenmeyen bir şekilde uyum içinde çalışılmış ve Program ciddi bir kararlılıkla uygulanmış bunun neticesinde IMF ve Dünya Bankası da öngörülen kredi dilimlerini kullandırmıştır. 2005'te hükümete yeni kredi dilimi tutarı olan 10 milyar doları vermiştir. IMF ile Mayıs 2005–Mayıs 2008 dönemini kapsayan yeni bir orta vadeli standby anlaşması yapılmıştır.[160]

2005 yılının genelinde finansal piyasalarda beklentiler olumlu yönde gelişmiş, yılsonuna doğru bazı küçük sorunlar algılanmış fakat olumlu gidişat etkilenmemiştir. Para reformu, enflasyondaki başarılı görüntü ve makroekonomik istikrar unsurlarındaki fark edilen iyileşme ve yakalanan istikrar ile T.C Merkez Bankası (TCMB) 2006 itibariyle enflasyon hedeflemesine geçildiğini ilan etmiştir. Böylece, para politikasında şeffaflığın sağlanması, belirsizliklerin ortadan kaldırılması hedeflenmiştir.2005 yılı para piyasalarında meydana gelen başlıca gelişmeler şu şekildedir;[161]

1. Yılsonunda hedeflenen enflasyon rakamına ulaşılacağının yılın ortasından itibaren anlaşılmış bu sebeple, fiyatlandırmalar bu yönde revize edilmiştir.

---

[159]Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, ***Bağımsız Sosyal Bilimciler 2007 Yılı Raporu - 2007 İlkyazında Dünya ve Türkiye Ekonomisine Bakış***, Ankara 2007 Kardelen Ofset s. 69

[160]Şahin, a.g.e.,s. 264.

[161]Müstekil Sanayici ve İşadamları Derneği, ***Türkiye Ekonomisi 2006 İstikrar İçinde Kalkınma Arayışları***, Sayı: 50, Mavi Ofset, İstanbul 2006 s. 53–54-55.

2. Devam edilen disipline paralel, mali hedeflerin tutturulacağı yıl boyunca güçlü bir hedef olmuş ve beklentiler de bu yönde olmuştur.

3. Uluslararası kuruluşlar tarafından da belirtilen bu iyi gelişmeleri teyit eder nitelikteki değerlendirmeleri yılın tamamında görülmüştür. Bu nedenle Uluslararası Para Fonu ile ilişkilerin uygulanabilir bir reform takvimiyle yeniden belirlenmesi gündeme gelmiş ve yeni bir anlaşmaya imza atılmıştır.

4. AB üyelik sürecinde nihai müzakerelerinde bu dönemde başlaması yönündeki güçlü beklentiler ekonomik ivmenin devam etmesine önemli katkılar sağlamıştır.

5. Milli gelirin yüzde 6,4'ü oranında gerçekleşen cari açığa rağmen, açığın finansman yönü giderek zayıflamış, hem de vadeleri uzamıştır. Ülkeye giren yabancı direkt sermayede ise önemli bir artış meydana gelmiştir. Bunun temel gerekçesi olarak özelleştirmeler ile özel sektördeki satın alma ve birleşmeler, kısmen de gayrimenkul alımları gösterilebilir.

Merkez Bankası yönetiminin 2002 yılından itibaren uygulanan enflasyon hedeflemesi programını ilk dönemde örtük uygulaması, kamu borç dinamiklerinin piyasalar üzerinde baskı oluşturması sebebiyle faiz politikalarının etkisiz kalacağını düşünmesi üzerinedir. Enflasyon hedeflemesinde başarıya ulaşabilmek için politikaların güven etkisinin zamanla tesis edilebileceği üzerinde durulmuştur. Rejimin amacı; düşük ve sürdürülebilir enflasyon oranını sağlamak ve ekonomik birimlerin geleceğe dönük daha sağlıklı kararlar almasına yardımcı olmaktır. Bu rejime geçebilmek için 2005 yılı hazırlık yılı olmuştur. Bu kapsamda, iki önemli yapısal politika 2005 yılında uygulanmaya başlamıştır. Uygulamaya geçirilenlerden birinci, yapısal reform enflasyon hedeflemesinin temel aracı olan faiz kararlarının alınma süreci ve zamanlaması yönünde yapılan adımlardır. Bu çerçevede Para Politikası Kurulu'nun işlevi artmış ve karar alma süreci daha şeffaf hale getirilmiştir. Yine bu kapsamda Merkez Bankası'nın enflasyondaki gidişat hakkında görüşlerinin aynı çizgide devam ettirilmesi sağlanmıştır. İkinci yapısal reform ise, 2004 yılında başlayan ve hayata geçirilen para reformudur. Türkiye'de 2005 yılı itibari ile paradan altı sıfır atılmış yeni para birimi 2009 yılına kadar ''YTL'' olarak ifade edilmiştir.[162]

[162]Sarı,a.g.e, s. 18

2006 yılında açık enflasyon hedeflemesine geçilmiş, Para Tabanı ve Net İç Varlıklar hedeflerinin yerine enflasyonu gözden geçirme ölçütleri dikkate alınmıştır. Net Uluslararası Rezervleri ise performans ölçütü olma niteliğine devam etmiştir. 2005 yılında uygulanan para politikası, bir geçiş yılı özellikleri taşımanın yanı sıra temel politika aracı olarak faiz politikası kullanılmıştır. Serbest kur rejimi çerçevesinde bir taraftan parasal hedeflerin belirlendiği, diğer yandan da açık enflasyon hedeflemesine geçiş hazırlığının yapıldığı dönemde Merkez Bankası yoğun olarak bu aracı ön planda tutmuştur. Merkez Bankası kısa vadeli faiz oranlarını, fiyat istikrarı amacını yönelik gerçekleştirmiş ve ikisi arasındaki bağlantının birkaç nokta üzerinden yürüyebileceğini öngörmüştür. Ancak bu mekanizmaların Türkiye şartlarında ne denli etkili olduğu ya da olabileceği belirtilmemiştir. Bu kapsamda faizler genel düzeyi ile Merkez Bankası kısa vadeli faiz oranı arasında kuvvetli bir ilişki oluşmamıştır. Yapısı nedeniyle bu aracın toplam talep üzerine etkisi de sınırlı düzeyde kalmıştır.[163]

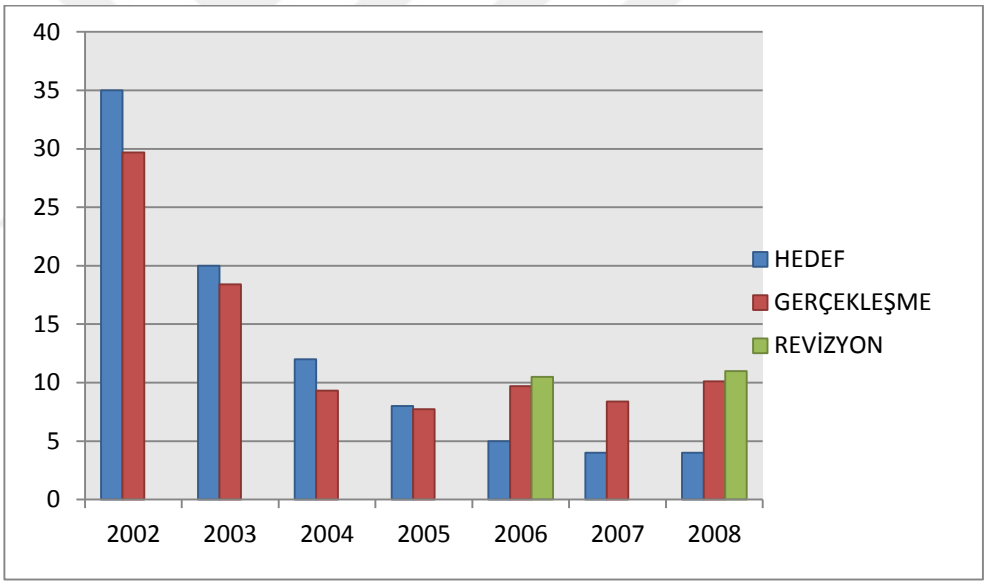

Şekil-1 Enflasyon Hedeflemeleri ve Gerçekleşme[164]

2006 yılı itibari ile enflasyon hedeflemesi nokta hedef olarak belirlenmiş ve TÜFE üzerinden tanımlanmıştır. Nokta hedefin %2'lik belirsizlik bant aralığında seyretmesine karar verilmiştir. 2006 yılı için belirlenen %5 enflasyon oranı iç ve dış piyasalarda yaşanan olumsuzluklar nedeniyle yakalanamayacağı anlaşılmış ve yılın ikinci yarısından sonra %9-10,5 arasında bir oran belirlenerek revize edilmiştir.

[163] Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği a.g.e, s. 70
[164]TCMB, ''Yıllık Raporlar-Enflasyon Raporları'', http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/yayinlar/raporlar/enflasyon+raporu, (Erişim Tarihi: 15.04.2019)

Öngörülen şekilde 2006 yılı için enflasyon oranı %9,65 olarak gerçekleşmiştir.[165]2007 yılı itibariyle ise enflasyon oranında sapmaların yaşanmasına uluslararası piyasalarda petrol ve emtia fiyatlarının artışı sebep olmuştur. Gıda fiyatlarında gerçekleşen yükselişin enflasyon oranlarına etkisi sebebiyle TÜFE oranlarında sapmalar meydana gelmiştir. 2006 ve 2007 yıllarında arz yönlü talep şoklarının olması hedeflenen enflasyon rakamlarının aşılmasına sebep olmuştur. 2008 yılında küresel krizin derinden etkilemesi sonucu verilen hedefin tutmayacağı anlaşılmış ve ikinci dönem sonrası hedef oran revize edilmiştir.[166]

Enflasyon hedeflemesi rejimini fiyat istikrarını sağlamada aracı gören Merkez Bankalarının temel politikası kısa vadeli faiz oranlarıdır. Nitekim T.C Merkez Bankası da fiyat istikrarını sağlama amacı ile kısa vadeli faiz oranlarını para politikası aracı olarak kullanmıştır.[167]2006-2008 döneminde politika faizi dalgalı seyretmiş, ekonomide daralma gözlemlenmeye başlamıştır. Bu sebeple TCMB Kasım 2008 itibari ile faiz oranını düşürmeye başlamıştır. Aynı zamanda bu dönemde enflasyon oranı hedeflenen oranının üzerinde gerçekleşmiştir. Hedeflenen oranda sapmaların yaşanması sonucu beklentiler yükseltilmiştir. 2009 yılına gelindiğinde ise açık enflasyon rejimine geçildiği süreç içerisinde ilk defa belirlenen hedefin altında kalmıştır.[168]

Türkiye'de fiyatlar genel düzeyini döviz kurundaki hareketlilik önemli ölçüde etkilemektedir. Bu sebeple anti-enflasyonist yaklaşımı benimseyen Merkez Bankası'nın kura olan müdahalesi önem taşımaktadır. Uluslararası piyasalarda görülen olumsuzluklar ve iç piyasalarda gerçekleşen ani değişimler döviz kurlarının dalgalı seyretmesine neden olmuştur. 2006-2008 yılları arasında yaşanan gelişmeler ve 2008 krizi sebebiyle gerçekleşen döviz çıkışı döviz kurunda gerçekleşen değişime sebep gösterilebilir. Bu yüzden o yıllarda belirlenen enflasyon hedefleri yeniden revize edilmiş ve revize edilen rakamlara yakın enflasyon oranları gözlemlenmiştir. T.C. Merkez Bankası döviz piyasasındaki likiditenin durumuna ve döviz kuru

[165]Cansu Şarkayaİçellioğlu, '' Finansal İstikrar ve Türkiye Merkez Cumhuriyet Bankası'nın Para Politikası Stratejisi'', ***Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***, 2017, Cilt: 9 Sayı: 20, s. 34.

[166]Alper Yakupoğlu, ''Merkez Bankası'nın 2002-2009 Yılları Arasında Uyguladığı Para Politikası ve Kur Rejiminin Genel Analizi'', https://dergipark.org.tr/download/article-file/150751, s.44.

[167]Nagihan Keskin, '' Küresel Kriz Sonrası Türkiye'de Yeni Para Politikası Yaklaşımının Benimsenmesinde Sermaye Akımlarının Rolü ve Sermaye Kontrollerine İlişkin Bir Değerlendirme'', **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 2018, Cilt: 16 Sayı: 31, s. 167.

[168]Şarkayaİçellioğlu, a.g.e., s. 35.

seviyesine göre müdahalede bulunmuştur. Merkez Bankası oluşabilecek her iki yönlü hareketlilikte piyasalara müdahale edebilmek için döviz kurlarını takip etmektedir.[169]

Tablo-9 Ekonomik Göstergeler (2000-2009)[170]

	Net Ulus. Rezerv	Emisyon Hacmi	TÜFE 12 Ay Ort.	KONS. BÜTÇE GİD.	KONS. BÜTÇE GEL.	VERGİ GELİR.	FAİZ DIŞI DENGE	İÇ BORÇ STOKU	DIŞ BORÇ STOKU	KAMU KES. BORÇ. GER./ GSYH	FAİZ ORANI (DEVLET TAHVİLLERİ)
	Milyon $	Milyon TL	%	Bin TL	Bin TL	Bin TL	Bin TL	Milyon TL	Milyon TL	%	%
2000	34.350	3.772.411	54,9	46.705.028	33.440.143	26.503.698	7.174.977	36.421	27.347	8,9	38
2001	30.334	5.328.876	54,4	80.579.065	51.542.970	39.735.928	12.026.131	122.157	56.022	12,1	96,2
2002	38.059	7.702.082	45,0	115.682.350	75.592.324	59.631.868	11.780.633	149.870	93.242	9,7	63,8
2003	44.953	10.844.508	25,3	140.454.842	100.250.427	84.316.169	18.404.748	194.387	88.847	7,1	52,91
2004	53.754	13.465.237	8,6	141.020.860	110.720.859	90.076.861	26.188.489	224.483	92.489	3,5	24,95
2005	69.994	19.612.019	8,2	146.097.573	137.980.944	106.926.227	37.562.903	244.782	87.157	-0,1	17,38
2006	92.336	26.815.151	9,6	178.126.033	173.483.430	137.480.292	41.320.106	251.470	94.032	-1,8	15,47
2007	110.992	27.943.811	8,8	204.067.683	190.359.773	152.835.111	35.044.981	255.310	78.552	0,1	19,20
2008	116.916	32.724.754	10,04	227.030.562	209.598.472	168.108.960	33.229.215	274.827	106.002	1,5	17,99
2009	112.225	38.340.278	6,3	268.219.185	215.458.341	172.440.423	440.050	330.005	112.044	4,8	13,59

*Merkez Bankası Resmi Rezerv Varlıkları Merkez Bankasının altın ve döviz varlıklarından oluşmaktadır.

2000-2009 yılları arasındaki ekonomik göstergeler yukarıda verilmiştir.2000-2001 yıllarında yaşanan para krizi TÜFE oranlarına olumsuz yansımıştır. Yeni program sonrası enflasyon oranlarında düşüş gözlemlenmiştir.2003 yılında bir önceki yıl gerçekleşen enflasyon oranının %55'i oranında bir oran yakalanmış ve TÜFE %25,3 olmuştur. 2004 yılında gerçekleşen tüfe oranı ise Türkiye'nin uzun yıllar çabaladığı tek haneli rakama düşmüştür. Uygulanan para politikası aracının olumlu yansımaları kendisini göstermiş ve TÜFE %8,6 oranına inmiştir. 2008 yılına kadar tek haneli rakamlarda seyreden oran 2008 küresel kriz nedeniyle %10,04 olarak gerçekleşmiştir. Fakat Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ivedilikle konuya müdahale etmesi sonucu yeniden TÜFE %6,3 oranlarına inmiştir. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı sonrası ekonomik verilerde olumlu yansımalar gözlemlenmiştir. Enflasyon oranları ile aynı şekilde tahvil faiz oranları da 2004 yılına kadar yüksek oranlarda gerçekleşmiş ve 2004 yılı itibari ile ciddi anlamda düşüş gözlemlenmiştir. Enflasyon oranlarındaki gibi %52,91 oranında gerçekleşen tahvil oranı 2004 yılında

[169]Müzeyyen Özlem Çetin, '' Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Para Politikası Uygulamalarının Gelişimi'', ***Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi***, 2016,Cilt: 8, Sayı: 14, s. 83.

[170]Bütçe Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ekonomik Göstergeler (1950-2019), http://www.bumko.gov.tr/TR,7045/ekonomik-gostergeler-1950-2019.html (Erişim Tarihi: 18.09.2018), TCMB Resmi Sitesi, https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/dashboard/1397 (Erişim Tarihi: 14.05.2019).

%24,95 oranında gerçekleşmiş ve 2007 yılına kadar düşüş gözlemlenmiştir. 2007 yılında bir önceki yıla göre %4'lük bir artış %19,20 oranında gerçekleşsede sonraki takip eden yıllarda düşüş devam etmiştir. Programda kamu borçlanma gereğinin azaltılması gerektiği vurgulanmış özellikle 2004 yılı sonrası gerçekleşen oranlar bu konuda hassas davranıldığını göstermektedir. Bir diğer önemli husus olan vergi gelirlerinin arttırılmasına yönelik yapılan reformların ciddiyetle uygulandığını gösteren vergi gelirlerindeki artıştır. 2008-2009 yıllarındaki vergi gelirleri 2000-2001 yılındaki gelirin 6 katıdır.Programın verilere yansımasını incelediğimizde kullanılan para politikası araçları mevcut durumu iyileştirici araçlar tercih edilmiş ve kararlılıkla uygulanmıştır.[171]TCMB enflasyon hedeflemesi rejimini başarı ile uygulamıştır. 2008 yılının dördüncü çeyreğinden itibaren giderek etkisini arttıran küresel kriz 2009 yılında da devam eden süreç içerisinde uygulanan para politikası test edilmiştir. Öyle ki TCMB yaşanan kriz sürecinde ivedilikle hareket etmiştir. Aktif bir para politikası izleyen TCMB yaşanan kriz sürecinde iktisadi faaliyet üzerinde olşabilecek olumsuzlukları en aza indirmeye gayret göstermiştir. Bu sebeple 2008 yılının son çeyreğinden itibaren parasal genişleme başlatılmıştır. Bu süreçte, T.C. Merkez Bankası enflasyon hedeflemesini uygulayan diğer ülke merkez bankaları içerisinde en erken faiz indirimlerine başlayan kurumlardan biri olmuştur.[172]

Türkiye'de 2002 yılına kadar IMF desteği ile yürütülen programlar ekonomik göstergelere olumlu yansımaları olmamıştır. İstenilen sonuçlar alınamamış hatta programların uygulandığı dönemde döviz sıkıntısı ve yüksek enflasyon oranları ekonomiyi krize süreklemiştir. 2002 yılı öncesi uygulamaya alınan istikrar programlarında sağlanamayan enflasyon oranlarının aksine GEGP ile başlayan süreçte oranlarda olumlu gelişmeler yaşanmıştır. 2002-2008 yılları arasında uygulanan program ile iç ve dış piyasalarda yaşanan olumsuzluklara rağmen enflasyon oranları tek haneli seviyelerde gerçekleşmiştir.

Tablo-10 Gerçekleşen Ortalama Enflasyon ve Enflasyon Değişkenliği (1990-2008)[173]

[171] Duygu Güneş İnal, Türkiye'de Para Politikası ve Faiz Kararlarının Uzun Dönemli Faizler Üzerindeki Etkisi, T.C.M.B Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Ankara 2006 s. 10 (Yayımlanmış Uzmanlık Tezi)

[172]TCMB,''Enflasyon ve Fiyat İstikrarı'', http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/06084069-3751-44a3-ba98-fc5a65b908ba/Enflasyon_FiyatIstikrari.pdf?MOD=AJPERES&CVID=, s. 23 (Erişim Tarihi: 08.05.2018)

[173]T.C.M.B ''Enflasyon Verileri 2003=100'', https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/Tuketici+Fiyatlari,Bütçe Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ekonomik Göstergeler (1950-2019), http://www.bumko.gov.tr/TR,7045/ekonomik-gostergeler-1950-2019.html (Erişim Tarihi: 05.05.2019).

(%100)	ORTALAMA (AY)	DEĞİŞKENLİK (AY)	ORTALAMA (YIL)	DEĞİŞKENLİK (YIL)
1990-2002	4,7	2,6	71,1	21,3
2002-2006*	1,3	1,1	16,3	10
2006-2008*	0,2	2,4	9.4	0,76
ORTALAMA**	0,75	1,65	12,85	5,38

** Ortalama: 2002-2006 ve 2006-2008 verilerinin ortalaması olarak verilmiştir.

Yukarıdaki tablo da IMF destekli programların etkili olduğu dönemde özellikle 1990 yılı itibari ile etkili olarak uygulanmaya başlanılan para politikası yöntemlerinin enflasyon verilerinin yıllık, aylık ortalamaları ve değişkenlik yüzdeleri hesaplanmıştır. Fiyat istikrarını sağlamada seçilen para politikası yöntemlerinin verilere yansıması 2002 yılı sonrasında olumlu gerçekleşmiştir. Türkiye'de 2002 yılı itibari ile uygulanmaya geçilen enflasyon hedeflemesi ilk dönemde örtük olarak uygulanmış ve ortalama enflasyon bu dönemde %16,3 olarak gerçekleşmiştir. Uygulama öncesi döneme baktığımızda %71,1 olarak gerçekleşmiş ve 2002 sonrası seçilen yöntemle gerçekleşen rakam arasında %55 oranında bir fark gözlemlenmiştir. Gerekli şartların oluşması sonucunda 2006 yılı itibari ile açık enflasyon hedeflemesine geçilmiş ve IMF destekli programların uygulandığı süreçte yıllık ortalama da seçilen yöntemin başarılı gidişatı devam etmiştir. 2006-2008 yılları arasında yıllık ortalama enflasyonun % 9,4'e düştüğü gözlemlenmiştir. Enflasyon değişikliği ne kadar yüksek gerçekleşirse enflasyon ile ilgili beklentiler de olumsuz doğru orantılı artış göstermektedir. Bu nedenle özellikle bu değişkenlik oranında 2002 ve 2006 sonrasında düşüşlerin gözlemlenmesi seçilen yöntemin olumlu ve istikrarlı ilerlediğini göstermiştir.

GEGP uygulamasında, EMP'nin olumsuz sonucundan ders alınarak, öncelikli olarak yapısal ve kurumsal reformların yasal düzenlemesi ele alınmış, enflasyondaartışın durdurulması için gerekli para ve maliye politikalarının uygulamasında ikinci sıraya konulmuştur. 2001–2002 yılları yapısal düzenlemelerle geçirilmiş, sürdürülebilir borç yönetiminin ve ekonomik istikrarın üç yıl içinde uygulanacak kararlı para, maliye ve gelirler politikası ile sağlanması ve GEGP'nın üçüncü yılında, 2004'de, enflasyonun tek haneli düzeye indirilmesi hedeflenmiştir. Uygulama stratejik açısında GEGP daha tutarlı ve güçlendirilmiştir. Nitekim 2002'den itibaren ekonomi, hızla toparlanma sürecine girmiş ve temel makro değişkenlerde olumlu yansımalar gözlemlenmiştir. 2004 yılında enflasyon hedeflenen oranında altına, tek haneli düzeye indirilebilmiştir.

GEGP'nın temelinde ülke ekonomisinin krizden çıkması için önceliği KKBG'nin aşağı indirilmesine ve mevcut borçlanma sistemine bir son verilmesine karar verilmiştir. Bunun için öncelik sıkı bir mali disiplin ve faiz dışı fazla sağlamak, KKBG'yi azaltmak ve finansal piyasalara işlerliğin kazandırılmasıdır. Programda reel kesimin canlandırılması ile ilgili politikalar diğer önceliklerden sonra üçüncü olarak ele alınmıştır. Nitekim krizden çıkış, enflasyonun kontrolünün sağlanması, sürdürülebilir büyüme dinamiği, istihdam artışı, yönetilebilir cari açık pozisyonun sağlanması ile gerçekleşebilmiştir.

Türkiye ekonomisinin yetkilileri 2002 yılı itibariyle uygulanmaya başlanılan programı sadakatle devam ettirmişlerdir. Programın devamı niteliğinde 2005 yılında yapılan stand-by anlaşması 2008 yılında son bulmuştur. Böylece Türkiye ekonomisi, 1998-2008 yılları arasında aralıksız IMF destekli programlar ile yön almıştır. Yapısal reform olarak nitelendirilen düzenlemelerin büyük çoğunluğu Dünya Bankası patentli uygulamalardır.[174]

Türkiye'nin IMF ile Yerleşik Temsilciliği program ilişkisi 2008 yılı itibari ile sona ermiştir. 2008 yılı itibari ile Türkiye IMF ile üyelik ilişkileri kapsamında faaliyetleri devam etmektedir. Türkiye ekonomisinde istikrarın sağlanması ve sürekli hale getirilmesi için uygulanan politikalar, alınan tedbirler aynı zamanda yapılan reformlar sonucunda Türkiye IMF ile 2008 sonrası yeni bir anlaşma yapmamıştır. Merkez Bankası'nın daha bağımsız yapıya kavuşması sonucu Türkiye ekonomisi güçlü bir yapıya kavuşmuş ve IMF anlaşması sonrasında da para politikasına yön verebilecek duruşa sahip olmuştur. Küresel krizin ekonomik etkilerinin ciddi olarak hissedildiği 2009-2010 yıllarında ödemeler dengesinde ve fiyatlar genel düzeyinde sorun yaşanmaması aynı zamanda IMF anlaşaması olmadan atlatılması bundan sonraki süreçte IMF olmadan devam edileceği düşüncelerini güçlendirmiştir.[175]

[174] Korkut Boratav, ***Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009***, 18. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2013, s. 197.
[175] Erdal Tanas Karagöl, Ahmet Semih Bingöl, ''Türkiye IMF İlişkilerinde Yeni Dönem'', ***Seta Analiz Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı,*** 2013,s. 29

Tablo-11 Ekonomik Göstergeler (2010-2018)[176]

	Net Uluslararası Rezerv	Emisyon Hacmi	TÜFE 12 AY Ort.	Kons. Bütçe Gid.	Kons. Bütçe Gelir.	Vergi Gelir.	Faiz Dışı Denge	İç Borç Stoku	Dış Borç Stoku	Kamu Kesimi Borç./ GSYH
	Milyon $	**Milyon TL**	**%**	**Bin TL**	**Bin TL**	**Bin TL**	**Bin TL**	**Milyon TL**	**Milyon TL**	**Milyon TL**
2010	85.967	48.937.560	8,6	294.358.724	254.277.435	210.560.338	8.217.473	352.841	121.305	2,2
2011	88.340	55.103.174	6,5	314.606.792	296.823.602	253.890.179	24.448.368	368.778	150.291	0,1
2012	119.167	61.349.451	8,9	361.886.686	332.474.895	278.780.848	19.004.256	386.542	146.359	0,9
2013	141.694	75.974.383	7,5	408.224.560	389.681.985	326.169.164	31.443.475	403.007	183.185	0,4
2014	127.308	86.453.035	8,9	448.752.337	425..382.787	352.514.457	26.543.767	414.649	197.868	0,5
2015	110.533	103.042.636	7,7	506.305.093	482.779.900	407.818.455	29.479.046	440.124	238.121	0,0
2016	106.111	122.959.913	7,8	584.0.71.431	554.139.502	459.001.741	20.314.608	468.644	291.306	1,1
2017	107.730	131.457.662	11,1	678.269.193	630.489.857	536.617.206	8.932.467	535.448	341.045	1,8
2018	93.028	132.261.772	16.22	830.449.500	757.834.311	621.310.598	1.346.003	586.142	480.971	2.7

*Merkez Bankası Resmi Rezerv Varlıkları Merkez Bankasının altın ve döviz varlıklarından oluşmaktadır.

[176] Bütçe Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ekonomik Göstergeler (1950-2019), http://www.bumko.gov.tr/TR,7045/ekonomik-gostergeler-1950-2019.html (Erişim Tarihi: 18.09.2018), TCMB Resmi Sitesi, https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/dashboard/1397 (Erişim Tarihi: 14.05.2019).

Yaşanan 2008 krizi sonrası Merkez Bankası tarafından alınan önlemler neticesinde yukarıdaki ekonomik göstergeler ortaya çıkmıştır. Derinleşerek artan krizin etkilerine rağmen 2010 yılının enflasyon ortalaması %8,6 olurken, 2011 yılında uygulanan krizden çıkış stratejisi ile enflasyon oranı % 6,5 olmuştur. 2012 yılında bu oran %8,9 oranında yükselmiştir. Merkez Bankası enflasyon hedeflemesi uygulamasına devam etmiş, fiyat ve finansal istikrarın devamlılığı için yeni politika araçları geliştirirek müdahalelere devam etmiştir. 2010-2013 yılları arasında %10 altında kalan enflasyon oranında inişler ve çıkışlar olsa da mevcut durum içerisinde değerlendirildiğinde elde edilen oranlar diğer kriz dönemlerine göre başarılı bulunmaktadır. Özellikle FED'in 2013 yılı sonrası faiz oranlarında artış kararı alması Türkiye'de sermaye çıkışlarına neden olmuş ve bu durum ekonomik verilere yansımıştır. Çünkü son ekonomik programın temellendirmesinde IMF'in tespiti; Türkiye'nin sermaye sıkıntısı olduğu ve faiz oranı aracı ile sermaye girişine endeksli bir politika uygulanmasını gerektiğidir. Fakat FED'in bu kararı sonrası ekonomik konjonktörde farklı etki yaratmıştır. TCMB oluşan durum karşısında fiyat istikrarını ve finansal istikrarı sağlayabilmek adına yeni araçlar geliştirmiş ve tedbirler almıştır. Belli bir bant aralığında dalgalanma gösteren TÜFE oranı 2013 sonrası %9'lara yaklaşmış, yapılan müdahaleler ve yeni politika araçları ile bu durum 2015 yılı için ortalama %7,7 seviyelerine indirilmiştir.Her geçen yıl artış gösteren uluslararası rezervler 2015 yılında (uzun yıllar sonra) 128.052 milyon dolara gerilemiştir. Fakat kriz ortamına rağmen artan vergi gelirleri yapılan teşvik programlarının başarıya ulaştığını göstermektedir. 2015 yılı ve sonrasında vergi gelirlerinde düzenli bir şekilde artış gözlemlenmiştir. IMF'in gözetimlerinde sık sık hatırlattığı en önemli unsur olan kamu kesimi borçlanma gereği oranında 2015 yılına kadar her geçen yıl düşüş gözlemlenmiştir.Fakat 2015 sonrası kamu kesimi borçlanma gereği oranında artış meydana gelmiştir. 2015 yılı sonrası sadece kamu borçlanma gereği oranın artışının yanında TÜFE oranlarında diğer ekonomik verilerde de bozulmalar meydana gelmiştir. Konsolide bütçe giderleri giderek artmış 2018 yılında 830 milyon TL'ye ulaşmıştır. Uluslararası rezervler her geçen yıl azalmış 2018 yılında 93.028 milyon dolara gerilemiştir. Faiz dışı dengede özellikle 2016 sonrasında çok büyük oranda düşüş gözlemlenmiştir. Bunun en temel sebebi faiz giderlerinde meydana gelen artış sebep olmuştur denebilir. Vergi gelirlerinde gözlemlenen artış bütçeye olumlu etkide bulunsada faiz giderlerindeki artış faiz dışı dengeye olumsuz yansımıştır.

2008 itibari ile başlayan IMF'siz dönemde yaşanan küresel kriz tüm dünyadaki Merkez Bankaları gibi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nı da ortaya çıkan konjonktör sonrası alternatif arayışına sürüklemiştir. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyet

Merkez Bankası 2010 yılı itibari ile yeni bir para politikası düzeni oluşturmuş ve uygulamaya almıştır. Merkez Bankası'nın yeni uygulama arayışının temel nedeni 2008 küresel krizinin neden olduğu olumsuzluklar ve gelişmiş ülkelerin uygulamış oldukları politikalar etkili olmuştur. 2010 yılı itibari ile enflasyon hedeflemesinin genel yapısını inceleyerek, finansal istikrarı destekleyici bir amaç olarak kabul etmiştir. Bu amacı sağlamaya yönelik ek politika araçları eklenmiştir. Tasarlanan yeni politika tasarımında, dış denge, kredi genişlemesi ve sermaye akımlarının neden olduğu kırılganlıklara karşı ekonominin güçlü kalması amaçlanmıştır. Bu sayede ekonominin denegeli bir büyüme göstermesi ve dış finansman kaynağının daha sağlıklı bir hale getirilmesi hedeflenmiştir. Yeni uygulamaya alınan politika çerçevesince kullanılan temel araçlar; faiz koridoru (haftalık repo faizi ve likidite yönetimi), zorunlu karşılıklardır. Bu araçlar ile fiyat istikrarı ve finansal istikrarın üzerinde olumlu gelişmeler yaşanması beklenmiştir. Seçilen araçlar ile nihai amaçlar arasında krediler ve döviz kuru kanalı köprü görevi görmektedir. Merkez Bankası bu kararı alırken orta vadeli enflasyon görünümünün hedefle uyumlu olarak ilerlemesine önem vermektedir. Enflasyon talep ve maliyet kanalları üzerinden kontrol edilmektedir. Bu kapsamda krediler ve döviz kuru önem arz etmektedir. Çünkü kredi oranının 2011 sonunda %50'lere ulaşmış olması, kredinin tüketim ve yatırımların finansmanında önemli olduğunu göstermiştir. Kredi kanalı para politikası açısından çıktı açığını ve dolaylı yönden orta vadeli enflasyon dinamiklerini etkileyen önemli bir etmendir. Döviz kuru ise, daha çok maliyeti etkileyen bir unsur olmanın yanı sıra diğer unsurlara nazaran hemen etkisini yansıtmaktadır. Bu durumun nedeni ise; Türkiye'de üretimde ithal nihai ara girdi malları yoğun olarak kullanılmaktadır. Kısaca belirtmek gerekirse, kredi ve döviz kuru kanalları enflasyonu talep ve maliyet açısından etkilemektedir.[177]

Sonuç olarak son yapılan IMF programı kapsamında daha bağımsız olan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, para politikası ve araçlarını gelişen duruma uygun belirlemektedir. Bu sayede günümüz ekonomilerinde oluşan ya da oluşabilecek her türlü riske karşı dolaylı para politikası araçlarını kullanabilmekte ve para politikasını daha etkin bir şekilde yürütebilmektedir.

[177] Hakan Kara, ''Küresel Kriz Sonrası Para Politikası'', ***Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Çalışma Tebliği*** No: 12/17, Haziran 2012, s. 12.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı'nın etkisi ve sonrasında ortaya çıkan tüm Dünya'yı etkisi altına alan ekonomik bunalım sonucu gerçekleşen ödemeler dengesi problemleri, dış ticaret daralmaları, uluslararası sistemde yaşanan dengesizlikler yeni bir uluslararası para sisteminin oluşmasına sebep olmuştur. Bu sebeple 1944 yılında 44 ülkenin temsilcilerinin katılımı ile ABD'nin BrettonWoods kentinde yeni bir ulusal para sisteminin temelleri atılmış ve neticesinde sözleşmenin ana hatlarının belirlenmesi ile 27 Aralık 1945'te IMF ile birlikte Dünya Bankası kurulmuştur.

IMF, 1944 yılında temelleri atılmış bir kuruluş olmasına rağmen aktif olarak 1947 yılında çalışmaya başlamıştır. Türkiye IMF'in kuruluşunun ardından üye olması ve ödemeler dengesi problemleri yaşadığı dönemlerde IMF'in desteğini alması IMF Türkiye ilişkilerinin çok eskiye dayandığının kanıtıdır. Türkiye'nin sıkıntılı olduğu dönemlerde IMF'den destek görmesi olumlu bir unsur olmak ile birlikte aynı zamanda Türkiye'nin yakın geçmişi incelendiğinde en büyük sorunun ekonomi politikalarında yaşanan istikrarsızlık olduğunu göstermektedir. Her ülke ekonomisinde yaşanan sorunlar belirlenirken, ülkenin ve sorunların temeli dikkate alınarak farklı öncelikler belirlenip farklı araçlar kullanılmaktadır. Özellikle üyelik tarihinden sonra sık sık yaşanan ödemeler dengesi problemleri Türkiye'yi IMF ile stand-by düzenlemesi yapmak zorunda bırakmıştır. Türkiye IMF ile ilk stand–by anlaşmasını 1961 yılının Ocak ayında imzalamıştır. İlk stand–by anlaşmasının ardından Türkiye ve IMF arasında birçok kez niyet mektupları gelip gitmiş olsa da yapılan stand–by anlaşmaları fazla ömürlü olmamış ve hemen hemen her yıl yeni bir anlaşma yapılmıştır. Türkiye ekonomisinin istikrarlı bir program arayışının temelinde, yüksek enflasyon, TL'nin aşırı değerlenmesi, yaşanan ödemeler dengesi problemleri ve döviz sıkıntısı yer almaktadır. Belirlenen istikrar programlarının hedefi var olan sorunlara çözüm olması ve istikrarlı bir ekonomik büyümeyi gerçekleştirmesidir.

Türkiye ekonomisi yaşadığı istikrar arayışlarının neticesinde IMF ile yaptığı stand–by anlaşmalarının içeriği ekonomik dengelerin yeniden kurulmasını sağlayacak kararlardır. Özellikle 24 Ocak Kararları piyasa ekonomisi temelleri üzerine inşa edilmesini gerektiren ve sebest piyasa ekonomisi sisteminin işlemesi ile sonuç elde edilebilecek politikaların temelini oluşturmuştur. Program antienflasyonist politikaları, ihracatı arttırmaya yönelik uygulamaları ve dış piyasaya açılımı gerçekleştirecek unsurları ele almıştır . Bu nedenle Türkiye ekonomi anlayışı için değişimin 1980 yılı itibari ile başladığını söylemek mümkündür.

IMF ile yapılan istikrar programlarındaki para politikası ciddi anlamda 1980 yılı itibari ile uygulamaya alınmıştır. 24 Ocak Kararları ile sıkı para politikası uygulanmaya başlamış ve enflasyon artışı engellenmeye çalışılmıştır. Ekonomide kökten yapısal değişim anlamına gelen bu kararlar faiz ve döviz kurunun serbestleşerek yükselişine el vermiştir. Faiz hadleri yükseltilerek banka mevduatlarında artış yaşanması beklenmiştir. Uygulanan döviz kuru rejimi serbest döviz kuru anlayışına yaklaştırılmıştır. Program kapsamında alınan tedbirler 1980'li yılların sonuna kadar etkili olmuş fakat 1991 yılında yaşanan Körfez Savaşı sebebiyle ekonomik göstergelerde yeniden bozulmalar baş göstermiştir. Mevcut olan durumunun daha da sürdürülemez bir hal alması sonucunda para poltikası uygulamaları açısından önemli olan gelişme 1990'lı yıllar itibari ile yaşanmıştır. Çünkü Merkez Bankası ilk kez 1990 yılı itibari ile seçilen para programını kamuoyuna ilan etmiştir. Bu süreçte finansal piyasalarda baş gösteren baskılar sonucu yeni bir IMF destekli istikrar programına geçilmek zorunda kalınmıştır. 1994 yılında 5 Nisan Kararları olarak anılan istikrar programı açıklanmıştır. Program dahilindemali piyasalarda bir çok yeni kararları alınmıştır. İlk olarak Merkez Bankası'nın Hazine ve kamu kuruluşları arasındaki kredi ilişkisine yeni düzenleme getirilmiştir. Böylece Hazine'nin Merkez Bankası'ndan kullandığı kredilere kısıtlama getirilmiştir. Merkez Bankası'nın parasal kontrolünü arttırabilmek ve kaybolan istikrarı yeniden sağlayabilmek adına tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler kısa bir süre enflasyon oranlarını da olumlu etkilemiştir. Fakat 1997 yılının sonuna doğru gerçekleşen sürdürülemez yüksek enflasyon oranları IMF ile yeni bir anlaşmanın yolunu açmıştır. 1999 yılı itibari ile uygulamaya alınan Enflasyon ile Mücadele Programı parasal ve mali alanlarda yapılan reformlar ile desteklenmiştir. Bu programın öncelikli hedefi enflasyonun kontrol altına alınması ve piyasalarda güvenli ortamın sağlanmasıdır. Döviz kuru için belli bir sepet kuru oluşturulmuş böylece kur belli bir çıpaya dayandırılmıştır. Fakat Rusya'da yaşanan kriz, ülkeden sıcak paranın çıkışını hızlandırmış ve uygulanan para politikasının sürdürülemez hale gelmesine neden olmuştur.Aynı zamanda yaşanan olumsuzluklar neticesinde Türkiye ekonomisi istikrar programı uyguladığı dönemde kriz ortamına sürüklenmiştir. Döviz kurunda yaşanan sıkıntı neticesinde 2001 yılı itibari ile kur dalgalanmaya bırakılmıştır. Ülke ekonomi tarihinin en ağır para krizini IMF destekli programı uyguladığı dönemde yaşamıştır.

2002 yılı öncesine kadar IMF ile yapılan istikrar programları yurtiçinde ve yurt dışında gelişen olumsuzluklar nedeni ile başarıya ulaşamamıştır. Yüksek enflasyon oranlarına çözüm olabilmesi ve fiyat istikrarını sağlayabilmek amacı ile uygulanan program kriz ile sonuçlanmıştır. Bunun neticesinde mevcut durumdan kurtuluşu

sağlayacak olan yeni program hazırlanmış ve IMF'in onayına sunulmuştur. Bu programın öncelikli hedefi; enflasyonu tek haneli rakamlara indirmek ve yapısal reformların gerçekleşmesini sağlamaktır. Merkez Bankası'nın bağımsızlığını sağlayan kanunlar yürürlüğe konmuştur. 2001 yılı itibari ile kurun dalgalanmaya bırakıldığı ilan edilmiş, arz ve talep doğrultusunda karşılığını bulması hedeflenmiştir. Sıkı maliye ve para politikası uygulanmış böylece iç talep kontrol altına alınarak enflasyonda düşüş sağlanmıştır.

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı kapsamında uygulamaya alınan para politikasının amacı yüksek enflasyon oranlarını tek haneli rakamlara indirerek fiyat istikrarını sağlamaktır. Gelişmiş diğer ülkelerin 1990'lı yıllarda uygulamaya başladığı modern fiyat istikrarını sağlama yöntemi olan enflasyon hedeflemesi uygulanmaya başlanmıştır. Merkez Bankası'nın ve piyasaların uygun hale getirilmesi amacı ile ilk dönem de (2002-2005) ''örtük enflasyon hedeflemesi'' para politikası stratejisi seçilmiştir. Örtük enflasyon hedeflemesinin yanında ek bir çapa özelliği olarak para tabanı seçilmiştir. Böylece Merkez Bankası, tutarlı enflasyon ve büyüme hedeflerinin yanı sıra gelecek dönem enflasyon oranlarınıda öngören bir politika izlemiştir. Program uygulandığı ilk yıl itibari ile piyasalarda yaşanan olumlu gelişmeler sonucunda, belirlenen hedeflere ulaşmıştır. Dalgalı kur rejiminin kararlılıkla uygulanması para piyasaları tarafından da olumlu karşılanmış ve enflasyonun düşüşünde etkili olmuştur. Uygulanan programın kısa sürede olumlu sonuçlar vermesinin en önemli özelliği hedefle tutarlı bir para ve maliye politikasını içermesidir.

Program uygulanmaya başladıktan kısa süre sonra seçilen para politikasına karşı güven oluşması sonucunda ulusal paraya dönüş başlamıştır. Böylece Merkez Bankası'nın para politikası üzerindeki kontrolü artmıştır. Kamuoyununda enflasyon hedeflemesi kavramına alışması ve Merkez Bankası'nın gerekli alt yapılarının oluşturulması sonrasında 2006 yılı itibari ile açık enflasyon hedeflemesine geçilmiştir. T.C Merkez Bankası'da artık modern ekonomilerdeki gibi para politikaları uygulamaya başlamış ve fiyat istikrarını sağlamada görevlendirilmiştir. Oluşan istikrar ortamının göstergesi olarak faiz oranlarındaki düşüş devam etmiştir.

2002-2008 yılları arasında uygulanan IMF destekli programın istenilen sonuca ulaşmada ki en önemli özelliği maliye ve para politikasının uyumlu bir şekilde sürdürülmesidir. Piyasalarda yeniden güven ve istikrar ortamının oluşmasını sağlamıştır.

Bu çalışmada özellikle Türkiye'nin IMF ile 1980 sonrası gerçekleştirdiği stand–by anlaşmaları çerçevesince uygulamaya başladığı para programları ele alınmıştır. Çalışmamızda özellikle iki ayrı dönem olarak belirlenen süreçte Türkiye'de Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile uygulanmaya başlanılan para politikası ile başlayan reformların enflasyonüzerindeki etkisi ele alınmıştır.

Çalışmanın, 1980 yılı itibari Türkiye'de IMF destekli uygulanan istikrar programlarının para politikaları ve fiyat istikrarını sağlamaya yönelik seçimler üzerinde etkisi ve uygulama sonuçları hakkında fikir vermesi beklenmektedir.

Çalışmada özellikle 1980 yılı itibari ile incelenen dönemlerde IMF destekli programlarda yer alan para politikalarının seçilen yöntemleri etkilemekten ziyade; yapısal olarak bir çok yenilikler sağlaması, siyasi istikrarsızlıklar sonucu bozulan ekonomik dengeleri yeniden sağlamak üzere olması ve fiyat istikrarını sağlamaya yönelik olarak uygulandığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda Merkez Bankası'nda gözlemlenen değişim hakkında bilgi verilmiştir. Son programda fiyat istikrarını sağlamaya yönelik seçilen enflasyon hedeflemesi yöntemi sonucu gerçekleşen enflasyon oranları üzerindeki olumlu yansımalar gözlemlenmiştir.

Çalışmada elde ettiğimiz bulgular; Türkiye ekonomisinde 1980 yılı itibari ile başlayan dışa dönük sanayileşme ve ekonomide liberalleşmeyi sağlayan ekonomi politikaları son IMF destekli programa kadar devam etmiştir. Sonuç olarak liberalleşme kapsamında para politikalarına dair gelişmelere baktığımız zaman; Türkiye'de 1990 itibari ile Merkez Bankası'nın bağımsız olması gerektiği gündeme gelmiş ve bu konu ile ilgili GEGP kapsamında çıkarılan 4651 sayılı kanun son nokta olmuştur.İncelediğimiz dönemlerden özellikle 1994, 2000 ve 2001 yıllarında IMF destekli programlar uygulamada iken ekonomi krize sürüklenmiştir. Özellikle 2001 yılında yaşanan krizin sebebi döviz kurunun para sepeti gibi sabit bir pariteye bağlanması olduğu anlaşılmıştır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın daha bağımsız bir yapıya kavuşmasının ve 2001 yılı itibari ile serbest kur anlayışının benimsenmesinin sonrası fiyat istikrarı üzerine olumlu etkileri olmuştur. Serbest kur anlayışının ani şoklar ile ortaya çıkabilecek dalgalanmaların para krizine dönüşmesine engelleyebildiği ve enflasyon oranlarına olumlu yansıdığı gözlemlenmiştir.Son uygulanan istikrar programı öncesi uygulamaların fiyat istikrarını sağlamada seçilen para politikaları yöntemlerinin başarıya ulaşamamasının nedeni yurtiçinde yaşanan siyasi istikrarsızlık ve yurt dışında gerçekleşen olumsuzluklar olmuştur. Aynı zamanda uygulamada karar verilenpara ve maliye

politikalarıyetkililerce uyumlu bir şekilde uygulanamamıştır. Türkiye'de 1980 yılı sonrası uygulanan para politikalarında fiyat istikrarını sağlamada parasal büyüklük hedeflemesi ve döviz kuru hedeflemesi yöntemi seçilmiştir. İncelenen dönemlerde gözlenen enflasyon oranları bu uygulamaların fiyat istikarını sağlamada başarılı olmadığını kanıtlamaktadır. Özellikle başarısızlıkla sonuçlanmış bir uygulama sonrası yeniden IMF destekli programla yeni bir döneme başlamak ve olumlu gelişmelerin yaşanması dikkat çekicidir.

Özetle söylemek gerekirse uzun yıllar önlenemeyen yüksek enflasyonsorunu son IMF programının ve Merkez Bankası'nın başarısı ile tek haneli rakamlara indirilmiştir. Merkez Bankası bağımsız bir yapıya kavuşmanın sonucunda daha modern para politikaları seçebilmiştir. Dolayısıyla 2008 sonrası IMF'siz dönemde mevcut küresel krizin yaşandığı dönemde seçtiği para politikası ve geliştirdiği araçlar ile duruma ivedilikle müdahale edebilmiştir. Fiyat istikrarını sağlamanın yanına 2010 sonrası finansal istikrarı sağlama amacını gerçekleştirebilmek için para politikasına eklediği faiz koridoru, likidite yöntemi rezerv opsiyon mekanizması gibi araçları kullanmaya başlamıştır. Yeni araçları küresel veya ulusal oluşabilecek herhangi olası şoklara karşı müdahale yöntemi olarak geliştirmiştir.

2015 yılı itibari ile değişen küresel ekonomik eğilimler Türkiye'nin ekonomik verilerine olumsuz yansımıştır. Bu nedenle 2015 yılı itibari ile uygulanan politikaları ve fiyat istikrarını ayrı bir çalışmada ayrıntılı incelemek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AKŞİN Sina, ***Çağdaş Türkiye 1908-1980***, 8. Basım, Cem Yayınevi, İstanbul, 2005.

AKŞİN Sina, ***Bugünkü Türkiye 1980-2003***, 8. Basım, Cem Yayınevi, İstanbul, 2008.

ALPAGA Hasan, ***IMF Türkiye İlişkileri***, Ötüken Neşriyat Yayınevi, İstanbul, 2002.

BAYRAKTAR Yüksel ve ÖZTÜRK Nazım, ***IMF' in Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri***, Palme Yayıncılık, Ankara, 2010.

Bağımsız Sosyal Bilimciler,***IMF Gözetiminde On Uzun Yıl 1998–2008 Farklı Hükümetler Tek Siyaset***, 2. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul 2012

BAKIR Caner, ***Merkezdeki Banka: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ve Uluslar arası Bir Karşılaştırma***, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul 2007.

BİNAY Şükrü, ***Tarihsel Süreçte Uluslararası Para Fonu (IMF),*** TCMB Yayınları, Ankara, 2004.

BORATAV Korkut, ***Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009***, 18. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2013.

BÜYÜKCAN Tufan, ***IMF Destekli Yapısal Uyum Programları İle İlişkili Olarak Türkiye' de Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler (1999–2004)***, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2007.

ÇELEBİ Kemal, ***Türkiye'deki Ekonomik İstikrarsızlığın Dışsal-Yapısal Nedenleri ve İstikrar Politikaları***, Emek Matbaacılık, Manisa, 1998.

DİNÇEL Günay, ***75 Yılda Paranın Serüveni***, Türkiye İş Bankası-Tarih Vakfı Yayınevi, İstanbul, 1998.

DEMİRCAN SİVEREKLİ Esra ve ENER Meliha, ***Küreselleşen Dünyada IMF Politikaları ve Türkiye***, Roma Yayınları, Ankara, 2004.

DEMİRCİ Rıza ve KUTLU M, Sezai, ***Stand–By Anlaşmaları Açısından Türkiye–IMF İlişkileri***, No:3, Vergi Denetmenleri Derneği Yayınları 2001

DİNLER Zeynel, ERDEM Ekrem ve KARLUK Rıdvan, ***Türkiye Ekonomisi***, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2010

Dünya Arşiv Dokümantasyon Servisi, ***Dünyanın Tanıklığında Türkiye Ekonomisi 1980-2010 Dönüşümün 30 Yılı***, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2010.

EĞİLMEZ Mahfi, ***IMF Dünya Bankası ve Türkiye***, No: 2, Finans Dünyası Yayınları, İstanbul, 1996.

EĞİLMEZ Mahfi, ***Küresel Finans Krizi***, 5. Baskı, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009.

EĞİLMEZ Mahfi ve KUMCU Ercan, ***Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması***, 18. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016.

EREN Aslan, ***Türkiye'nin Ekonomik Yapısı ve Güncel Sorunlar,*** Muğla Üniversitesi Yayını, Muğla, 1999.

KARAGÖL Erdal Tanas ve BİNGÖL Ahmet Semih, "Türkiye IMF İlişkilerinde Yeni Dönem'', ***Seta Analiz Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı***, 2013.

KARAGÜL Mehmet, ***Uluslararası İktisadi Örgütler ve Az Gelişmiş Ülkeler***, 5. Basım Nobel Yayınları, İstanbul, 2007.

KARLUK Rıdvan, ***Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim–Yapısal Değişim***, 3. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.ş, İstanbul, 1995.

KARLUK Rıdvan, ***Uluslararası Ekonomik Mali ve Siyasal Kuruluşlar***, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.

KAYA M. Veysel, ***2008 Küresel Krizi ve Ekonomik Çöküş***, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.

KAZGAN Gülten, ***Tanzimat'tan XXI. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi***, Akdeniz Yayıncılık, İstanbul, 1999.

KAZGAN Haydar, ÖZTÜRK Murat ve KOR Murat, ***Türkiye Cumhuriyet Bankası***, Creative Yayınevi, İstanbul, 2000.

KEPENEK Yakup ve YENTÜRK Nurhan, ***Türkiye Ekonomisi***, 11. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.

KEPENEK Yakup veYENTÜRK Nurhan, ***Türkiye Ekonomisi***, 24. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011.

KESRİYELİ Mehtap, ***1980'li Yıllardan Günümüze Para Politikaları***, TCMB Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1997.

KIRMIZIALTIN Eren, 1***980 Sonrası Türkiye Ekonomisi Türkiye'nin Neoliberal Dönüşümüne IMF ve Dünya Bankası Etkisi***, Maki Basım Yayın, Ankara, 2012.

Müstekil Sanayici ve İşadamları Derneği, ***Türkiye Ekonomisi 2006 İstikrar İçinde Kalkınma Arayışları***, Sayı: 50, Mavi Ofset, İstanbul, 2006.

ÖZATAY Fatih, ***Parasal İktisat Kuramı ve Politika***, 5. Basım, Efil Yayınevi, Ankara, 2018.

PARASIZ İlker, ***Kriz Ekonomisi***, Ezgi Yayınevi, Bursa, 1995.

PARASIZ İlker, ***Para Banka ve Piyasalar***, 7. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000.

SEYİDOĞLU Halil, ***Uluslararası Finans***, 6. Baskı, Güzem Cam Yayınları, İstanbul, 2016.

ŞAHİN Hüseyin,***Türkiye Ekonomisi–Tarihsel Gelişimi–Bugünkü Durumu***, 16. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2016.

TOKGÖZ Erdinç, ***Türkiye' nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914–2007)***, 8.Baskı, İmaj Yayınları, Ankara, 2007.

MAKALELER

ÇETİN Müzeyyen Özlem, "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Para Politikası Uygulamalarının Gelişimi",***Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi***, 2016, Cilt: 8, Sayı:14, s. 83.

DOĞAN Burtan Bahar, AKBAKAY Zeki, "Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi ile Fiyat İstikrarının Sağlanması'', ***Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi***, 2016, Cilt: 6, Sayı: 3, s. 633.

ERDİNÇ ZEYNEP, "Uluslararası Para Fonu-Türkiye İlişkilerinin Gelişimi ve 19. Stand-By Anlaşması, Dumlupınar Üniversitesi", ***Sosyal Bilimler Dergisi***, 2007, Sayı: 18, s. 101.

İÇELLİOĞLU Şarkaya Cansu, "Finansal İstikrar ve Türkiye Merkez CumhuriyetBankası'nın Para Politikası Stratejisi", M***ehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,***2017, Cilt: 9 Sayı: 20, s. 34.

İSTİKLAL Y. Vural, "Türkiye'de Uluslararası Para fonu Destekli İstikrar Programları", ***Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi***, 2000, Cilt: 2, Sayı:1, s. 185.

KARABIYIK İlyas ve UÇAR Metin, ''Türkiye'de 1980 Sonrası Uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi'', ***Akademik İncelemeler Dergisi,***2010, Cilt: 5, Sayı: 2.

KESKİN Nagehan, "Küresel Kriz Sonrası Türkiye'de Yeni Para Politikası Yaklaşımının Benimsenmesinde Sermaye Akımlarının Rolü ve Sermaye Kontrollerine İlişkin Bir Değerlendirme", ***Yönetim Bilimleri Dergisi***, 2018, Cilt: 16 Sayı: 31, s. 167.

OKTAYER Asuman, ''Türkiye'de Bütçe Açığı, Para Arzı ve Enflasyon İlişkisi'', ***Maliye Dergisi***, 2010, Sayı: 158.

ÖZTÜRK Nazım, IMF'in Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri, ***Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi***,2002, Cilt: 57, Sayı: 4, s. 108.

URAL Mert, "Finansal Krizler ve Türkiye", ***Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi***, 2013, Cilt: 18 Sayı: 1, s. 17.

YÖNTEM Tuğçe, "Fiyat İstikrarının Sağlanmasında Beklentilerin Önemi'', ***İnönü Üniversitesi Uluslaarası Sosyal Bilimler Dergisi***, 2013, Cilt: 2 Sayı: 1, s. 115.

TEZLER

ARSLANER Ferhat, Türkiye'de Para Politikası Stratejisi Seçimi ve Döviz Kuru Geçişkenliği, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Konya, 2009 (**Yayımlanmış Doktara Tezi**).

BİLİR Burcu, Finansal Serbestleşmenin Para Politikaları Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006(**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

CEYLAN İbrahim Murat, Fiyat İstikrarını Sağlamaya Yönelik Enflasyon Hedeflemesi Politikaları: Türkiye Örneği, Hacettepe Üniversitesi İktisat Ana Bilim Dalı, Ankara, 2013 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

ÇÖRTLÜK ORCAN, Türkiye-IMF İlişkileri ve İlişkilerin Hesap Bazında İşleyişi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara, 2006 (**Yayımlanmış Uzmanlık Yeterlik Tezi**).

DOĞAN, Zeynep, Globalleşen Dünya Ekonomisinde IMF Politikaları ve Türkiye, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

İNAL GÜNEŞ Duygu, Türkiye'de Para Politikası ve Faiz Kararlarının Uzun Dönemli Faizler Üzerindeki Etkisi, T.C.M.B Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006 (**Yayımlanmış Uzmanlık Tezi**).

TİRYAKİ Özben Alper, 1980-2000 Yılları Arasında Enflasyonla Mücadele ve IMF'in Rolü, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2006 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

RAPORLAR

KARA Hakan, ***Küresel Kriz Sonrası Para Politikası,*** Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Çalışma Tebliği No: 12/17, Haziran 2012.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, ***Bağımsız Sosyal Bilimciler 2007 Yılı Raporu -2007 İlkyazında Dünya ve Türkiye Ekonomisine Bakış***, Kardelen Ofset, Ankara, 2007.

İNTERNET KAYNAKLARI

AKDEMİR Sevim, Yapısal Uyum Programları ve Uygulamaların Değerlendirilmesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, https://www.ejmanager.com/mnstemps/94/94-1395595074.pdf?t=1557820333, (Erişim Tarihi: 08.05.2018).

ALBAT Ömür–Avcı, TELCİ H. Ersin, Ramazan,''IMF-İlişkilerine-Dair-Tarihsel-Bir-Değerlendirme', https://www.halilersinavci.com/single-post/2017/10/07/Türkiye (Erişim Tarihi: 06.06.2018).

ALKINOĞLU Lale, Türkiye'de Uygulanan İstikrar Politikaları ve Sonuçları, Dokuz Eylül Universitesi İ.B.B.F, https://dergipark.org.tr/download/article-file/508942(Erişim Tarihi: 06.06.2018).

Bütçe Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sayfası, ''Temel Ekonomik Büyüklükler'', http://www.bumko.gov.tr/TR,7044/temel-ekonomik-buyuklukler-2000-2019.html, (Erişim Tarihi: 16.09.2018).

Bütçe Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ekonomik Göstergeler (1950-2019), http://www.bumko.gov.tr/TR,7045/ekonomik-gostergeler-1950-2019.html (Erişim Tarihi: 18.09.2018).

DARICI Burak, Finansal İstikrar ve Finansal İstikrara Yönelik Kamusal Sorumluluk Çerçevesinde Para Politikası: Türkiye Analizi, https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/TBB_finansal_istikrar_raporu_19092012.pdf, (Erişim Tarihi: 14.05.2019).

DOĞRU Bülent, SAVRUL KILINÇ Burcu , ''Nominal Çapalar ve Türkiyede'ki Uygulama Sonuçları'', Gümüşhane Üniversitesi, İ.İ.B.F İktisat Bölümü, file:///C:/Users/Admin/Downloads/21730-47311-1-SM.pdf, (Erişim Tarihi: 08.05.2019).

EĞİLMEZ Mahfi, "Kendime Yazılar-Güncellenmiş IMF Notu'', http://www.mahfiegilmez.com/2012/12/guncellenmis-imf-notu.html (Erişim Tarihi: 05.08.2018).

IMF Resmi İnternet Sayfası ''IMF Executive Directors andVotingPower'' https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/eds.aspx (Erişim Tarihi: 30.11.2018).

IMF Resmi İnternet Sayfası, ''Aboutthe IMF'', http://www.imf.org/en/About,(Erişim Tarihi: 03.08.2018).

IMF Resmi İnternet Sayfası, ''Countries-Turkey'', https://www.imf.org/en/Countries/TUR#ataglance (Erişim Tarihi: 15.08.2018).

IMF Resmi İnternet Sayfası, ''Quotas-MultilateralBorrowing'' https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Where-the-IMF-Gets-Its-Money (Erişim Tarihi: 16.07.2018).

IMF Resmi İnternet Sayfası, Aboutthe IMF, OrganizationandFinances, http://www.imf.org/en/About (Erişim Tarihi: 05.08.2018).

IMF Hakkında Özet Bilgiler, '' Yönetim ve Organizasyon'' https://www.imf.org/external/np/exr/facts/tur/glancet.pdf (Erişim Tarihi: 05.08.2018).

IMF Resmi Sitesi, ''SelectedDecisionsandSelectedDocuments of the IMF, Thirty-Ninth Issue'',https://www.imf.org/external/selecteddecisions/description.aspx?decision=8240-(86%2F56)+saf, (Erişim Tarihi: 08.05.2018).

IMF Resmi Sitesi, ''Establishment of theInvestmentAccount'', https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2016/12/31/Establishment-of-the-Investment-Account-PP556 (Erişim Tarihi: 08.05.2019).

IMF Resmi Sitesi '' IMF Hakkında Özet Bilgiler'' https://www.imf.org/external/np/exr/facts/tur/glancet.pdf (Erişim Tarihi: 08.05.2018).

ÖZÇAM Mustafa, ''Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Türkiye,'' Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporları, http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoste r /945 (Erişim Tarihi: 06.07.2018).

SARI Yaşar, ''Cumhuriyetten Günümüze Uygulanan Para Politikaları'', Muğla Üniversitesi Fethiye Ati Sıtkı Mefharet MYO, https://dergipark.org.tr/download/article-file/183241, (Erişim Tarihi: 05.04.2019).

T.C Hazine ve Maliye Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, ''G20 ve IMF-Sıkça Sorulan Sorular-Ülkemizin IMF İcra Direktörleri Kurulu'nda Temsili Nasıl Sağlanm aktadır?'' https://www.hazine.gov .tr/g20-ve-imf-sikca-sorulan-sorular?type=icon (Erişim Tarihi: 09.09.2018).

TC. Hazine ve Maliye Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası ''G-20 ve IMF Sıkça Sorulan Sorular–Özel Çekme Hakkı (SDR) Nedir? '' https://www.hazine.gov.tr/g20-ve-imf-sikca-sorulan-sorular?type=icon (Erişim Tarihi: 12.09.2018).

TC. Hazine ve Maliye Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, ''G20 ve IMF-Sıkça Sorulan Sorular–Türkiye ile IMF Arasında Kaç Stand-By Düzenlemesi Yap ılmıştır?''https://www.hazine.gov.tr/g20-ve-imf-sikca-sorulan-sorular? Type =icon(Erişim Tarihi: 06.09.2018).

TC. Hazine ve Maliye Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası,''G-20 ve IMF Sıkça Sorulan Soru-lar–IMF Mali Kaynaklarını Nereden Sağlamaktadır?'' https://www.hazine.gov.tr/g20-ve-imf-sikca-sorulan-so ru-lar?type=icon (Erişim Tarihi: 12.09.2018).

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası ‘’G-20 ve IMF Sıkça Sorulan Sorular-Madde IV Görüşmeleri Nedir?’’ https://www.hmb.gov.tr/g20-ve-imf-sikca-sorulan-sorular (Erişim Tarihi: 12.09.2018).

T.C.M.B,’’Enflasyon ve Fiyat İstikrarı’’, http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/06084069-3751-44a3-ba98-fc5a65b908ba/Enflasyon_FiyatIstikrari.pdf?MOD=AJPERES&CVID=, (Erişim Tarihi: 08.05.2018).

T.C.M.B *‘’Yıllık Raporlar (1998*)’’, http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Raporlar/Yillik+Rapor/, (Erişim Tarihi: 08.04.2019).

T.C.M.B, ‘’2001 Krizi ve Sonrası’’, www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Tarihce, (Erişim Tarihi: 08.04.2019).

T.C.M.B, ‘’Yıllık Raporlar-Enflasyon Raporları’’, http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/yayinlar/raporlar/enflasyon+raporu, (Erişim Tarihi: 15.04.2019).

T.C.M.B, Yıllık Raporlar (1994-1995), http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Raporlar/Yillik+Rapor/, (Erişim Tarihi: 18.04.2019)

T.C.M.B ‘’Enflasyon Verileri 2003=100’’, https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/Tuketici+Fiyatlari, Bütçe Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ekonomik Göstergeler (1950-2019), (Erişim Tarihi: 05.05.2019).

TCMB Resmi Sitesi, https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/dashboard/1397 (Erişim Tarihi: 14.05.2019).

YAKUPOĞLU Alper, Merkez Bankası’nın 2002-2009 Yılları Arasında Uyguladığı Para Politikası ve Kur Rejiminin Genel Analizi, https://dergipark.org.tr/download/article-file/150751, (Erişim Tarihi: 14.05.2019).